broj 105 cijena 100 dinara

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNA E FANTASTIKE

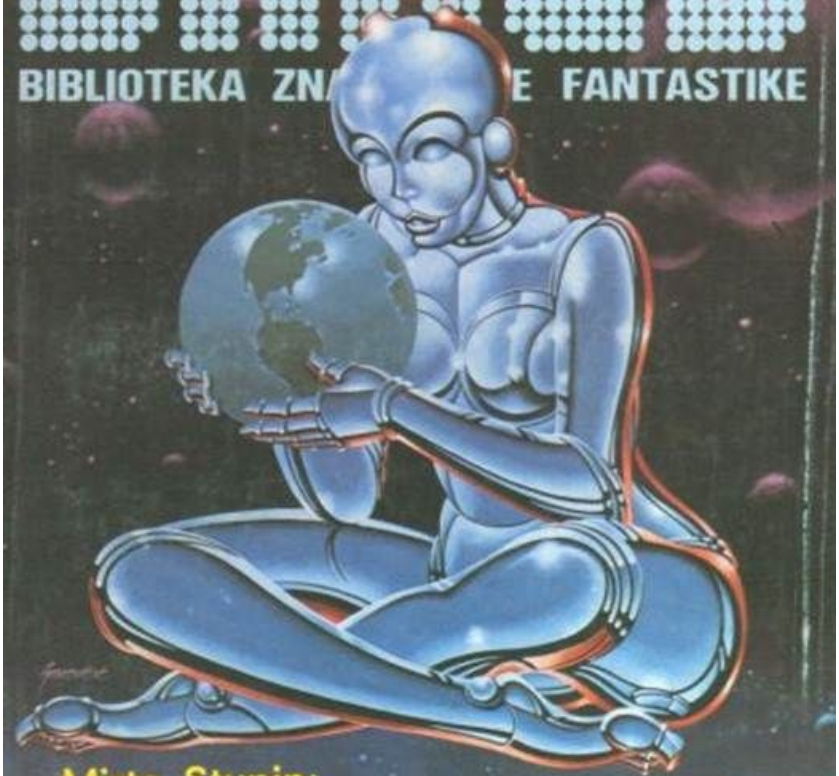

Mirta Stupin:

TRI PRIČE

i druge najljepše sf pripovijetke Ursula Le Guin:

SCHRÖDINGEROV MAČAK; PUT NA ISTOK

Sadržaj

Sirius 105

Riječ urednika

Mira Stupin - TRI PRIČE

- **Smetlar**
- **Crveni grepfrut**
- **Uspomena**

Ursula L. LeGuin - DVIJE PRIČE

- **Schrödingerov mačak**
- **Put na istok**

Vera Ivosić-Santo - DVIJE PRIČE

- **Ljubavni slučaj jednog naivčine**
- **U noć**

Pamela Zoline: Toplinska smrt svemira

Miroslav Simić: Sunčana veza

Ana Sevastjanova: Epizode iz Retikusova života

Rajka Blašković: Dosadnjaković

Murray Leinster: Iščezla vrsta

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Za Sirius... nije za Sirius

SIRIUS broj 105,

Ožujak 1985.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković, Ljudevit Bauer, prof. dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), Vesna Gazdag, Igor Golik, Ana Hrastović, Marija Jurela, Želimir Koščević, Milivoj Pašiček, Nada Šoljan, Ismet Voljevica.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milivoj Pašiček.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 100 dinara. Pretplata: za godinu dana 1080 dinara, za šest mjeseci 540 dinara (u cijenu je uračunan popust). Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● Cijena oglasa. crno-bijela stranica 10.000 dinara; posljednja omotna stranica 15.000 dinara

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzenti domaćih priča: Darije Đokić i (pisanih na slovenskome) Žiga Leskovšek. – Grafička oprema: Ivica Bartolić (omotna stranica) i Ljudevit Gaj – Lektor: Đuro Šnajder. Slika na naslovnoj stranici: Igor Vilegoš

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: MasterYoda

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

● Stjeran u ralje roka za predaju ovoga teksta u štampanju, pišem ga samo dan prije Sferakona, a to znači da čete. dragi čitatelju, o zbivanjima na tom značajnom skupu moći doznati tek iz sljedećeg SIRIUSA.

● U međuvremenu, stigla je jedna doista ugodna vijest: u Beogradu su prvi put dodijeljene nagrade »Lazar Komarčić« za SF ostvarenja u prošloj godini. Tako smo. poslije već tradicionalne (i jubilarne) nagrade SFera dobili još jednu, pa eto imamo sad svoje Huge i Nebule — što može biti samo poticaj domaćem SF stvaralaštvu i njegovoj kvaliteti. A to je ono što svi jugoslavenski ljubitelji SF-a najiskrenije žele.

● Nagrade »Lazar Komarčič« podijeljene su za dvije kategorije priča: za kraću priču nagrađen je Andrija Lavrek (»Nemačka 1942«, SIRIUS 91), a u konkurenciji je bio i Dragan R. Filipović (»Mašnlca za Margaretinu lutku«, SIRIUS 101); za dužu priču nagradu je dobio Boan Knežević (»Protiv Irvinga«, SIRIUS 98, a u užem izboru bili su ioš Darije Dokić (»Potjera za svjetlom« SIRIUS 102). Vera i Mihalj Santo (»Posljednje putovanje bećara Janike«, SIRIUS 93) i Damir Mikuličić (»Plakon«. SIRIUS 95). Podijeljene su nagrade i za domaći roman (Nikola Panić, »Regata plerus«), prijevod <mr A. B. Nedeljković »Pavane«), strani roman objavljen u nas (F. PohI, »Kapija 2«) i likovnu umjetninu (Zeliko Pahek. omoti »Kentaura«).

● Dakle, svih šest spomenutih priča objavljeno je u SIRIUSU, sve dosadašnje nagrade SFera dodijeljene su pričama objavljenim u SIRIUSU (tko kaže da SIRIUS nema dobre recenzente?)... Pa što ako je tako, čujem Vas kako brundate, dragi čitatelju: iskorištavaju svaku priliku da se hvale i hvališu... Da. dragi čitatelju, imate pravo (a tko se ne voli hvaliti kad ima zašto, molim Vas lijepo?). Vi imate pravo, a ja — svoje »ali...« Dakle: ali, šušu, šuška se o tom, da će nagrada SFera sutra biti dodijeljena prvi put priči koja nije objavljena u SIRIUSU! Sto i sad kažete o samohvalisavosti, dragi čitatelju?

● Da, samo ja ne bih bio ja kad ne bih imao svoje »ali...«. Dakle: ali, šušu, šuška se o tom da ta sutra nagrađena priča nije, doduše, objavljena u SIRIUSU ali je objavljena — u ime SIRIUSA... Kako Vam je sad, ha?

(Oprostite na ovoj zagonetnoj formulaciji, no to su vjerojatno kod mene počeci profesionalne deformacije što je polako počinjem stjecati na mojoj novoj družnosti glavnoga urednika »Kviza«; u svakom slučaju: rješenje u idućem broju...).

● No vratimo se SIRIUSU. Kao što vidite, čitatelju, ljepši spol čestita nam svojim pričama u ovom broju Dan žena. Slažete li se da najsrdačnije uzvratimo čestitke? I te kako? Onda dobro.

● Pišete: »A Vi, Jurkoviću, još šarenije, još više SF ilustracije, tko želi 'umjetničke' slike neka ih gleda u galerijama!« (To u vezi s onim a SF ilustracijama u prošloj »Riječi«). Kad se već vraćam na tu temu: pogledajte dobro, dragi čitatelju, naslovnu stranicu ovoga SIRIUSA, jer nećete tako skoro imati priliku da vidite neki novi rad njenoga autora, slikara i dizajnera Miroslava Sinovčića — on odlazi na duže vrijeme u SAD. Slažete li se da mu poželimo mnogo uspjeha ondje? I te kako? Onda dobro.

● Upravo sam opazio da sam došao do kraja ove »Riječi«; ostaje mi još samo toliko prostora da Vas srdačno pozdravim:

Vaš Borivoj Jurković

Mira Stupin:

TRI PRIČE

Smetlar

Svjež planinski zrak svake nedjelje za mene je nešto kao svježa hrana za onoga tko cijeli tjedan jede konzerve. Pokušajte samo zamisliti što znači hodati godinama iz dana u dan iza smrdljivog smetlarskog kamiona. Točno je da netko mora biti i smetlar, ali kad ste to baš vi, onda vam se takvo objašnjenje čini glupim i pomalo nepravednim. Istina, to moram priznati, nikad nisam opazio da ostali ljudi preziru smetlare, prije bih rekao da nas i ne zapažaju. Prihvaćaju nas više kao da smo mi dio kamiona iza kojeg idemo ulicom. Ta molim vas, priznajte sami sebi iskreno — pamtite li po licu bilo kojeg smetlara? Naravno, ne pamtite, to je jednostavno tako, s tim sam se odavno pomirio i zato sam već dugi niz godina redoviti nedjeljni izletnik. Dakle, svježi zrak, izletnički pozdrav u prolazu, prijenos utakmice s tranzistora koji obavezno nosim, odgovor na pokoje ljubazno pitanje o rezultatima, o vremenu, to je moja rekreacija, ako sam dobro napisao tu riječ, i to me već godinama drži.

Dakako, na tim izletima svoju profesiju potpuno zaboravim, ali prije mjesec dana, jedne nedjelje, jednostavno nisam mogao odoljeti.

Sjedim sa ženom na livadi nekih stotinjak metara od planinarskog doma, podne je, sunce, prekrasno vrijeme, mir, sportski prijenosi još nisu počeli, žena iz torbe vadi sendviče i bocu s vinom. Onda je puhnuo povjetarac i tako je sve počelo.

Proširim malo nosnice, onjušim zrak i kažem ženi:

— Spremaj jelo natrag u torbu, idemo dalje, sjeli smo blizu smetlišta.

Znao sam da nije lagala tvrdeći kako ništa ne osjeća, mogao sam i

razumjeti da je zasjela, ali kad me pokušala uvjeriti da mi se to samo čini, razbjesnio sam se.

— Ne samo da smo pokraj smetlišta, nego je lo napušteno restoransko smetlište — odbrusio sam, zgrabio je za ruku i počeo vući prema šumi. Mislio sam: pokazat ću ja tebi!

Prošli smo nekih pedesetak metara, i jasno, našli se pred hrpom smeća. I to upravo onakvog kakvog sam bio rekao — restoranskog. Konzerve i tome slično, najradije bih joj u tu smrdljivu hrpu zabio nos.

— U redu, dobro, imao si pravo, idemo dalje — rekla je. I kad smo već krenuli natrag u pravcu livade, zastao sam.

Okrenuo sam se i ponovo pogledao prema hrpi. Kako je u tom bijesu proradilo sve moje smetlarsko iskustvo, opazio sam nešto prilično zanimljivo, predmet koji bih na poslu svakako uzeo u ruke i posebno pogledao.

Bio je to savršeno poniklani štap, cilindar, dugačak tridesetak, a u promjenu je mogao imati tri centimetra.. Bio sam u velikom iskušenju, na grdnim mukama, znao sam da si takvo što ne smijem dopustiti na izletu. Trebali biste to shvatiti, moj otac je godinama s potcjenjivanjem govorio kako se u smetlare odlazi iz nužde, ali da sam ja otišao jer sam za to rođen, nadaren. Moja žena, koja je i sama zastala i gledala me, isto je tako mislila, znao sam to, iako mi nikad nije smjela reći.

Zažmirio sam na trenutak, duboko udahnuo, prišao cilindru, sagnuo se i zgrabio ga desnom rukom, iako sam inače ljevak.

Da sam naišao na novčanik nabijen nečijom godišnjom zaradom, bio bih manje iznenađen. Po mojoj je procjeni cilindar bio težak deset-petnaest kilograma, savršeno zaglađen, nigdje ni najmanje ogrebotine. Kakav nikl, to što sam držao u rukama, i dalje se više čudeći težini nego glatkoći, bilo je nešto specijalno, prekrasno, i kako sam rekao samome sebi glasno da me je i žena čula — nadnaravno.

Samo jednom u životu bio sam toliko bolestan da sam imao visoku temperaturu od koje sam se sav tresao. Dok sam nosio cilindar, to jest valjak, kako sam ga zbog težine odmah prekrstio, u torbu na livadi, ne obaziruć se na ženine podrugljive poglede, sav sam se tresao baš kao u onoj temperaturi. Naravno da mi više nije bilo ni do jela ni do izleta, a ne sjećam se danas više ni jedne jedine riječi od svega što mi je žena

izgovorila na povratku kući. Znam samo da se radi toga što se uopće nisam obazirao na njezino gunđanje, toliko osilila do gradskog autobusa da je na stanici rekla kako ću umrijeti kao smetlar, i da sam joj morao zaprijetiti neka zašuti jer ću je inače i prvi put u životu odalamiti.

Imam iza kuće drvarnicu koju sam preuredio u radionicu. Kad smo prešli na loživo ulje, počeo sam tu donositi alat koji sam nalazio na poslu. Ne biste vjerovali što sve ljudi ne bacaju u smeće! Tako sam jednom našao čak i potpuno novu i ispravnu električnu bušilicu. Ako ju je netko i zabunom bacio, nije valjda trebalo da zvonim po stanovima šesterokatnice i pitam kome se to i zašto omaklo.

Odmah sam otišao u tu svoju radionicu i počeo valjak promatrati detaljno i izbliza. Tek u radionici postalo mi je jasno da je njegova savršena glatkoća zagonetnija od težine. Zapravo, nešto tako glatno u životu nikad i ne vidite. Dok sam ga samo promatrao, doimao se kao da i nema težine, kao da je zgusnuta magla, a ipak se sjajio, ne znam kako bih to opisao.

Najprije sam uzeo čavao i pokušao malo zagrepsti. Danas se stidim, smiješno mi je, kad na to pomislim, ali prije mjesec dana kad se to događalo, što sam drugo mogao, napokon zar Japanci i Rusi nisu počeli isto tako, što ste i sami doznali iz novina.

Zatim sam ga pažljivo stavio u škripac obloživši ga krpom da se ne ošteti. Zamislite tu glupost! Uzeo sam pilu za metal i pokušao njome zarezati. A valjak, kao da ga nisam ni dodirnuo. Pokušao sam po bridu na krajevima — ništa. I ona električna bušilica s posve novim svrdlom jednostavno je plesala po glatkoj površini kao da je i ne dodiruje. A i kako bi, ako ste pažljivo pratili radio i novine, onda znate da Amerikanci nisu uspjeli načiniti ni najmanju ogrebotinu čak ni s najtvrđim materijalima koji su još vojna tajna. Sve sreća da su o pronađenim cilindrima nepoznatog porijekla javili preko radija nekoliko dana poslije. Da se znalo prije, ja bih ga zacijelo predao vlastima.

Poslije pokušaja s bušilicom za taj dan sam odustao. Bio je već sumrak, a u drvarnici, to jest radionici, naravno, nisam imao uvedeno svjetlo. Spremio sam valjak u jednu kutiju i pokrio ga krpama.

Idućeg dana u smjeni prije podne pronašao sam izvanredno povećalo, koje je netko bacio u smeće samo zato što mu je bila slomljena drška. Odmah sam znao da ću njime pregledati valjak pri punom danjem svjetlu.

Činilo mi se to nevjerojatnim, ali ni pod povećalom nije se mogla vidjeti ni najmanja ogrebotina. Bacio sam valjak s metra visine na beton, ponovo gledao povećalom, ali ogrebotini ni traga. Svašta sam radio, a Amerikanci su, ako se sjećate, javili da je stvar nezamislive izrade, da čak ni najjači elektronski mikroskop ne otkriva nikakve neravnine, da je čak i pod njim sve savršeno glatko.

Onda sam ga postavio uspravno i počeo lupom pregledavati bazu cilindra i — opazio sam!

Na jednoj od baza — odmah sam je nazvao gornjom — jedva zamjetnom linijom, točno centrirana, bila je narisana kružnica. Nije bila narisana, ali ja sam tako mislio bar pola sata. Unutar te kružnice bila su dva zareza. Isto su takva dva zareza bila i na vanjskom rubu baze, samo u nešto većem razmaku.

Pozvao sam svoga sina, starijeg, onog koji već ide u školu, i rekao mu da mi donese papira i olovku. Nacrtao sam kružnicu i zareze na njoj, a onda oko nje drugu širu, koja je predstavljala bazu s dva zareza. Gledao sam taj crtež možda dva-tri sata i razmišljao, a onda mi je sinulo. Kad bi se unutrašnja kružnica mogla okrenuti, zavrnuti, zarotirati za pola kruga, kako su to Nijemci poslije tumačili stručno preko televizije, onda bi se zarezi poklopili na unutrašnjoj kružnici s onima na vanjskom rubu baze, samo sve se to čulo u vrijeme kad sam ja zagonetku već bio riješio.

Gledajući u te zareze i u kružnicu, pomislio sam odmah: u tom valjku nečeg ima, to je možda nekakav aparat ili dio nekog stroja, i to se zacijelo tako otvara. Ali, čime to otvoriti, čime malo zagrebati, načiniti neko uporište? U nekoj nemoći i gluposti upro sam palcem u unutrašnju kružnicu. Pokušao sam ulijevo i, naravno, nije se ništa dogodilo, ali onda sam se sjetio da su, na primjer, plinski navoji obratni. Zakrenuo sam palac udesno. Unutrašnja kružnica se pomakla, imao sam takav utisak. Provjerio sam zareze lupom, stvarno se pomakla, I dalje sam je okretao, išlo je i s mnogo manjim pritiskom palca. Kad su se vanjski i unutarnji zarezi podudarili po smjeru više se nije moglo okretati. Uzeo sam valjak u ruke i tresao ga. Mislio sam: ako je unutrašnja kružnica zapravo poklopčić, ako se valjak tako otvara, onda će možda ispasti.

Nije ispao, pa sam ponovo palcem vratio unutrašnju kružnicu. Opet sam pokušao, ali ovaj put pritisnuo sam palcem što sam mogao jače jer se možda radilo o tome da se poklopčić utisne u valjak.

Kad se samo sjetim kako sam dobro prošao i koliko sam imao sreće. Vidite i sami što se sve ne pokušava, Japanci i Sovjeti nisu ga još ni otvorili.

Popušio sam jednu cigaretu, odmorio palac koji me je bolio od pritiskanja, otjerao u kuću sina koji me neprekidno zapitkivao što radim, i rekao samome sebi: pokušat ću još jednom s odmornim palcem i ako ne uspijem, jednostavno ću taj valjak baciti. Rekao sam — još jedanput, kako se ono kaže: treća — sreća, a poslije neka ga djeca valjaju po dvorištu.

Pritisnuo sam unutrašnju kružnicu iz sve snage, skoro sam slomio palac, i zarotirao je kao i dva prethodna puta. Nakon toga ponovo protresem valjak, ali poklopčić nije ispao. Uzmem lupu i pogledam nisam li ga ipak malko utisnuo. Kako sam se nagnuo s lupom, skoro me je udarilo po nosu. Iz valjka je u širini kružnice, koju sam okretao, počeo izlaziti još jedan valjak.

Izlazio je polagano, potpuno nečujno i ravnomjerno, i kad je izašao za trećinu duljine velikog valjka, stao je. Bio sam zaprepašten, činilo mi se da ću se onesvijestiti jer sam za to vrijeme, izgleda, prestao disati.

Zvao sam ženu tako glasno da je dojurila odmah misleći valjda da mi se dogodilo nešto strašno. Kad sam joj pokazao o čemu se radi, prezrivo je pogledala prema valjku, a onda i prema meni:

— Ako ti nemaš pametnijeg posla, onda barem nemoj mene smetati dok radim. — Okrenula se i kao furija odjurila u kuću, u one dvije prizemne sobice koje tako zovemo.

Čučnuo sam i nastavio razgledavati valjak, uistinu nisam znao što bih dalje. I unutarnji je bio savršeno gladak, nikakvog navoja, ničega, sve skupa doima se kao valjak u valjku. Baš sam namjeravao unutarnji izvući do kraja, koliko ide, mislio sam možda nije sasvim izišao, kad se odjednom jedan njegov dio osvijetli. Prepao sam se, priznajem, uvukao mi se strah u kosti, palo mi je na pamet: a što ako je to nešto atomsko, smrtonosno? Ali vremena za razmišljanje više nije bilo. Iz tog svijetlećeg dijela izašla je, ispružila se nekakva žlica, nešto što je izgledalo kao žlica. Bila je potpuno bijela, i kao plastična. Još je pravo nisam ni razgledao kad je u nju iz valjka doklizila kričavo crvena kapsula. Nešto poput onih kapsula kakve su mi djeca pila kad su bila bolesna, malo zaobljena na krajevima.

Znam da se to zove kapsula jer je slika obišla cijeli svijet kad su Nijemci

konačno uspjeli otvoriti valjak.

Od svega što sam u trenutku kad se kapsula pojavila mogao zamisliti, najzrelijom mi se činila pretpostavka da je riječ o nekoj neobičnoj igrački-automatu. Naročito zbog kričavo crvene boje. Gledao sam najprije nekoliko trenutaka i onda učinio ono što se samo po sebi nametalo: kažiprstom i palcem lijeve ruke pokušao sam izvaditi kapsulu iz žličice. Čim sam je dotaknuo prstima i malko pridignuo, pecnula me struja. Ne jače nego što pecne baterija od četiri i pol volta ako je stavite na jezik. No, onako uzbuđen prepao sam se i kapsula mi je pala pokraj valjka.

Događalo mi se u smetlarskom poslu i gorih stvari. Jednom sam tako omirisao neku interesantnu bočicu, pa me nekoliko dana od toga boljela glava iako je miris bio vrlo ugodan. Drugom prilikom prešao sam rukom po ostatku glatke zelenkaste ploče, tanke i savitljive, jer mi se činilo da bi možda mogla poslužiti u kući kao podmetač za tople posude na stolu, a već sat nakon toga iskočili su mi plikovi na dlanovima, tako da sam u pola smjene morao kući.

Svega toga sam se sjetio kad me je kapsula pecnula, ali znatiželja je bila jača. Kad sam kapsulu digao s poda, valjda zato što sam je malo jače stegao prstima, peckanje nisam ni osjetio. Bila je mekana, kao da je bila načinjena od neke fine gume. Tek sam se sada začudio — guma koja pecka kao struja.

Stisnuo sam je izmeuđ prstiju još jače da iscijedim ono što je u njoj, ako nečeg uopće ima. Naglo je promijenila boju, potamnjela je i onda se dogodilo čudo.

Nestalo je sve što je do tog trenutka bilo oko mene, čak i zvukovi. Stajao sam na predivnoj terasi od uglačanog svijetlog kamena. Uokolo su bili prekrasni stolovi i naslonjači kakve dotad nikad nigdje nisam vidio. S terase se pružao pogled na grad fantastičnih oblika. Drveće, grmlje i trava bili su slični zemaljskim, samo su bili drukčijih boja. Ipak, najjači od svih tih prvih dojmova bio je osjećaj da je sve savršeno čisto. Onda sam začuo korake i okrenuo se jer su mi dolazili s desne strane. Imao sam što vidjeti. Na nekoliko metara od mene stajao je visok, vitak muškarac u neobičnoj metalnoj odjeći, u nekoj metalnog trikoa bez rukava i nogavica, nešto slično onom što moja kći nosi u školi na gimnastici. Bio je ljepši od najljepšeg glumca kojeg sam ikada vidio na .filmu, ali mu je koža bila bijela kao da je premazana kredom. Djelovao je dobronamjerno, bio je nasmijan, i osim njegove bijele kože, ćelave glave i prstiju na rukama koji

su bili dugački i više od dvadesetak centimetara, nije bilo na njemu ničeg što bi ga razlikovalo od normalnog čovjeka. Elegantno se poklonio, zaustio da nešto kaže i onda je sve nestalo kao što se i pojavilo. Stajao sam u dvorištu, pokraj mene na podu bio je neobičan valjak, a uz lijevu cipelu spazio sam kapsulu koja mi je ispala iz ruke. Bio sam potpuno zbunjen, nisam znao što da o svemu tome mislim. Zato ništa nisam ni mislio, sagnuo sam se i palcem i kažiprstom ponovo uzeo kapsulu. Stisnuo sam je kao i prije toga i, zacijelo već pogađate, vratio sam se na onu fantastičnu terasu, točno u onaj trenutak kad je neobični čovjek zaustio da nešto kaže.

Govorio je ljubazno se smiješeći, glas mu je bio jasan, pripovijedao je razumljivo kao da je iz mog kraja, kao da je odrastao gdje i ja. To je ono što još ne mogu nikako shvatiti, ali nije ni važno. Rekao mi je da je on s jednog dalekog planeta, da me pozdravlja u ime svoje civilizacije i da mi kao izuzetno razumnom biću čestita što sam uspio odgonetnuti tajnu njihove test-sonde. Objasnio mi je da ne govorimo direktno, što mi je vjerojatno i samom jasno, da se radi o snimci iz kapsule koju kao razuman i miroljubiv čovjek držim na nekom golom dijelu svog tijela. Kao najrazumnijeg i istovremeno najmiroljubivijeg pripadnika svoje civilizacije, koji je našavši sondu odmah shvatio i domislio osnovni zakon visokociviliziranih bića, pa nije ni pokušao silom tehnike riješiti test, kao takvog me, dakle, pozvao, naravno ako to želim, da posjetim njihov planet s delegacijom koju sam izaberem. A ako mi se kod njih dopadne, mogu zauvijek ostati njihov dragi gost.

Pri kraju se pojavila i njegova žena. Uvjeravam vas da na Zemlji ne postoji takva ljepotica. Zajedno su mi pokazali kuću u kojoj žive. Takvo što niste vidjeli ni u najraskošnijem filmu. Na kraju mi je objasnio i kako ćemo uspostaviti izravnu vezu.

Ponovno smo se našli u dvorištu. Kapsula mi je u ruci potpuno pocrnjela. Moja žena stoji nekoliko koraka od mene i gleda me kao da sam odbjegli luđak. Tako je to bilo.

Točno po uputama stavio sam kapsulu natrag u žličicu, a ova se uvukla u valjak onako kako je prije toga izišla. Onda se izderem na ženu i otjeram je u kuću. Poslije nekoliko minuta tanji valjak izašao je za još jednu trećinu, upravo kako je dugoprsti i rekao da će biti. Ispružila se nova žličica, s novom kapsulom i ja sam je odmah uzeo i progutao. Nije mi još došla ni do želuca kad se tanji valjak usijao, počeo svijetliti kao fluorescentna cijev. Sagnuo sam se i malo bojažljivo, ali potpuno vjerujući

uputama bijelog ćelavog čovjeka, ipak obuhvatio usijani valjak lijevom rukom. Iako metal možda nije ni bio topliji nego prije, meni se u onom uzbuđenju činilo da jest. Držao sam tako usijani tanji valjak nekoliko minuta i onda iznova ugledao čovjeka ćelave glave i lica bijela kao papir, no to nije bio onaj od maloprije. I ovaj me je pozdravio naklonom, susretljivo, prijateljski se nasmiješio i odmah rekao da smo sad u izravnom kontaktu. Ispričao je da će doći po mene u vremenu koje je potrebno mojem planetu da se trideset puta okrene oko svoje osi. Upitao me da li sam progutao drugu kapsulu i upozorio me da to svakako učinim što prije, jer će me po njoj identificirati kad stignu. Rekao je da ih čekam noću, točno na onom mjestu gdje sam našao sondu, i da se poslije ovog direktnog razgovora odmaknem od nje jer će je uništiti. Nakon toga se opet poklonio i nestao.

Uspravio sam se. Mali valjak je u toku razgovora potpuno potamnio. Na dlanu kojim sam ga držao nije bilo nikakvog traga, a nisam se još pravo ni odmaknuo kad je valjak zazujao i počeo se topiti kao svijeća. Najprije je nestao manji, unutarnji, a potom i veći, vanjski. Na betonu gdje je stajao ostala je samo mala udubina.

Poslije sam satima i danima mislio: kako je sve jednostavno kod tih visokociviliziranih, i nisam znao kako da ih drugačije nazovem.

Kći mi je rastumačila da je trideset okreta našeg planeta oko osi mjesec dana, to jest da je svaki okret jedan dan. Jednostavno da jednostavnije ne može biti. Kako ne bi netko nešto posumnjao, tih mjesec dana redovito sam odlazio na posao. Da samo znate kako sam se slatko smijao kad je javljeno da su Nijemci u specijalnom laboratoriju uspjeli pomoću robot-ruke razrezati crvenu kapsulu, i kako su ustanovili da je od neke neobične mekane stvari poput gume. Rezuckaju je i dalje, pa ako sam od svega nešto razumio, to je kao da gramofonsku ploču sasjeckate u komadiće prije nego je stavite na gramofon. Sovjeti su saopćili da na taj metal ne djeluje ni najjača kiselina, Amerikancima se čini da je to otpali dio nekog svemirskog broda, Japanci su pokušali visokim temperaturama.

Baš me briga što me žena i djeca gledaju kao da sam pošašavio dok u noći uz baterijsko svjetlo pišem ovo pokraj hrpe starog restoranskog smeća, stotinjak metara od planinarskog doma. Kćerku će možda u početku smetati dugi prsti i bijela koža onih lijepih ljudi, ali priviknut će se, već će se jedan naći i za nju. Sinovi su mlađi, njima će biti lakše, a žene s kojima će vjerojatno živjeti, gledali bi na Zemlji samo na filmu. Što se tiče žene, nju

će proći sve nedoumice onog časa kad ugleda jednu od njihovih kuća u kakvoj ćemo živjeti.

Možda se pitate kako to da mi nije žao zauvijek otići sa Zemlje? Nije, jer neću do kraja života biti smetlar i, jer nije točno da su svi poslovi jednako časni.

A zacijelo se i pitate zašto ovo pišem, kome? Nikome, ionako ću to baciti u ovo smeće pokraj kojeg čekam da napokon stignu.

Crveni grepfrut

Za mene će se znati: po imenu, i zauvijek!

Još na Akademiji najviše mi je smetalo potiranje imena. S kakvom se to samo dosljednošću provodilo! Na primjer, nikad vam ne bi rekli da ćete biti pilot-istraživač, iako vam je to jedini cilj u životu, nego bi uvijek posebno isticali da se pripremate za jednog od pilota-istraživača. To me jednostavno nikad nije prestalo smetati, uzrujao bih se uvijek kad bih na to pomislio, a pomišljao sam vrlo često.

Svih šest godina na Akademiji jedno te isto: važan je rad, duh kolektiva, ekipe, posade kao cjeline, rezultati, imena nisu bitna. Ali stare seronje od profesora morali ste oslovljavati po prezimenu i imenu, i to s poštovanjem, ili ste se mogli oprostiti od Akademije.

Odmalena, meni se čini otkad sam prohodao, htio sam postati pilot-istraživač. Možda zato što mi se uvijek činilo da manje vrijedim jer nisam imao roditelje. Cijelo djetinjstvo glade vas po glavi i gledaju sažaljivo, šutaju vas po domovima, a vidite da očekuju zahvalnost. Želio sam postati pilot-istraživač. Jedino me je to u životu interesiralo. Znao sam da će mi to omogućiti da učinim nešto veliko, da možda otkrijem nešto zaista novo, nešto što bi iz temelja promijenilo život na Zemlji.

Bilo je onih koji bi otpali i na petoj godini. Ne bi više izdržali i izgovorili bi profesorovo ime ili prezime s ironijom. Takvi bi izletjeli bez ikakve šanse da se ikad vrate. U tome nije bilo milosti.

Što se mene tiče bio sam u iskušenju valjda i stotinu puta, ali sam sve izdržao, sve otrpio. Svaki tip računara imao je svoje ime, ali mi, mi smo

bili samo: jedan od pilota-istraživača. I to budućih! U trenucima kad bih zakiptio, tješio sam se ponekad čak i mišlju: ipak su to profesori, stari, iskusni, ne govore oni u vjetar, znaju oni svoj posao.

Vraga su znali! Već pri prvom letu shvatite da ste na svaki gram pameti učili tonu i pol nepotrebnih gluposti, da je — za ono što vam je u svemiru uistinu potrebno — Akademija mogla trajati dvije godine, a i to bi bilo uvrh glave. Prijavite se na svoj prvi let, a stari iskusni kapetan vam kaže:

— U redu, mali, smjesti se i što prije zaboravi ono što su te stari blesonje učili. Kako se zoveš? Ja sam Pet, ono »kapetane« piše sa samo u brodski dnevnik. Jasno?

Prisjetite se samo što su sve piloti-istraživači donijeli na Zemlju u posljednjih sto godina! Dobro, slažem se, kamo bismo dospjeli kad bi svakom pišljivom novom mineralu dali ime pilota pronalazača. Ali kad netko pronađe i donese travu koja potpuno izmijeni kirurgiju, i od koje otvorena rana zaraste za nekoliko sati, umjesto za pet dana, onda bi se njegovo ime ne samo trebalo znati nego sam uvjeren da bi ga svi rado izgovarali s najiskrenijim poštovanjem. Svakako prije nego ime nekog dripca političara kojeg ionako ne biste slušali kad ga ne bi emitirali istovremeno na svim kanalima.

Promislite samo, imena dvanaestorice članova Vrhovnog vijeće Zemlje učite prije prvog slova, a recite mi što ti pametnjakovići uopće rade i u čemu je njihova veličina. Kladim se da oni doista vjeruju kako nam njihovi redoviti tjedni pozdravi i poruke daju snagu i dižu moral. To vam je stvarno najpotrebnije kad vam negdje u otvorenom svemiru desetak svjetlosnih godina od Zemlje, iznevjeri glavni računar na brodu, ili ustanovite kako vam je fotonski akcelerator prestao funkcionirati, ako su mu svi pojedinačni dijelovi ispravni. Doista vam onda nema korisnije stvari od pozdrava Vrhovnog vijeća i njihovih riječi ohrabrenja.

Kad bi oni samo znali što rade kapetani prije odlaska daleko izvan područja poznatog svemira da bi posadi ulili optimizam. Dovijaju se na sve moguće načine kako bi im u Glavnoj komandi odobrili izlaznu rutu kroz sektor 8, i odande skrenuli na planet na kojem žive Mikavci. Dao bih da mi se odreže desna ruka ako je ikad ijedan istraživački brod prošao kroz sektor 8, a da nije skrenuo Mrkavcima, i ako je ikad itko to skretanje zapisao u brodski dnevnik.

Ešen se zvao pilot koji ih je otkrio, te svi piloti-istraživači već

generacijama iz zahvalnosti i poštovanja prenose njegovo ime od usta do usta. A što su zaključila ondašnja mudra dvanaestorica poslije proučavanja njegova izvještaja? Zaključili su: obustaviti istraživanja na tom planetu, nezanimljivo, primitivci s ograničenom mogućnošću razvoja. Naravno, a kako je drukčije i moglo izgledati u njihovim staračkim ishlapjelim glavama to što su im žene prekrasne, što je i najprosječnija Mrkavka ljepša od najljepše Zemljanke, i da im ništa nije draže nego podati se nepoznatom došljaku, a da je istovremeno njihovim muškarcima to svejedno, ako im već nije drago, što je mnogo češći slučaj. No, ako ćemo pravo, nije to osnovni razlog zbog kojeg sve posade tako hrle Mrkavcima. Njihov običaj, zakon, kako hoćete, da svakoga sata prekidaju svaku aktivnost pri kojoj su se zatekli, i da onda po šestoro stanu u krug, obgrle se oko ramena i onako zarazno smiju i cerekaju kako samo oni znaju, to je pravi razlog, to je ono čemu posade ne mogu odoljeti. Ne možete biti toliko neraspoloženi, a da se i sami ne počnete cerekati, i da se uvijek, ako ste ih samo jedanput vidjeli i čuli, kad ih se sjetite, bar ne nasmiješite. I ma koliko puta da ste ih posjetili, i ma koliko puta da su vam objasnili kako se smiju tome što sve prekidaju, i idu se smijati svakoga sata, kako im je baš to smiješno, kako je to razlog njihova smijeha, svojom zemaljskom pameću nećete nikad to shvatiti.

Kakvi pozdravi i poruke članova Vrhovnog vijeća! Provedete petnaestak dana s Mrkavcima, a ako ste već prije dolazili, zabavljate se time da pogodite koje bi dijete moglo biti vaše, i poslije toga spremni ste da otiđete nasmijani i na kraj svemira. Neki na put nose i slike svojih kćeri, jer Mrkavke sa Zemljanima rađaju samo žensku djecu. Kažem vam, kad bi ona sklerotična dvanaestorica znali da je pravi pozdrav pilota-istraživača: Ešen, a ne ono njihovo: za život i blagostanje Zemlje i Vrhovnog vijeća, vjerojatno bi istog časa svi odreda kolabirali.

Sjećam se kao da je bilo jučer, kako sam krenuo na svoje posljednje putovanje kada sam i pronašao crveni grepfrut. Znao sam da mi je to posljednje putovanje i da ću nakon toga biti prestar za samostalnog istraživača bez posade. Što sam dotad učinio? Donio sam dva nova minerala i nekakve alge za desalinizaciju morske vode, i to je bilo sve. Već sam se pomalo počeo rugati samome sebi razmišljajući kako sam doista ono čemu su me mladog učili na Akademiji — jedan od istraživača. Moj san o nečem čime ću iz osnova promijeniti svijet, pretvorio se u tlapnju koje sam se stidio. Nije me moglo od tih misli odvratiti čak ni to što sam u Glavnoj komandi dobio maršrutu s izlaskom preko sektora 8. Tek kad sam skrenuo k Mrkavcima, vratila se nada u moj san, bio sam kod njih sretniji i ispunjeniji nego ikad. Mojih osamnaest kćeri bile su već sve prekrasne,

stasite, zrele Mrkavke. Na odlasku stale su u tri kruga i odsmijale mi pozdrav, a onda sam posljednji put krenuo u nepoznato.

Brod sam programirao prema dobivenoj maršruti. Trebalo Je najprije putovati oko pola godine da bih došao do mjesta na kojem ću sam odlučiti kuda dalje, na koji ću nepoznati planet sletjeti i što ću ondje proučavati.

Kao i uvijek, za vrijeme tog prvog, dosadnog, programiranog dijela leta najviše sam razmišljao o politici, o našem zemaljskom društvenom uređenju o svim onim glupim nebrojenim propisima i zakonima, koji su se zvali Zemaljska etika, i koji su trebali biti smisao našeg življenja. Nemam što skrivati padao sam i u depresije, u potpuni očaj uvijek kad bih se sjetio cijelog nebrojenog niza ljudi, kojima se nikad neće saznati imena, a koji su učinili sve ono što su zasluge pripisane famoznoj dvanaestorici.

Kad je prije dvadesetak godina jedan od nas pilota-istraživača donio bjelančevinaste alge i kad se njima za samo tri godine počelo hraniti cijelo čovječanstvo, kad se slavio taj novi značajni pomak u blagostanju, o čemu smo danima i mjesecima slušali po svim kanalima? O velikim zaslugama Vrhovnog vijeća čiji su članovi ubacili sjeme alge iz kontejnera u ocean. Tih mjeseci, osim njihovih imena, kroz eter se praktički ništa drugo nije emitiralo. Danima smo ih bili prisiljeni gledati kako jedan drugom vješaju kolajne oko vrata i stoje mirno slušajući zemaljsku himnu. A moj prijatelj, još s Akademije, pilot-istraživač, završio je u doživotnom zatvoru, samo zato što je u klubu Glavne komande rckac:

— Hoće li netko konačno zucnuti ime tog pilota, da i ja imam kome čestitati?

Moj brod zvao se »James Cook«. Ne znajući još, naravno, jurim ravno prema planetu na kojem ću pronaći crveni grepfrut, stišavao sam svoje ogorčenje čitajući na ekranu hrpu starinskih knjiga. I tako sam pročitao nešto od čega sam skoro eksplodirao. Došlo mi je da okrenem brod, da sletim Mrkavcima, da ga potopim u jedno od njihovih mora, i da ostanem tamo zauvijek, kao i toliki prije mene. Zemaljska glupost doista nije imala granica. Pronašao sam da James Cook nije bilo ime broda kojim je jedan od starinskih istraživača oplovio oko Zemlje, kako su nas učili na Akademiji, nego da se taj istraživač zvao James Cook. Ne sramim se nimalo što sam od očaja zaplakao, stideći se Zemlje i gluposti koja je njome ovladala. Da sam u tom trenutku znao da letim prema crvenom grepfrutu, zacijelo ne bih očajavao, ali me ne bi bilo ni manje stid, kao što me nije bilo ni kad sam s crvenim plodom već bio na povratku i razmišljao o tome što će on

izmijeniti na Zemlji.

Trebali biste biti pravi idiot od istraživača, a da se kad-tad ne upitate: kako je moguće da od svih nebrojenih civilizacija koje ste posjetili baš vašoj treba najviše zatvora za političke oponente, zbog čega su oni toliko opasni, i zašto ih toliko ima kad Vrhovno vijeće živi samo za našu dobrobit. Osim Mrkavaca, nema civilizacije koja ih ne bi imala, ali u svim tim civilizacijama povećana neslaganja samo su znak da je vrijeme za promjene. Kad to govore vašoj zemaljskoj pameti, ne možete ih nikako razumjeti, jer ste odavno naučili da povećan broj oponenata znači bolje opremljene policajce, veći broj zatvora, a poslije toga sjajne kolajne dvanaestorici koji vas vode u nova blagostanja. Kad to pripovijedate u drugim civilizacijama, uočavate kako su vam oni pomalo zavidni i kako na svaki način pokušavaju dokučiti metodu kojom nam uspijeva, između osam milijardi koliko nas ima, pronaći baš one koji nikad ne pogriješe. Dakako, o one dvije milijarde po zatvorima ne smijete ni pisnuti.

Sve velike stvari koje su donesene iz svemira bile su uvijek nevjerojatno jednostavne. Recim, bjelančevinaste alge koje su do crvenog grepfruta prehranjivale Zemljane, bile su toliko jednostavne da čovjeku stane pamet. A meni je još i danas gotovo smiješno kad se sjetim kako sam jednostavno pronašao grepfrut.

Kad sam za pola godine stigao do kraja zadane maršrute, dalje sam lutao, kako to kažemo mi piloti-istraživači, na sreću i po nosu. Prošao je još mjesec prije nego su senzori otkrili blizinu sustava sličnog našem Sunčevu. Na takvu sličnost nikad dotad nisam naišao. Veličina i intenzitet zvijezde, broj planeta, njihove putanje, sve je bilo toliko slično, da bi kakav početnik vjerojatno pomislio da se zabunom vratio kući. Razlika je bila jedino u tome što ni jedan od planeta nije imao satelita i što su dva imala atmosferu. Jasno, odlučio sam sletjeti najprije na jedan od dvaju s atmosferom. Da budem iskren, nisam bio baš veliki optimist. Nisam vjerovao da ću tu pronaći neku civilizaciju. Nikakvih radio, ni bilo kakvih drugih signala, eter prazan kao pustinja. Možete zamisliti koliko sam se iznenadio kad sam se spustio na golem trg najljepšeg i najuređenijeg grada koji sam ikada vidio. Sve je to bilo prekrasno uređeno, tehnički savršeno, besprijekorno, najviši standard koji sam dotad vidio u svemiru.

Naročito mi je odmah upalo u oči da ima izuzetno mnogo zelenila, ali samo jedne vrste. Bila su to stabla koja su nalikovala na zemaljski hrast, prepuna plodova sličnih grepfrutu, samo što su bili kričavo crvene boje.

Domoroci su bili lijepi, a po susretljivosti i gostoljubivosti frapantno su podsjećali na Mrkavce. U petnaestak dana koliko su mi pokazivali svoj planet, nisam uspio vidjeti ni jednog nezadovoljnika, ni najmanji tračak agresivnosti.

Jedina hrana bio im je crveni grepfrut. Uostalom, to je sada i na Zemlji posve normalna stvar, ali kad sam to kod njih prvi put čuo i vidio, i kad sam ga okusio, bio sam zaprepašten i uzbuđen do drhtavice. Danima sam sav bio kao u nekoj omaglici, odmah mi je postalo jasno što će to značiti za Zemlju, nisam još znao ni djelić istine. Crveni plod sadržavao je sve što je potrebno čovjeku, to sam odmah nekoliko puta provjerio na analizatoru hrane, a osim toga bio je takva okusa da poslije njega ništa drugo ne biste zaželjeli ni kušati.

Opazio sam da je najveći dio njihove aktivnosti posvećen upravo crvenom grepfrutu. S jedne strane, bilo mi je to razumljivo, a ipak s druge strane, bilo mi je neobično gledati kako prilaze stablima kojima nije trebalo baš nikakve njege, te ih miluju, smješkaju im se, zapjevaju im ponekad i kakvu zgodnu melodiju.

Da nije bilo crvenog grepfruta, najdublji dojam bi na mene ostavio njihov način ophođenja. Prvo što su me pitali kad sam izišao iz broda bilo je moje ime i da li se osjećam ugodno, da li mi prija njihova atmosfera. Sa svoje strane, pozdravio sam ih službenom procedurom u ime Zemlje i Vrhovnog vijeća i zaželio im sve najbolje, ali to ih ja ostavilo hladnim i nezainteresiranim. Jedva su dočekali da to završim i da se počne razgovarati o meni, o mojem zdravlju, o stvarima koje volim, o porijeklu mojeg imena i zdravlju onih koji su mi dragi.

Prema kodeksu za kontaktiranje s drugim civilizacijama, ja sam nekoliko puta ponovo pokušao ispričati sve o Zemlji i Vrhovnom vjeću, ali od svega toga oni nisu ništa razumjeli. Oni nikako nisu mogli pojmiti kako je moguće da bilo tko odlučuje o sudbini ili životu nekog drugog. Konačno, kad sam odustao, pokazali su vidljivo olakšanje.

Na drugom planetu sustava situacija je bila potpuno ista, samo što sam ondje doznao mnogo više o crvenom plodu. Saznao sam gotovo sve, dali su mi upute jer sam se spremao ponijeti sjeme na Zemlju.

Vjerojatno sam prvi pilot-istraživač u povijesti Zemlje, koji je u dnevnik unio krive podatke o mjestu gdje se nalazi novootkrvena civilizacija, i to pri punoj svijesti i zdravoj pameti.

Zemaljskoj nauci trebalo je nekoliko stoljeća da životni vijek čovjeka produži na stotinu i pedeset godina. S crveniira grepfrutom živi se petsto kao od šale. Uspijeva gdje god ga posadite samo ako u blizini ima razumnih stvorenja, i osim tog ploda nije vam potrebna nikakva dodatna hrana. Nije li to nešto najznačajnije što se ikad dogodilo u ljudskoj povijesti? Nije li to nešto kao besmrtnost, nešto kao ostvarenje svili snova, najljepši san koji su ljudi ikad sanjali?

Dakako, dakako da jest, i sve je to rečeno u onim nebrojenim govorima i slavljima, kad sam crveni plod prije trista godina donio na Zemlju, kao jedan od marljivih pilota-istraživača kojem nisu spomenuli ni ime, dok su jedan drugom dijelili kolajne i srdačno mahali masama.

Zagrizli su! Svi! Cijelo čovječanstvo, sa svojih dvanaest pametnjakovića na čelu!

Nemam više što tajiti, uskoro ionako počinje drugi, mnogo važniji dio igre.

Prvo ću prekršiti najsvetiju istraživačku zakletvu i reći nekolicini da sam ja donio taj crveni plod i kako se zovem. U ovim našim okolnostima to znači da će za nekoliko dana, sistemom od usta do usta, moje ime znati nekoliko milijardi ljudi. Onda ću sjesti u »Jamesa Cooka« i bez ikakve pomoći relejnih stanica, bez ikakvog signala, što ću moći jer sam dovoljno iskusan (ta prošao sam tu maršrutu već osamnaest puta), odljetjeti Mrkavcima. Tamo ću potopiti brod u jednom od njihovih mora, uživati gledajući svojih osamnaest predivnih kćeri i pronaći jednu Mrkavku s kojom ću sagraditi kolibu.

U početku sam planirao da prije bijega otkrijem i ono što na planetu crvenog grepfruta nisam zapisao u dnevnik niti rekao predajući sjeme Vrhovnom vijeću. Zatajio sam da je crveni grepfrut voće pravde, kako su mi ondje rekli, da stablo ima razum i da je sklono ucjeni. Crveni plod se ne uzgaja, s njim se živi u simbiozi. Morate se njime baviti, ne smijete biti agresivni, uvijek morate biti ljubazni i susretljivi, inače ne rodi i tu se ne može ništa. Također se ne smije ni pakušati vladati nad drugima, u blizini takvih agresivaca voće je naročito strogo, u tome s crvenim plodom nema šale, njemu je neophodna blizina nesputanog, slobodnog razuma. Smatra da je sam dovoljno pravedan i mudar, da je sama životna mudrost, i u tome je nepopustljiv, trenutno prestaje davati plod, igrajući sigurnu igru, jer zna da nema takvog glupana koji bi se odrekao petsto godina života.

Kako počinje to sređivanje stvari, kako preuzima vlast, to jest ukida je, ne znam, niti me zanima. S tim neka se petlja Vrhovno vijeće prije nego što ga crveni grepfrut raspusti.

Tko zna, možda i ne bih otišao umrijeti Mrkavcima da ne postoji onaj jezivi zakon po kojem piloti-istraživači ne smiju imati obitelj i djecu.

Bit će mi divno s mojih osamnaest kćeri. Da su ona ograničena dvanaestorica samo do kraja saslušali Ešena, da ga nisu prekinuli onako bahato kako to uvijek čine, pošto su čuli za njihov smijeh svakog sata, i da onda nisu time slučaj planeta Mrkavaca stavili ad acta, danas bi i oni znali kako Mrkavci i bez crvenog grepfruta ili bilo čega sličnog, uz sasvim normalnu hranu, žive i po nekoliko tisuća godina. A onaj njihov smijeh svakoga sata može se naučiti, i to vrlo brzo.

Uspomena

Oni momci iz svemira stvarno su bili izvrsni i mislim o njima samo najpohvalnije.

Točno je da su mi one noći kad su došli otraga, razbili staklo na kuhinji, ali to je bila više moja nego njihova krivnja. Zašto bi oni bili krivi što su pomislili da je kuća napuštena i da je to imanje na kojem nema ni žive duše. Ta i meni se samome tako čini kad se poslije kakve dobre kapljice vraćam kasno noću na spavanje.

Dakle, mogla je biti ponoć ili možda još kasnije kad sam čuo kako je prsio staklo. Pomislio sam da je onaj moj šašavi mačor srušio nekakvu bocu s police, i već sam odlučio kako ću mu sutra prepustiti da se sam snađe za hranu. Bar miševa imam koliko mi srce želi! Ali kad se minutu ili dvije nakon toga čulo kako netko petlja oko brave, kako škripe stražnja kuhinjska vrata, e onda sam u sekundi odlučio — tko je da je, grdno će se provesti.

Nečujno sam ustao, uzeo dvocijevku u jednu ruku a baterijsku svjetiljku u drugu i polagano, na prstima, tiši od leptira, odšuljao se do kuhinje. Stanem pokraj unutarnjih vrata, naslonim uho i oslušnem. Mislio sam: koja je to prokleta budala odlučila krasti na najzapuštenijem imanju pod kapom nebeskom? Ipak mislim i: nemaš mi što uzeti, ali si lopov bogami ću te

srediti jer najviše na svijetu poslije vojske mrzim lopove.

Naglo udarim nogom po vratima, upalim baterijsku svjetiljku, uperim dvocijevku u kuhinju i što vidim: njih troje, zbunjene, ukočene, a onako mali i kržljavi izgledali su tako jadni i bespomoćni da sam se osjećao kao opaki starac koji je prekinuo bezazlenu djecu igru. Dobro, starac jesam, ali nisam opak i odmah sam spustio dvocijevku.

Tko bi danas znao da li mi je baš to palo prvo na pamet, ali ja držim da je bilo tako, pa sam, čim sam spustio dvocijevku, rekao sam sebi u sav glas:

— Ovi su iz svemira, ili sam ja lud.

Neću se hvaliti nekom naročitom pameću, ali njihov izgled nije mogao značiti ništa drugo. Bili su malo viši od pola metra, djelovali su neishranjeno, strašno mršavi, nije u njima bilo ni deset kilograma, ćelavi, nabranih lica i zeleni kao žabe. Danas izlazi da sam ja jedini Zemljanin koji ih je vidio, a ja sam opet pomislio onda da su iz svemira jer sam takve stvari gledao na televiziji dok mi je još radio agregat pa je bilo struje. Filmova o toj temi bilo je nebrojeno i nisu mi se baš svidjeli, uvijek sam više volio dobru pjesmu i ples. Danas gledam najradije upravo takve filmove, samo što su svi jezivo glupi i stvarno nemaju nikakve veze s istinom. Oni ne samo što nisu imali nikakvog oružja, svjetlosne pištolje i slične gluposti, nego su bili goli golcatd kao od majke rođeni.

Odložio sam dvocijevku i dok sam im prilazio, mislim: to je neka svemirska sirotinja, zato su i nabasali na mene. Priđem im i kažem:

— U redu, momci, morate i mene shvatiti, ipak je ovo moja kuća. U čemu je problem?

Čini mi se da sam htio reći još nešto, jer kad godinama živite sami jedva dočekate nekog da se izbrbljate, ali ustukriem, vidim kako su pokrili uši ručicama, a u očima im užas. Poslije toga sasvim smo se lijepo sporazumijevali tako da sam šaptao, a kad bi mi neki od njih htio nešto reći, sagnuo bih glavu i prislonio mu uho na usta. Imali su jedva čujne glasove, kao skroz promukli ljudi.

Bili su stvarno u gadnoj nevolji. Pokvarilo im se nešto na tanjuru, to jest na brodu, kako su oni govorili, i morali su to negdje popraviti. Ni za živu glavu nisu smjeli dopustiti da ih netko vidi jer su takva njihova pravila. Lunjali su nebom malo ovamo, malo onamo, dok je još taj njihov tanjur mogao izdržati i na kraju su sletjeli na moje imanje. Baš kako sam rekao,

nemam im što zamjeriti, djelovalo im je napušteno kao da nema žive duše. Bilo im je taman, trebalo im je nešto kao streha da ih se slučajno danju ne bi vidjelo iz zraka, a moj stari sjenik učinio mi se točno po mjeri.

Sve sam pažljivo saslušao i o svemu dobro promislio. Onda sjednem, zapalim cigaretu i lijepo ću im šaptom:

— U gadnom ste sosu, valjda ćemo se nekako nagoditi. U jadnom ste stanju, vidim to, ali ako se sirotinja neće pomagati, tko će.

Bila mi je to posljednja cigareta koju sam zapalio u njihovoj blizini. Da ste to samo vidjeli. Pomislio sam da će svi redom popadati i poumirati. Kihali su kao prehlađeni mačići, hvatali se ručicama za grlo, a jedan se izvalio na leđa i počeo lamatati nogama po zraku kao da vozi bicikl.

— U redu, shvatio sam, niste baš za duhan — rekao sam i ugasio cigaretu.

Onda smo otišli u dvorište gdje im je bio taj brod, koji meni i dalje stoji u glavi kao tanjur jer je stvarno tako izgledao. Zapravo, izgledao je kao dva tanjura, kao kad hranu u jednom poklopite drugim, radi muha, i da vam se do večere ne osuši. U tom tanjuru bilo ih je još sedam i tako sam te noći primio u goste deset svemiraca u najgoroj nevolji sto ih je mogla snaći.

• • •

— Kao da ja znam kakvi su to bili alati i čemu su sve služili, a to me je od svega i najmanje interesiralo — odgovarao sam poslije vojsci, svim onim pukovnicima i generalima koji su me ispitivali danima. Vidio sam da mi ne vjeruju, i da nije bilo kugle, ta generalska prokletinja zacijelo bi me stavila na najgore muke, možda čak i na lomaču, kao vještицu. I opet ne bi od mene ništa više saznali. Kad su mali zeleni počeli popravljati svoj tanjurski brod, odmah sam vidio da ništa ne razumijem, da je to sasvim drukčija tehnika, pa nisam mnogo ni zapitkivao. Pustio sam ih da rade svoj posao u miru, nisam htio zlorabiti svoje gostoprimstvo.

Radili su uglavnom danju; a uvečer bismo sjeli i popričali. Obavezno sam morao paliti vatru u karminu, taj dim im uopće nije smetao, veselili su se tome kao djeca. Satima su mogli gledati u plamen, a lica su im bila ozarena i sretna, kao da vide bogzna što.

Svaku stvar u kući razgledali su i proučili. Posebno iri je oduševila stara zidna ura s klatnom. Već tada sam bio odlučio da im je poklonim na

rastanku.

Nakon njihova odlaska policija me je uhapsila, i prije nego što su me zbog kugle pustili, glavno je pitanje bilo:

— Zašto ih niste prijavili?

A zašto sam ih i trebao prijaviti, ako ćemo pravo. Nikome nisu smetali, lijepo su me zamolili da im ustupim taj sjenik, i na kraju krajeva, meni osobno bili su i više nego simpatični. Ne pamtim da me je netko u životu slušao pažljivije, ne sjećam se da je ikad itko sa mnom razgovarao s tolikim poštovanjem. I nisu oni bili nikakvi uljezi, kako su mi to tumačili policajci, te sam ih zato bio dužan prijaviti. Zavirio sam nekoliko puta u taj njihov tanjur, sve su mi lijepo pokazali, samo što ja nisam ništa razumio. Dapače, što se njih tiče, uvjeren sam da bi njima bilo isto toliko drago da sam ja htio sjediti večerima u njihovu tanjuru i prčkati po svim onim nevjerojatnim drangulijama koje su imali, kao što je meni bilo drago da oni sjede u mojoj kući pokraj kamina ili mi prekapaju po stvarima. Nismo sjedili u tanjuru samo zato što je meni u njemu bilo pretijesno. Kad sam prvi put zavirio, zaglavio sam se i jedva se izvukao tek kad sam im nekako, na jedvite jade, uspio rastumačiti gdje će u kući pronaći sapun. Bila ih je tada uhvatila panika, a bogami i mene, ali ne bih se kladio da sam se ikad u životu smijao kao te noći i da sam vidio još deset ljudi koji se toliko valjaju od smijeha.

Nisu bili izbirljivi u jelu, a niti sam im ja mogao nešto posebno ponuditi. Najviše su voljeli carske mrvice, bili su ih u stanju pojesti više od bilo čega drugog, i da sam ih slušao, ništa osim tih mrvica ne bih ni kuhao. Jelo se iz zajedničke zdjele. Otkad živim sam nemam više od dva tanjura. Njih desetorica pojelo bi otprilike koliko i ja, i nikad im nije prestalo biti smiješno što sam poslije jela volio koju potegnuti.

Jednog dana odlučio sam prirediti gozbu. Uzeo sam dvocijevku i krenuo da ulovim nekog zeca. Dođem u sjenik da ih upozorim kako me neko vrijeme neće biti, a oni me gledaju preplašeno. Pričali su mi poslije da su pomislili kako sam popio previše rakije i htio ih otjerati. Rastumačim im u čemu je stvar kad oni u neku vrst očaja, u kuknjavu, sve nešto u smislu: što god ima mozak ne smije se ubijati. Slegnem ramenima i šapnem:

— Dobro zeleni, kako hoćete. Znači, opet carske mrvice? Skakali su po meni i grlili me da mi je bilo neugodno.

Donijeli su te nedjelje na ručak nekakve kuglice i ponudili me.

— Sjajna stvar — šapnuo sam poslije prve — a to ste se tek sad sjetili, škrtice svemirske.

Odmah sam požalio što sam to rekao, ali bilo je prekasno. Dva dana sam išao od jednog do drugog i šaptao im kako sam se doista samo šalio. Ništa nije koristilo. I dok se stvar s vremenom ipak nekako nije zagladila, bili su uvrijeđeni i hodali su uzdignutih nosova kao djeca.

Palim jedne večeri vatru u kaminu i čekam ih da dođu poslije napornog posla kad čujem ciju̇ču, skaču, lupaju. Pogledam što je i vidim ih kako se igraju starom nogometnom loptom. Skočim, otmem im loptu, i onako bijesan zaboravim se i zaurlam:

— E, to ne može! Sve, samo to ne!

Oni stoje kao ukopani, baš kao ono kad sam ih prvi put sreo u kuhinji, gledaju me preplašeno i svi drže ručice na ušima.

Te večeri uz kamin dok su gledali u plamen, ispričam im sve o Silberu. Zanio sam se, prvi put sam nakon toliko godina pričao nekome o svome sinu. Najprije sam se ispričao što sam urliknuo i objasnio kako mi je ta lopta jedina uspomena na njega. Govorio sam im kako je bio krasan dječak, kako je bio divan i pošten momak. Sve sam im rekao i o ratu u kojem je poginuo i o njegovim pismima s fronte, koja su me poslije godinama toliko progonila da sam ih jednog dana radije spalio, nego da se i dalje mrcvarim čitajući ih. Loptu sam sačuvao, nju je dobio kao nagradu na nekom turniru, kao igrač pojedinac — za fair play. Vrtim loptu u rukama dok im to pričam, i zaplačem. Nisam se više mogao suzdržati, počnem na kraju i ridati, sav se tresem od plača. Onda se malo priberem, obrišem oči, kad imama što vidjeti: deset tih svemirskih žgoljavaca stoji oko mene, očice im kao sarmice, i plaču li plaču, a suze im neke svemirske, ljubičaste.

Tako su bili kod mene mjesec i pol, a onda jednog dana pozovu me goluždravci u sjenik. Vidim: raspoloženi su, vrte ponosno svojim ćelavim glavicama i odmah sam znao što je. Uđem u sjenik, odmah zapazim da je sve čisto, nigdje alata, a njihov tanjur lebdi na pola metra od poda u potpunoj tišini.

— Tako i treba — šapnem im — zato ste i došli, sve ima svoj kraj, nismo djeca, nećemo valjda cmizdriti. Sjest ćemo još večeras, pa onda zbogom, takav je život.

Pripremim za uvečer onu zidnu uru koja im se toliko svidjela. Malo sam je očistio, ulaštio, navinuo. Carske mrvice nisam priredio. Činilo mi se da ne bi bilo dobro prije putovanja. Let je to, ne bi bilo pometno da krenu s punim želučićima.

Došli su oko devet kao i svake večeri. Ja im odmah poklonim zidni sat, jednostavno im ga dam, bilo mi je glupo da ih zamaram nekakvim govorancijama. Uzeli su sat, bili su oduševljeni, a onda su oni meni dali tu nevjerojatnu loptu. Baš je meni u tom trenutku bilo važno što ona lebdi. Tutnu mi je pred nos, tumače mi kako radi, a ja ih slušam s pola uha, gledam ih, znam da ih vidim posljednji put. Zahvalim se što su mi popravili generator i televizor, izgrlim se sa svakim posebno, bacim svakog malo u znak iznad glave i krenem s njima u sjenik. Tanjur ledbi u zraku, potpuno bešuman i svijetli u milijun boja. Kako jedan po jedan ulaze u taj svoj brod, mašu mi, a oči su im ljubičaste kao lampiončići. Kad su svi ušli, vratim se u kuću, uzmem stakalce od stare maske za varenje kao što su mi rekli, i gledam prema šjeniku.

Sve se događalo u potpunoj tišini. Najprije je tanjur iz sjenika polagano dolebdio u dvorište. One nebrojene boje počnu polagano nestajati, činilo se kao da im se ta letjelica užarila. Bila je sve svjetlija i svjetlija. Prepao sam se da nisu što god krivo popravili, da ne izgore u tome. I onda, što sam imao vidjeti — ništa! Peletjeli su tako naglo i tako su brzo nestali na nebeskom svodu, kao da je frcnula iskra.

Znao sam da neću moći zaspati, pa sam odlučio da malo prošetam. Bila je prekrasna, vedra, zvjezdana noć. Izišao sam u dvorište, načinio nekoliko koraka, i onda, ni sam ne znam zašto, okrenuo sam se. Metar i pol od mene, na visni od metra, ledbi ona njihova kugla što su mi je poklonili na odlasku. Krenem dalje, a ona za mnom. Potrčim koliko mogu, ali još se pravo i ne okrenem, a ona je točno na metar i pol iza mene.

Poslije, kad sam išao leći, pokušao sam ispred nje zatvoriti vrata. Prošla je kao da su papirnata. Gledao sam je cijelu noć, do zore. Lebdjela je nečujna i potpuno mirna na metar i pol od kreveta. Bila je velika kao nogometna lopta, a iz nje su virila tri štapa, ne deblja od dva, ni dulja od trideset centimetara. Izgledala je kao da je probodena jednim štapom što viri jednako na dvije strane, i kao da je jedan, upola kraći, zaboden okomito u odnosu na taj.

Ujutro izađem u dvorište i, naravno, nisam trebao ni provjeravati, kugla za mnom. Priđem joj i pokušam je potisnuti rukom na niže. Poslušno je

popustila pritisku i spustila se dokle sam je gurao. Objašem je onda tako da oslonim noge na krakove duljeg štapa i uhvatim se rukama za onaj treći, odignem noge od zemlje, a kugla me drži, osjetim da lebdim. Dignem u veselju desnu ruku u znak, kad odjednom kugla se počne dizati. Nisam ni okom trepnuo, a već sam bio iznad kuće. Prestrašim se, jasna stvar, i uhvatim se u tom strahu grčevito objema rukama za onaj treći štap koji viri iz nje i — kugla stane.

Nikakva moljakanja ni zapomaganja nisu koristila. Lebdio sam tako možda i cio sat na visini nešto većoj od dimnjaka, a kugla je bila uporna kao mazga. Bio sam već toliko umoran i izbezumljen da sam, prije nego ću se s nje baciti, što mi je još jedino preostalo, u teškom očaju ispružio desnu ruku, pokazao kažiprostom prema tlu i viknuo:

— Silazi već jednom!

I kugla je sišla. U tome je bila cijela mudrost; kud pokažem desnom rukom, tud kugla odlebdi. Što se čvršće držim za onaj treći štap, brzina je veća.

U grad bih odlazio tako da bih je strpao u vreću i nosio na leđima. Ali nisam mogao od nje dalje od metra i pol. Ne znam tko me prvi vidio kako na njoj letim i prijavio me policiji. Znam samo da ih se jednog jutra našlo oko imanja kao da je u kući naoružana banda.

Policija još nekako. Oni su me samo ispitivali, ali ono što je radila vojska bilo bi previše i za nekog mnogo mlađeg.

U početku je bilo i šaljivih stvari. Na primjer, kad su pokušavali da netko drugi leti na kugli. Bilo je razbijenih nosova, poderanih hlača, svega. Kugla je slušala jedino mene.

Zatvarali su je u čelične sanduke sa stijenkama dabelim pola metra, ali čim bih ja odmakao nekoliko boraka, kugla bi se pojavljivala. Prolazila je kroz sve kao kroz maslac, bez ikakvih problema, potpuno bešumno. Prisilili su me da joj oko štapova prebacim goleme lance koji su bili pričvršćeni za betonske blokove teške i po nekoliko tisuća tona. Ja krenem, a kugla za mnom, krene s mjesta lako kao da ne vuče za sobom betonsko brdo. Ništa joj nije teško, važno joj je samo da bude metar i pol od mene.

Čudo jedno što im sve nije padalo na pamet. Stavili su je u najnoviji tenk s neprobojnim oklopom, a kad je izašla za mnom kao da je bila u celofan papiru, počeli su tvrditi da je to oružje. U tu su tvrdnju bili potpuno

sigurni kad sam letio njihovim avionom brzinom od tri maha na visini od deset kilometara, i kad moja kugla, jasna stvar, ni u jednom trenutku nije bila ni milimetra dalje od mene nego metar i pol. Zamislite samo, vući starca kakav sam ja u takav avion.

Napokon su je odlučili uništiti, rastaviti, vidjeti u čemu je stvar, od čega se sastoji, makar uz rizik da je više nikad ne uspiju sastaviti. Pošto nikakva rezanja ni bušenja nisu pomogla, došli su na pravu vojničku, generalsku ideju. U to vrijeme ja sam već bio na kraju snaga. Poljubio sam je i zagrlio kao da je živo stvorenje stavljajući je pod stotonsku prešu. Bubnulo je kao da se srušio cijeli svijet. Kako sam samo bio radostan kad sam ponovo otvorio oči i ugledao je cijelu. Nije joj bilo ama baš ništa.

Jedna je stvar bila i meni čudna. Kuglu se jednostavno nije moglo fotografirati. Snimali su je i snimali ali na snimkama se uvijek vidjelo jedino mene, a kad bih na njoj lebdio, nije se vidjelo ništa.

• • •

Nakon svega, konačno su me ostavili na miru, i odavno me već ne diraju. Prolebdim povremeno na kugli po svježem zraku, pogledam televiziju. I često mislim na svoje male prijatelje i na to što će biti s kuglom poslije moje smrti.

Kad su se ono bili uvrijedili jer sam im rekao da su svemirske škrtice, i kad smo se nakon toga pomirili, pitao me jedan što bih htio da mi oni poklone. Ja sam onda razmišljao: koga ću vraga uzimati od sirotinje u nevolji. Htio sam se nekako izvući, pa sam mu, odšaptao:

— Što ćete mi poklanjati kad sve ionako s vremenom prolazi. Bilo mi je s vama divno, ostat ćete mi u lijepoj uspomeni, a jedino su lijepe uspomene vječne i neuništive.

Znam ja vojsku, promatraju odnekud i čekaju da umrem. I njih zanima što će se dogoditi s kuglom nakon moje smrti, samo što se meni sve čini, sve sam uvjereniji da će se grdno razočarati. Kako mi se primiče posljednji dan, kugla mi je sve bliže krevetu i imam neki predosjećaj: kad umrem, otprašit će ona, odletjet će nekamo u svemir, kamo su odletjeli i oni, za njima, da im javi moju smrt.

Ursula K. LeGuin:

DVIJE PRIČE

Prevela Vesna Mahečić

Schrödinger's Cat

Schrödingerov mačak

Kako se činilo da se sve kreće prema nekom klimaksu, povukao sam se ovamo. Ovdje je svježije i ništa ne ide brzo.

Na putu sreo sam bračni par u raspadanju. Ona je bila gotovo na rubu živčanog sloma, međutim on je na prvi pogled djelovao sasvim normalno. Dok mi je pričao kako nema nikakvih hormona, ona se skupila i podržavajući glavu pregibom koljena desne noge i skačući na prstima desnog stopala, približila nam se vičući:

— No, a zašto čovjek ne bi smio tražiti svoj izražaj? — Lijeva noga, ruke i trup ostali su u gomili, grčeći se i trzajući suosjećajno.

— Krasne noge — istakne muž gledajući u nježni članak. — Moja žena ima krasne noge.

Stigao je mačak i prekinuo me u pričanju. To je mačak sa žutim prugama, a prsa i šape su mu bijele. Ima duge brkove i žute oči. Nikad prije nisam uočio da mačke imaju brkove iznad očiju; je li to normalno? Nemoguće je to saznati. Budući da je zaspao u mom krilu, mogu nastaviti.

Gdje?

Očigledno, nigdje. Pa ipak, ostaje želja za pričanjem. Nije baš vrijedno raditi mnogo toga, ali vrijedi pričati o gotovo svemu. Svakako sam

naslijedio nevolju Ethica laboris puritanica, ili Adamovu bolest. Neizlječiva je, osim totalnim odstranjivanjem glave. Čak volim sanjati kad spavam i poslije se sjećati sna. Tada sam siguran da nisam ni u što utrošio sedam ili osam sati tek ondje ležeći. Sada sam ovdje i ležim tu. I to čvrsto.

Dakle, par o kojem sam vam govorio, konačno se raspao. Djelići su im trčkali i poskakivali naokolo pijučući poput malih pilića, a od nje nije ostalo ništa do hrpe živaca: zapravo, nešto nalik na tanke žičice beznadno zamršene.

Tako sam došao dalje, stupajući pažljivo jednom nogom pred drugu, žaleći. To žaljenje me još prati. Plašim se da je to dio mene, kao noga, ili krsta, ili oko, ili čak ja sam; jer čini se da nemam drugog ja, ničega drugog, ničega što bi bilo izvan granica ove tuge.

Pa ipak, ne znam za čim žalim. Za svojom ženom? Za mužem? Za svojim djetetom ili za samim sobom? Ne mogu se sjetiti. Većinu snova zaboravljamo, ma koliko nastojali da se sjetimo. Mada poslije glazba pogađa notu i harmonija odzvanja na mandolini u duši vabeći nam suze na oči. Poneka nota svira i dalje sileći me na plač; međutim, zašto? Nisam siguran.

Žuti mačak, koji je možda pripadao paru što se raspao, sanja. Šape mu se grče tu i tamo i jednom je zatvorene njuške ispustio neku malu, potisnutu primjedbu. Pitam se o čemu li mačke sanjaju, i kome je mačak malo prije govorio. Mačke rijetko uludo troše riječi. One su mirne životinje. One vijećaju, razmišljaju. One razmišljaju cijeli dan, a noću im oči zrače. Ugojene sijamske mačke možda galame kao mali psi, a ljudi kažu »one govore«, međutim, buka ima manje veze s govorom nego duboka šutnja lovačkog psa ili šarene mačke. Sve što ovaj mačak može reći je mijau, no možda će mi svojim šutnjama sugerirati što je to što sam izgubio, za čim žalim. Imam osjećaj da on zna. Zato je došao ovamo. Mačke tragaju za gladnim.

Postajalo je strašno vruće. Hoću reći, mogao si sve manje i manje doticati. Plamenici u peći, na primjer; ma znam, plamenici su oduvijek bili vrući, to im je krajnja svrha, zato i postoje da bi se ugrijali. Međutim, počeli su se grijati i bez uključivanja. Električni aparati ili plinski plamenici. Kad bismo ujutro sišli na doručak žarila su sva četiri, trepereći zrak iznad njih drhtao bi poput bistrog želea od toplinskih valova. Nije ih vrijedilo isključvati jer, kao prvo, nisu bili ni uključeni. Osim toga, sklopke i dugmeta bili su također vrući, neugodno ih je bilo dodirnuti.

Neki su ljudi zdušno pokušavali da ih ohlade. Najpopularnija tehnika je bila da ih se uključi. Ponekad bi to upalilo, ali se na to nije moglo računati. Drugi su istraživali tu pojavu, pokušali doprijeti do korijena, do uzroka. Oni su se vjerojatno najviše plašili, međutim čovjek je u strahu najviše čovjek. Suočeni s vrelim pećima djelovali su primjernom hladnoćom. Proučavali su, promatrali. Bili su nalik na čovjeka Michelangelova »Sudnjeg dana«, koji je od strave pokrio lice rukama dok ga đavoli vuku u pakao, ali viri na jedno oko. To oko promatra. To je sve što može učiniti i on to radi. On promatra. Doista, čovjek se pita: da li bi postojao pakao, da ga on nije pogledao? Međutim, ni on, kao ni ljudi o kojima govorim nisu imali dovoljno vremena da poduzmu nešto. I onda, konačno, naravno da je bilo ljudi, koji nisu pokušali ni razmisliti kao ni učiniti nešto u vezi s tim.

Međutim, kad je jednog jutra iz cijevi za hladnu vodu potekla vruća, čak i oni koji su za nedaće krivili demokrate, počeli su se osjećati još nelagodnije. Nije prošlo mnogo vremena, a viljuške, olovke i cijevi nije bilo moguće dotaknuti bez rukavica; a najstrašniji su bili automobili.

Kad biste otvorili vrata svog auta, bilo je to kao da otvarate vrata peći koja je raspaljena do kraja. A tada su vam drugi ljudi gotovo karbonizirali prste! Poljubac je sličio žigosanju užarenim željezom. Kosa vašeg djeteta je poput vatre tekla po vašoj ruci.

Ovdje je, kao što sam rekao, svježije; a zapravo je i ova životinja hladna. Pravi hladni mačak. Nije čudo da je ugodno milovati njegovo krzno. Osim toga, on se kreće sporo, bar se uglavnom kreće sporo, a još veću sporost bi bilo nerazumno očekivati od mačke. On nema onu mahnitu osobinu, što ju je stekla većina stvorenja — cap i nestali bi. Nisu bili dovoljno prisutni. Pretpostavljam da su ptice oduvijek bile sklone tome, međutim, čak bi se i kolibrić zaustavljao načas usred svoje metaboličnе mahnitosti, i visio, lebdeći poput sredine kotača, iznad fuksija — a zatim bi ponovo nestao, ali bi čovjek znao da je tu bilo nešto više od svijetle mrlje. Međutim, događalo se da su se čak i crvendaći i golubovi, teške, nametljive ptice, pretvarale u mrlje; a što se lastavica tiče one su probijale zvučnu barijeru. Znali ste da ima lastavica samo po malim krivuljama soničnih bumova što su se ovijali u predvečerje oko streha starih kuća.

Crvi su parali kao podzemni vlakovi kroz vrtnu prašinu između skvrčenih korijenova ruža.

Tada ste jedva mogli položiti ruku na djecu; prebrzi da ih uhvatite, prevreli da ih dotaknete. Rasli su s vama na očigled.

Ali, možda je to uvijek i bilo tako.

Prekinuo me mačak, koji me je probudio, rekao mijau, zatim skočio s mog krila i naslonio se revno uz moju nogu. Taj mačak zna kako da dobije jelo. On također zna i kako valja skočiti. U njegovu je skoku bilo lijene gipkosti, kao da je gravitacija na njega djelovala manje nego na druge. Uistinu je bilo nekoliko slučajeva nedostatka gravitacije, prije nego što sam otišao; međutim, ova osobina mačkova skoka bilo je sasvim nešto drugo. Još nisam u stanju takve zbrkanosti da bi me uzbudila gracioznost. Doista mi se činilo umirujućim. Dok sam otvarao konzervu sardina, netko je došao. Čuvši kucanje, pomislih da bi to mogao biti poštar. Mnogo mi nedostaju pisma, pa sam požurio do vrata i upitao:

— Je li to pošta? — Glas mi odvrati:

— Ja! — Otvorih vrata, On uđe, gotovo me odgurnuvši u stranu, u žurbi. Zatim sruči naprtnjaču što ju je nosio, uspravi se, promasira ramena i reče: — Au!

— Kako si došao ovamo?

On se zabuljio u mene i ponovio: »Au«.

Uto mi padoše ponovo na um moje misli o ljudskom i životinjskom govoru, pa zaključili da to vjerojatno nije čovjek već mali pas. (Veliki psi rijetko govore ja umjesto »da«, au ili vau, osim kad je to pravilno.)

— Uđi, momče — polaskah mu. — Hajde, hajde, to je momak, to je dobro psetance! — Odmah mu otvorih konzervu graha sa svinjetinom jer je izgledao napol mrtav od gladi. Jeo je lakomo, gutajući i mljackajući. Kad je nestalo, rekao je »Vau!« nekoliko puta. Upravo ga htjedoh počeškati iza uha, kad se on ukočio, nakostriješivši se i zarežao duboko iz grla. Spazio je mačka.

Mačak je njega opazio nešto prije, bez zanimanja, i sad je sjedio na primjerku »Dobroćudnog klavikorda« ližući s brkova ulje od sardina.

— Vau! — zalaja pas, kojeg odlučih zvati Rover. — Vau! Znaš li što je to? To je Schrödingerov mačak!

— Ne, nije; više nije; to je moj mačak — odvratih neshvatljivo uvrijeđeno.

— No, dakle, Schrödinger je mrtav, naravno, ali to je njegov mačak.

Vidio sam na stotine njegovih slika. Ervin Schrödinger, veliki fizičar, znaš već. Oh, vau! Tko bi mislio da ću ga ovdje naći!

Mačak ga je na trenutak hladno promatrao, te poče lickati svoje lijevo rame s ležernom energičnošću. Roverovo lice pokri jedan, gotovo religiozan izraz.

— Bilo je tako određeno — reče tihim, uvjerljivim glasom. — Ja. Bilo je tako određeno. To ne može biti puka koincidencija. To je suviše nevjerojatno. Ja s kutijom; ti s mačkom; da se sretnemo ovdje... sada. — Podigne pogled na mene, očiju blistavih od žara sreće. — Zar to nije divno? — reče. — Odmah ću postaviti kutiju. — I on poče parati svoju golemu naprtnjaču.

Dok je mačak umivao svoje prednje šape, Rover je raspakiravao. Dok je mačak umivao svoj rep i trbuh, Rover obavi kompleksan zadatak sastavljanja onog što je raspakirao Kad su on i mačak istovremeno završili svoje operacije i pogledali me, bijah impresioniran. Završili su zajedno, čak u sekundu. Doista, činilo se da je u pitanju nešto više od slučajnosti. Sam sam se nadao da nije.

— Što je to? — upitah pokazujući na ispupčenje na vanjskoj strani kutije.

— Puška — Rover će s uzbuđenim ponosom.

— Puška?

— Da ubije mačka.

— Da ubije mačka?

— Ili da ne ubije mačka. Ovisno o fotonu.

— Fotonu?

— Ja! To je Schrödingerov veliki Gedankenexperiment. Vidiš, tu je mali odašiljač. U nulto vrijeme, pet sekundi nakon spuštanja poklopca, emitirat će jedan foton. Foton će pasti na napola posrebreno ogledalo. Kvantum mehaničke vjerojatnosti da će foton proći kroz ogledalo, točno je jedna polovica, zar ne? Dakle, ako foton prođe, bit će aktiviran okidač i puška će opaliti. Ako je foton skrenut, okidač neće biti aktiviran niti će puška opaliti. Sada, stavi mačka unutra. Mačak je u kutiji. Ti spusti poklopac. Ti odlaziš! Ti ostaješ po strani. I što? Roverove oči bijahu

svijetle.

— Mačak ogladni?

— Mačak je ili ubijen ili nije ubijen — reče on dohvativši moju ruku, no na sreću ne svojim zubima. — No, puška je nečujna, savršeno nečujna. Kutija ne propušta zvuk. Ne može se znati da li je mačak ubijen dok se ne podigne poklopac na kutiji. Ne može, nikako! Shvaćaš li koliko je to bitno za kvantnu teoriju u cjelini? Prije nultog vremena cijeli je sistem uređen i jednostavan bilo na našem ili na kvantnom nivou. Međutim, poslije nultog vremena cio sistem može biti predstavljen samo linearnom kombinacijom dva vala. Ne možemo predvidjeti ponašanje fotona, i stoga, pošto je to izvršeno, ne možemo predvidjeti stanje sistema koje je odredio. Mi to ne možemo predvidjeti! Bog se kocka sa svijetom? Time je divno pokazano da ako želiš izvjesnost, bilo kakvu izvjesnost, moraš je sam stvoriti!

— Kako?

— Pa naravno, podižući poklopac kutije — reče Rover i pogleda me s iznenadnim razočaranjem, možda s trunkom sumnje, nalik na baptista koji otkrije da je o crkvenim stvarima govorio ne nekom drugom baptistu već metodistu, ili čak, oprosti Gospode, episkopijcu. — Da vidiš je li mačak mrtav ili nije.

— Hoćeš reći — rekoh oprezno — da sve dok ne digneš poklopac kutije nije niti jest ubijen?

— Ja! — reče Rover, zračeći olakšanjem, primivši me natrag u stado. — A možda, znaš, i jedno i drugo.

— Ali zašto otvaranjem kutije i gledanjem unutra, sistem ponovno reduciramo na jednu mogućnost: ili živi mačak, ili mrtvi mačak? Zašto i mi nismo u sistemu kad podižemo poklopac kutije?

Nastade stanka.

— Kako? — nepovjerljivo zalaja Rovej.

— Pa, mi bismo sebe uključili u sistem, vidiš, dva vala leže jedan iznad drugog. Nema nikakvog razloga da to postoji samo unutar otvorene kutije, zar ne? Stoga, kad bismo išli pogledati, bili bismo tu, ti i ja, oba zagledani u živog mačka i oba zagledani u mrtvog mačka. Shvaćaš?

Taman se oblak spttsti na Roverove oči i obrve. Dvaput je zalajao

promuklim, prigušenim glasom. Leđima okrenut prema meni reče čvrstim, žalosnim tonom:

— Ne smiješ komplicirati ishod. Ionako je dovoljno kompliciranо.

— Jesi li siguran?

On kimnu. Okrećući se, molećivo je govorio:

— Slušaj. To je sve što imamo: kutiju. Doista jest. Kutiju. I mačka. Ovdje su. Kutija, mačak, napokon. Stavi mačka u kutiju. Hoćeš li? Hoćeš li meni dopustiti da mačka stavim u kutiju.

— Ne — rekoh, šokiran.

— Molim. Molim. Samo na minutu. Samo na pola minute! Molim te, daj da mačka stavim u kutiju!

— Zašto?

— Ja ne mogu izdržati ovu strašnu neizvjesnost — reče on i provali u suze.

Neko vrijeme stajao sam neodlučno. Premda mi je bilo žao jadnog kujinog sina, spremao sam se da kažem nježno »Ne«, kad se zbilo nešto vrlo čudno. Mačak odšeta do kutije, ponjuši je, podigne rep i poprska ugao da označi svoj teritorij, a zatim lagano, uz zadivljujuću gipkost, skoči unutra. Njegov žuti rep tek oplete po rubu poklopca dok je uskakao, i on se pokloni sjednuvši na mjesto uz lagano, odlučno škljocanje.

— Mačak je u kutiji — rekoh.

— Mačak je u kutiji — ponovi Rover šapatom i padne na koljena. — Oh, vau. Oh, vau. Oh, vau.

Tada zavlada tišina; duboka tišina. Obojica smo zurili u kutiju, ja na nogama. Rover klečeći. Ni glasa. Ništa se nije dogodilo. Ništa se neće dogoditi. Ništa se neće nikad dogoditi, sve dok ne podignemo poklopac kutije.

— Kao Pandora — rekoh šapatom. Nisam se mogao sasvim sjetiti legende o Pandori. Ona je iz kutije oslobodila sve kuge i nevolje, naravno, ali bilo je tu još nešto. Pošto su svi đavli pobjegli na slobodu, bilo je još nešto, ostalo različito, sasvim neočekivano. Što je to bilo? Nada? Mrtvi

mačak? Nisam se mogao sjetiti.

U meni je bujalo nestrpljenje. Okrenuh se Roveru paleći ga pogledom. On mi uzvrati pogled izražajnim, smeđim očima. Nemojte mi reći da psi nemaju duše.

— Što ti, zapravo, pokušavaš dokazati? — upitah ga oštro.

— Da će mačak biti mrtav ili da neće biti mrtav — promrmljao je popustljivo. — Izvjesnost. Izvjesnost je sve što hoću. Znati zasigurno da se Bog kocka sa svijetom.

Promatrao sam ga na trenutak zapanjeno i ne vjerujući.

— Ovako ili onako — rekoh — zar misliš da će ti ostaviti cedulju o tome u kutiji?

Odoh do kutije i uz prilično dramatičnu gestu naglo podigoh poklopac. Rover se s mukom uspravi na noge, dašćući, da pogleda. Mačak, naravno, nije bio tamo.

Rover nije niti lajao, niti se onesvijestio, niti psovao, niti plakao. Stvarno je to vrlo dobro primio.

— Gdje je mačak? — upita napokon.

— Gdje je kutija?

— Ovdje.

— Gdje je ovdje?

— Ovdje je sada.

— Mi smo tako mislili — rekoh — ali bismo se zapravo morali koristiti većom kutijom.

Zurio je oko sebe i nijemo i smeteno i nije ustuknuo čak ni kad je podignut krov kuće, kao da je poklopac na kutiji, puštajući unutra neobuzdanu, pretjeranu svjetlost zvijezda. Imao je tek vremena da dahne: »Oh, vau!«

Prepoznao sam notu što odzvanja. Provjerio sam to na mandolini prije nego što se rastopilo ljepilo. To je nota A, ona koja je izludjela Roberta Schumanna. To je divan, jasan ton, mnogo jasniji sada kad se vide

zvijezde. Nedostajat će mi mačak. Pitam se je li otkrio što je bilo to što smo izgubili?

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

The Road East

Put na istok

— Zlo ne postoji — mrmljala je gospođa Eray cvjetovima geranija u prozorskom okviru, a njezin je sin, slušajući je, hitro pomislio na gusjenice, crve, trulo lišće, snijet; međutim, sunce je obasjavalo okrugle zelene listove i crvene cvjetove i sijedu kosu širinom blagog prihvaćanja, a gospođa Eray se smiješila. Rukavi su joj pali unatrag kad je podigla ruke, svećenica sunca na prozoru — Svaki cvijet to dokazuje. Drago mi je da i ti voliš cvijeće, Maler.

— Cvijeće mi je sve milije — odvrati on, umoran i bridak; bridak, to je pravi izraz mislio je dalje, na bridu, na oštrom bridu. Odmor mu je bio nužno potreban. — Uostalom, nisam ti ni mogao donijeti cijelo hrastovo stablo za rođendan!

Ona se nasmijala, okrećući se da pogleda listopadski vijenac zlatnih astri, što joj ga je on donio, a on se nasmiješi, utonuo teško i pasivno u svoj naslonjač.

— Oh, ti jadna stara gljivo! — rekla mu je prilazeći. Velik, blijed, težak muškarac, on nije volio takvo umiljavanje, osjećajući da mu taj opis odgovara. — Ispravi se, nasmiješi se! Ovakav divan dan, pa moj rođendan, pa ovo cvijeće, sunčev sjaj. Kako ljudi mogu odbijati da uživaju na ovom svijetu? Hvala ti za cvijeće, dragi. — Ona ga poljubi u čelo i vrati se do prozora živahnim korakom.

— Irethal je otišao — reče on.

— Otišao?

— Prije tjedan dana. Nitko mu čak ni ime nije spomirijao cijeloga tjedna.

Bio je to frontalni napad, zato što je ona poznavala Irenthala; on je bio sjedio za njezinim stolom na večeri, plah, nagao čovjek kovrčave kose; bio se dvaput poslužio juhom; ona nije mogla jednostavno otpuhnuti to ime kao

da joj ništa ne znači, kao da nema težine.

— Ne znaš što je bilo s njim?

— Naravno da znam.

Ona je kažiprstom pratila krug lista geranija i rekla blagim tonom, kao da se obraća biljci:

— Ne, doista.

— Ne znam baš jesu li ga strijeljali ili samo zatvorili, ako si na to mislila.

Ona povuče ruku od biljke i stade gledajući gore u suncem okupano nebo.

— Ne smiješ biti ogorčen, Maler — rekla je. — Mi ne znamo što se zbilo s njim, istinski, u dubljem smislu. O njemu, o svemu što odlazi, nestaje, gubi nam se iz vida. Mi tako malo znamo, vrlo malo. A ipak dovoljno! Sunce sja, kupa nas sve u svom sjaju, ono ne osuđuje nikog, ono nema gorčine. Toliko znamo. To je velika lekcija. Život je dar, divan dar i u njemu nema mjesta gorčini. Nema mjesta. — Obraćajući se nebu ona nije ni opazila da je ustao.

— Ima dovoljno mjesta za sve. Previše. Irenthal mi je bio prijatelj. Je li... je li i njegova smrt divan dar?

Međutim, Maler je to prebrzo izgovorio, i ona to nije morala čuti. On je ponovo sjeo, dok je ona otišla pripremiti večeru i prostrti stol. »Što bi bilo da su uhapsili mene umjesto Irenthala?« želio je reći, ali nije. Ona ne može shvatiti, razmišljao je, zato što ona živi unutra, ona uvijek gleda kroz prozor, ali nikad ne otvara vrata, nikad ne izlazi van... Suze koje nije mogao isplakati za Irenthalom ponovo su mu stegnule grlo, no misli su mu već klizile dalje, prema istoku, prema cesti. Na cesti pomisao na prijatelja bila je još s njim, predodžba o bolu i svjesnost žalosti; međutim, s njim, ne zaključano u njemu. Po cesti je mogao hodati s tugom, kao što je hodao kroz kišu.

Cesta je od Krasnova vodila na istok između farmi i pokraj zaselaka do sivim zidom orubljenog grada nad kojim se uzdizao stari toranj nalik na utvrdu. Zaseoci i grad bili su na kartama, a on ih je jednom vidio iz vlaka: Raskofiu, Ranne, Malenne, Sorg: bila su to stvarna mjesta, nijedno više od

sedamdeset kilometara udaljeno od grada. Međutim, on je u duhu hodao do njih pješice, a sve je to bilo davno prije, možda u ranim prošlim stoljećima jer na cesti nije bilo automobila, čak ni željezničkih prijelaza. Hodao je dalje kroz kišu i kroz sunčev sjaj po seoskoj cesti prema Sorgu, gdje bi se uvečer odmorio. Pošao bi u jednu gostionicu dolje niz ulicu kod masivnog, šestostranog tornja. Bilo je to nešto ugodno, čemu se radovao. On nikad nije došao do gostionice, premda je jednom ili dvaput ušao u grad i stajao ispod crkvenog portala, okrugloga svoda od rezbarenoga kamena. U međuvremenu, hodao je dalje kroz vrijeme i nevrijeme, s teretom na leđima što je varirao u težini. Te je lijepe jesenske večeri otišao predaleko; postalo je hladno, a magla je polegla preko tamnih, šupljih polja. Nije imao pojma o tome koliko još ima do Sorga, ali bio je gladan i vrlo umoran. Sjeo je na rub ceste ispod skupine drveća i malo se odmarao u tišini sumraka Maknuo je ramenice naprtnjače s ramena i tiho sjedio; ozebao, žalostan, pun očekivanja, a ipak tih, promatrajući izmaglicu i suton.

— Večera je gotova! — pozvala ga je majka veselo. On odmah ustane i pridruži joj se za stolom.

Sutradan je sreo Ciganku. Tramvaj ga je odveo na istok preko rijeke, i on je stajao, čekajući da prijeđe preko tračnica, dok je vjetar raspuhivao prašinu niz dugu ulicu u dugim zrakama večernjeg svjetla. Stojeći kraj njega, pitala je:

— Da li biste me uputili kako da dođem do Ulice Geyle? — Glas nije bio gradski. Crnu kosu, grubu i ravnu, vjetar je nosio preko bezbojnog lica, koža joj je bila napeta preko nježnih kostiju.

— I ja idem tim putem — rekao je Maler nakon stanke, i krenuo preko ulice i ne gledajući da vidi je li i ona pošla s njim. Pošla je.

— Nikad prije nisam bila u Krasnoyu — rekla je. Dolazila je s visoravni neke tuđe zemlje, visoravni poharanih vjetrom, obrubljenim dalekim vrhuncima što se gube u noć kao da su tu blizu, u divljoj travi, uz dim logorske vatre što vršlja i udvostručuje se na vjetru iznad plamena, dok žena pjeva na stranom jeziku, a glazba nestaje u golemom plavom, zaleđenom sutonu.

— A ja nikad nisam bio izvan njega, da o drugom ne govorim — odgovorio je gledajući je. Bila je otprilike njegovih godina, u haljini svijetloj i traljavoj, hodala je uspravno, smirena lica. — Koji broj? — upitao je jer su stigli do Ulice Geyle, a ona je rekla:

— Trideset i tri. — Broj njegove kuće. Išli su jedno pokraj drugoga ispod uličnih svjetiljki, on i nježna, strana lutalica, stranci jedno drugome, idući kući zajedno. Dok je vadio ključ, objasnio je:

— Ja živim u ovoj zgradi — premda je to doista vrlo malo objašnjavalo.

— Bit će bolje da ja pozvonim — rekla je i potražila ime na poštanskim sandučićima. — Jedna moja prijateljica živi ovdje, a ne očekuje me.

Tako je on nije mogao pustiti unutra. Međutim, okrenuo se na otvorenim vratima i upitao je:

— Oprostite, odakle dolazite? — Ona ga pogleda s laganim smiješkom iznenađenja i odgovori:

— Iz Sorga.

Njegova je majka bila u kuhinji. Cvjetovi geranija plamtjeli su vedro u prozoru, astre su već venule. Na bridu, na samome bridu. Sjedio je u naslonjaču sklopljenih očiju, osluškujući jedan korak iznad glave ili iza zida, onaj lagani korak koji nije došao do njega sa stianih visoravni s Ciganima, već niz poznatu cestu u sumraku, cestu od Sorga što vodi do ovog grada, do ove kuće, do ove sobe. Naravno cesta je vodila i na zapad i na istok, samo što on nikad nije na to pomišljao. Bio je ušao tako tiho da ga majka nije čula, i vidjevši ga u naslonjaču, zaprepastila se, a glas joj je zazvonio panično:

— Zašto se nisi javio, Maler! — Zatim je upalila svjetla i gladila uvele astre i brbljala.

Sljedećeg je dana sreo Provina. Dosad nije ni riječi rekao Provinu, čak ni dobro jutro, radeći s njim bok uz bok u uredu (Planiranje i projekti, Krasnov — biro Državnog ureda za građansku arhitekturu) na istim planovima (Državna stambena gradnja, Projekt 2). Mladi ga je čovjek slijedio kad je izašao u pet iz zgrade.

— Eray, dopustite mi da vam se obratim.

— U vezi sa čim?

— Bilo čim — mladi čovjek odvrati ležerno, znajući svoj vlastiti šarm, a ipak nasmrt ozbiljno. Izgledao je dobro, s kulturnim držanjem. Poražen, dimom istjeran iz svog pribježišta šutnje, Maler konačno odgovori:

— Pa, žao mi je, Provin. Nije vaša krivica. To je zbog Irenthala, čovjeka koji je radio na vašem mjestu. Ništa osobno. To je nerazumno. Oprostite. — On se okrenuo.

Provin reče žestoko:

— Ne možete tek tako rasipati mržnju!

Maler stane mimo:

— Dobro. Govorit ću vam dobro jutro nakon ovoga. To je u redu. Ali zar to nešto mijenja? Što je vama do toga stalo? Što nam znači da li bilo koji od nas govori ili ne govori? Što se uopće može reći?

— Važno je. Sada nam nije preostalo ništa osim nas samih.

Stajali su licem u lice na ulici u finoj jesenskoj kiši, ljudi su ih zaobilazili slijeva i zdesna, i Maler reče nakon trenutka:

— Nemamo mi čak ni to, Provin — i otputi se Ulicom Palazay do svoje trolejbusne sirnice. Međutim, poslije duge vožnje kroz središte grada i preko Starog mosta i kroz Trasfiuvu, i poslije šetnje kroz kišu do Ulice Geyle, sretne na ulaznim vratima svoje kuće ženu iz Sorga. Ona ga upita:

— Možete li me pustiti unutra? — On kimnu glavom, otključavajući vrata. — Moja mi je prijateljica zaboravila dati svoj ključ, a ona je morala izaći; Šetala sam okolo, mislila sam da ćete možda stići kući u isto vrijeme kao i jučer... — bila je gotova da se smije zajedno s njim vlastitoj lakomislenosti, ali on nije mogao ni da se nasmije ni da joj odgovori. Pogriješio je što je odbacivao Provina, smrtno pogriješio. Bio je surađivao s neprijateljem. Sada mora platiti za svoju šutnju, što znači još više šutnje, šutnju kad čovjek želi govoriti. Slijedio ju je po stepenicama i šutio. A ipak, ona je došla iz njegova doma, iz grada gdje on nikada nije bio.

— Laku noć — rekla je na okretu stepeništa, više se ne smiješeći; njezino mirno lice bilo je okrenuto.

— Laku noć — odvrati on.

Sjedio je u naslonjaču i naslonio glavu unatrag; majka je bila u drugoj sobi; klonulost je rasla u njemu. Bio je suviše umoran za putovanje cestom. Tričarije cijelog dana iz ureda i s ulica miljele su i vrvjele u njegovu duhu; gotovo da je zaspao. Tada je na trenutak vidio cestu, i prvi put je vidio ljude kako hodaju po cesti: drugi ljudi. Ne on sam, niti Irenthal koji je bio

mrtav, nitko koga je poznavao, nego stranci, nekoliko ljudi sa smirenim licima. Hodali su prema zapadu, njemu u susret i prolazili mimo. Stajao je mirno. Oni su ga gledali ali nisu govorili. Njegova majka oštro izgovori:

— Maler! — Nije se pomaknuo, no ona nikad ne bi prošla mimo njega. — Maler, jesi li bolestan? — Ona nije vjerovala u bolesti, premda je Malerov otac umro od raka prije nekoliko godina; problem, osjećala je ona, u njegovom je duhu. Ona nije nikad bila bolesna, a porod djeteta, pa čak i dva pobačaja što ih je imala, bili su bezbolni, čak puni radosti. Bol ne postoji, samo strah od bola, što čovjek može odbaciti. Međutim, znala je da ni Maler, poput svog oca, nije duh oslobodio od straha. — Moj dragi — mrmljala je — ne smiješ se tako iscrpljivati.

— Dobro mi je. Dobro, dobro, sve je dobro.

— Je li to zbog Irenthala?

Ona je izgovorila to ime, spomenula je mrtvaca, priznala smrt, pustila je u sobu. Zurio je u nju zaprepašteno, preplavljen zahvalnošću. Vratila mu je moć govora.

— Da — promucao je — da, to je. To je. Ne mogu prihvatiti...

— Ne smiješ se izjedati zbog toga, dragi moj. — Gladila mu je ruku, a on je sjedio nepomično, žudeći za utjehom. — Nije to bila tvoja krivica — rekla je, dok se u njezin glas ponovo vraćala meka egzaltiranost. — Nije bilo ničeg što bi mogao učiniti da promijeniš stvari, ništa što bi sad mogao učiniti. On je bio ono što je bio, možda je to čak i sam tražio, bio je buntovnik, nemirna duha. Otišao je vlastitim putem. Moraš se držati onog što je stvarno, onog što ostaje, Maler. Njegova ga je sudbina vodila drugim putem, ne tvojim. A tvoj vodi kući. Kad meni okreneš leđa, kad ne budeš htio govoriti sa mnom, moj dragi, odbacit ćeš ne samo mene već i svoje istinsko ja. Konačno, mi imamo samo jedno drugo.

On ne odvrati ništa, gorko razočaran, savladan svojom krivnjom prema njoj, koja je sasvim ovisila o njemu, kao i prema Irenthalu i Provinu od kojeg je pokušao pobjeći, slijedeći jednu nestvarnu cestu u šutnji i samoći. Međutim, kad je uzdigla ruke i rekla ili zapjevala: »Ništa nije zlo, ništa nije propalo, samo ako na svijet gledamo bez straha!« — tada se on pomaknuo i ustao:

— Jedini način da to učinimo jest da oslijepimo — rekao je i izišao, pustivši da se vrata sama zalupe.

Vratio se pijan u tri ujutro, pjevajući. Probudio se suviše kasno da bi se obrijao, i zakasnio je na posao; nakon odmora za ručak nije se vratio u ured. Ostao je sjediti u tamnom, uzavrelom baru iza palače Roukh, gdje su on i Irenthal običavali ručati pivo i haringu, i ako šest, kad je ušao Provin ponovo je bio pijan.

— Dobra večer, Provin! Popijte na moj račun.

— Hvala, hoću. Givancy mi je rekao da biste mogli biti ovdje.

Pili su u tišini, bok, uz bok, stisnuti jedan uz drugog stiskom oko šanka. Maler se uspravi i reče:

— Zlo uopće ne postoji, Provin.

— Ne? — reče Provin, smiješeći se, pogledajući ga.

— Ne. Nikakvo zlo. Ljudi imaju problema zbog stvari koje govore, ali kad ih zbog toga streljaju, sami su krivi. Dakle, u tome nema nikakva zla. Ili, ako samo budu zatvoreni, još i bolje, tada ne mogu govoriti. Ako nitko ne govori, onda nitko ne laže, i tu nema bilo što stvarno zlo, vidite, samo laži. Zlo je laž. Morate šutjeti, onda je svijet dobar. Sve je dobro. Policajci su dobri muškarci sa suprugama i s obiteljima, agenti su dobri rodoljubi, vojnici su dobri, država je dobra, mi smo dobri građani jedne velike zemlje, samo što ne smijemo govoriti. Ne smijemo razgovarati jedan s drugim, da ne bismo rekli laž. To bi sve pokvarilo. Nikad govoriti sa čovjekom. Naročito nikad ne govoriti sa ženom. Imate li vi majku, Provin? Ja nemam. Rodila me je djevica, bezbolna Bol je laž, bol ne postoji... vidite? — On spusti ruku natraške na rub šanka, uz prasak, kao kad se slama štap.

— Ah! — poviče Provin i problijedi. Muškarci kraj šanka svuda oko njih, tamnih lica u traljavoj svoj odjeći, pogledaše u njega; uskipjeli žamor njihova razgovora se nastavi. Mjesec na kalendaru iznad šanka bio je listopad 1956. Maler je pritisnuo ruku na svoj bok ispod kaputa nakratko, a zatim nijemo, služeći se lijevom, dovrši svoje pivo.

— U srijedu, u Budimpešti — mirno je ponovio čovjek pored njega svojem susjedu u radnoj odjeći ličioca — u srijedu.

— Je li istina sve ono?

— Istina je — kimnu Provin.

— Jeste li vi iz Sorga, Provin?

— Ne, iz Raskofiua, nekoliko milja na ovu stranu od Sorga. Hoćete li poći kući sa mnom, Eray?

— Previše sam pijan. .

— Moja žena i ja imamo posebnu sobu. Želio sam s vama razgovarati. U vezi s tim — kimnuo je prema čovjeku u odjeći ličioca. — Postoji mogućnost...

— Suviše je kasno — reče Maler. — Suviše sam pijan. Slušajte, znate li vi cestu između Raskofiua i Sorga?

Provin spusti pogled:

— I vi dolazite odande?

— Ne. Rodio sam se tu u Krasnoyu. Gradsko dijete. Nikad nisam bio u Sorgu. Za vrijeme svoje vojne obaveze vidio sam šiljak tornja iz vlaka što je vozio na istok. Sad mislim otići da ga pogledam izbliza. Kad će ovdje početi gužva? — upitao je razgovorljivo dok su izlazili iz bara, ali mladi čovjek nije odgovorio. Maler se vraćao preko rijeke do Ulica Geyle; vrlo duga šetnja. Bio je trijezan kad je stigao kući. Njegova je majka izgledala tvrđo i stisnuto, poput lješnjaka što se osušio oko svoje jezgre. On je bio njezina laž, a čovjek se mora držati laži, venuti oko nje, čuvati je. Njezin svijet bez zla, bez nade, njezin svijet bez revolucije zavisio je samo od njega.

Dok je jeo svoju kasnu suhu večeru, ona ga upita o govorkanjima što ih je bila čula na tržnici.

— Da — reče joj on — ločno je. I oni će im pomoći, poslat će im avione s mitraljezima, možda i vojnike. Uspjet će. — Zatim se nasmijao, a ona se nije usuđivala da ga pita zašto.

Sljedećeg je dana otišao na posao kao i obično. Međutim, rano ujutro u subotu stajala je na njegovim vratima žena iz Sorga:

— Molim vas, možete li me prebaciti preko rijeke? — Tiho, da ne probudi majku, upitao ju je što je time mislila. Ona je objasnila da su mostovi pod stražom i da je ne puštaju preko jer nema prebivališnu kartu Krasnova, a ona mora prijeko do željezničke stanice da bi se vratila svojoj obitelji u Sorgu. Već je ionako bila zakasnila jedan dan: — Ako idete na posao a ja budem s vama, vas će možda pustiti prijeko...

— Moj ured neće biti otvoren — rekao je.

Ona nije ništa rekla.

— Ne znam, mogli bismo pokušati — rekao je gledajući je, osjećajući se krupan i težak u kućnom ogrtaču. — Da li voze trolejbusi?

— Ne, stali su, ljudi kažu da je sve stalo. Možda čak i vlakovi. To je tamo na zapadnoj strani, u Riječnoj četvrti, tako kažu ljudi.

U ranom svjetlu ispod sivog neba išli su zajedno kroz duge ulice prema rijeci.

— Vjerojatno će me zaustaviti — rekao je — ja sam samo arhitekt. Ako me zaustave, mogli biste pokušati nekako stići do Grassea. Vlakovi što idu na istok ondje staju, to je stanica u predgrađu. To je svega pet ili šest milja do Krasnova.

Ona je kimnula. Nosila je istu svijetlu, traljavu haljinu; bilo je hladno i oni su hodali brzo. Kad su ugledali Stari most, oklijevali su. Po mostu, između finih kamenih balustrada, stajali su ne samo besposleni vojnici koje su tu i očekivali već i golema, crna stvar, pogurena i zlosutna, njezina puščana mlaznica okrenuta prema njima. Vojnik samo odmahnu na njegove identifikacijske karte i reče mu da ide kući. On i žena vratiše se niz duge ulice, po kojima nije vozio nijedan trolejbus, nijedno vozilo, a hodalo je nekoliko ljudi.

— Ako hoćete ići u Grasse pješice — rekao je — i ja ću poći s vama.

Gruba crna kosa plesala joj je no obrazu dok se smiješila usplahireno. Zalutala seoska žena.

— Ljubazni ste. Hoće li vlakovi voziti?

— Vjerojatno neće.

Bezbojno, nježno lice bilo je utonulo u razmišljanje; smiješila se pomalo, suočena s nepremostivim.

— Imate li kod kuće djece, u Sorgu?

— Da, dvoje djece. Ovdje sam pokušavala dobiti kompenzaciju za svog muža, bio je ozlijeđen u jednoj nesreći u mlinu, izgubio je ruku...

— Do Sorga ima oko šezdeset kilometara. Hodajući mogli biste stići

tamo do sutra uvečer.

— I ja sam to mislila. Ali uz ovu gužvu policija će čuvati putove iz grada, sve ceste...

— Ne ceste na istok.

— Pomalo se bojim — rekla je nakon nekog vremena nježno; nikakva Ciganka iz divljih krajeva već samo seoska žena na cestama propasti, bojeći se da ide sama. Ona nije morala ići sama. Mogli bi izaći iz grada zajedno prema istoku, krenuti cestom u Grasse, a zatim se spustiti među bregove, pa od grada do grada po ravnici što se prostire pokraj polja i usamljenih farmi dok ne bi stigli, u jesenskom predvečerju pod sive zidine, do visokog tornja Sorga; a zbog gužve u Krasnovu ceste su sasvim prazne, bez autobusa, nikakva vozila ne voze, kao da su ušli u prošlo stoljeće, natrag, prema svojoj baštini, dalje od svoje smrti.

— Bit će najbolje za vas da pričekate tu vani — rekao je dok su zaokretali u Ulicu Geyle. Pogledala je gore u njegovo teško lice i nije rekla ništa. Na odmorištu stepenište promrmljala je:

— Hvala vam. Bili ste ljubazni pošavši sa mnom.

— Da sam bar mogao — okrenuo se prema svojim vratima.

Poslijepodne su prozori stana zveketali i zveketali. Njegova je majka sjedila s rukama u krilu, zureći preko cvjetova geranija u nebo istočkano oblacima okupanim suncem.

— Idem van, majko — rekao je Maler, a ona je sjedila nepomično; međutim, kad je oblačio kaput, rekla mu je:

— Opasno je.

— Da. Opasno je.

— Ostani, Maler.

— Vani je sunčano. Sunce nas sve kupa, zar ne? Meni je potrebna dobra kupka.

Pogledala je prema njemu zgranuta. Zanijekavši potrebu za pomaganjem, nije znala kako zamoliti za pomoć.

— Ovo nije stvarno, ovo je bezumno, svi ovi nemiri, ti se ne smiješ

upletati u to, ja to neću prihvatiti. Ja to neću povjerovati! — rekla je podižući svoje dugačke ruke prema njemu, kao u čaranju. On je stajao golem, težak muškarac. Dolje na ulici čuo se dug povik, zatim tišina, pa ponovo povik; prozori su opet zazvečali. Ona je pustila ruke niz bokove i povikala:

— Ali, Maler, ja ću biti sama!

— Da, no — rekao je meko, zamišljeno, ne želeći da je uvrijedi. Ostavio ju je, zatvorio za sobom vrata i sišao niz stepenice, van, isprva zaslijepljen sjajem listopadskog sunca, tla bi se pridružio armiji nenaoružanih ljudi i s njima krenuo niz duge ulice što vode na zapad, do ali ne i preko rijeke.

Objavljeno prema, dogovoru s GPA München

Vera Ivosić-Santo:

DVIJE PRIČE

Ljubavni slučaj jednog naivčine

— Ti zaista ideš — upita Merit gledajući ga preko ruba čaše.

— Proveo sam dva mjeseca na pripremama — slegne Gib mršavim ramenima. Što se njega tiče, nije više bio voljan o tome razglabati.

Sjedili su u malom restoranu ispod krošnje platane što se zlatila prema nebu. Bili su gotovo sami. Tamni oblaci na zapadu obećavali su pravu jesenju večer.

— Ne znam, bar si se mogao s nekim posavjetovati — nastavi Merit pokroviteljski. — Oni nikad nemaju dovoljno ljudi, a da je tako sjajno... — Odjednom se osmjehne, sjetivši se nečega. — Pa možda i nije tako loše. Čuo sam da možeš i nekog povesti — reče gledajući ga ispod oka. — Jesi li razmišljao o tome?

— Nisam — odgovori umorno Gib. Znao je kamo vodi to pitanje. Zamahne rukom jače nego što je trebalo prema listu što je upravo padao na stolnjak. Pratio ga je pogledom do metalne noge stola.

— Ja bih, na primjer, poveo nju — reče Merit drsko gledajući u plavokosu konobaricu što im se približavala. Gib je nevoljko pogleda.

— Znam da bi — otpovrne trpko vadeći novčanu karticu.

Merit se nije bunio. Odobravajući, smješkao se konobarici. Visoki, plavi, samouvjereni Merit, koji će za mjesec dana postati asistent astrofizike. Ona mu uzvrati smiješak gledajući ga u oči.

— Kakvo divno stvorenjce! — reče on gledajući za njom.

— A dvije ženske revolucije? — zajedljivo će Gib. — Da su tako divne, sumnjam da bi ih danas djeca učila u školi.

— Tko bi rekao da si takvo zlopamtilo! Misliš li da ovo slatko stvorenje ne zna gdje mu je mjesto? — Osmjehnuo se. — Čini mi se danas nisi baš najbolje volje. Slušaj, hajde da izađemo negdje večeras — reče gotovo pokajnički. Kad se nije rugao Gibu, žalio ga je. Kad će napokon shvatiti **š t o** su žene?

— Obećao sam Gustavu da ću navratiti — odvrati Gib mirno. I to je bila provokacija. Merit je dobro znao da on ne voli te izlaske.

— Još bolje! Dođi sutra ujutro na jezero. Naći ćemo ti već nešto za oproštaj — namigne. — Pozdravi Gustava — reče dižući se. — Ni njemu ne bi štetilo malo zraka. Ne viđamo ga godinama.

Mahnuo je rukom silazeći na pločnik. Gib je trenutak gledao za njim Sad je u restoranu sjedio sam. Nevoljko otpije još jedan gutljaj iz čaše; bilo je gorko. Konobarica poče na drugom kraju skupljati stolnjake. Jedan list ponovo dolepršа do njega. On ga pritisne dlanom, osluškujući tiho pucketanje.

• • •

Bila je to mirna i otmjena četvrt u muškarcima toliko dragom neoromantičkom stilu. Staklene verande, bijeli zidovi prozirni od sunca, kovano željezo, puzavice i četvrtasti travnjaci ispred ulaza. Sve kao stvoreno za sretan obiteljski život. San koji se Gibu sviđao, ali bilo je bolje ne misliti na to. Da bar izgleda kao Merit ili da zarađuje kao Gustav.

A Gustav je živio sam i jedine žene koje je poznavao bile su službenice u knjižnici.

Ne dirajući mjedeno zvonce, Gib pritisne kvaku. Gustav nije volio da ga uznemiravaju takvim sitnicama kao što je otvaranje vrata.

— Gibe, jesi li ti? — začu se muški glas iz stražnjeg dijela kuće.

— A tko bi bio? — promrmlja on sebi u bradu, sumnjajući kao i uvijek da je negdje u hodniku skrivena kamera.

— Ja sam u radnoj sobi.

Gib nastavi mekim sagom duž mliječnog sjaja hodnika. Zakrenuvši za

ugao, zaustavi se pred otvorenim vratima prostrane sobe. Trenutak je s nevjericom promatrao prizor.

— Što je ovo? — izleti mu.

— Koje? — nevino odvrati Gustav.

Tri stvorenja, za koja se moglo pretpostaviti da su ženskog roda, sjedila su na stolicama okrenutim prema radnom stolu. Ono što mu je upadalo u oči i sto ga je iznenadilo, bile su bijele glatke lubanje i zelene kute s plastičnim krugom na nadlaktici ispod kojeg se nešto plavjelo. I naravno, to što su bile žene, a nalazile su se u Gustavovoj radnoj sobi. Sve su se tri učtivo osmjehivale Gibu.

— Ah, to — mahne Gustav nemarno rukom. Imao je blijedo kozičavo lice i rijetku crvenu kosu. Bio je to jedini pravi rođak koga je Gib znao i na koga je, na žalost, nalikovao. — Kako bi bilo da najprije sjedneš? Dame ti neće zamjeriti. — Prituljeno se smješkao. — De, de, kakav ti je to prestrašen izraz na licu?

Gib se bijesno zaleti prema jednoj stolici.

— Radim na novom romanu — reče Gustav poslovno. — MIR, pokaži ruku.

Jedna djevojka okrene ruku prema Gibu. Sad se jasno vidjelo da se ispod plastike plavio žig. U vanjskom je krugu pisalo debelim slovima: »Institut za biotehnologiju — Rok«. Unutarnji krug bio je podijeljen na dva dijela; u jednom se nalazila serijska oznaka, a u drugom je jednostavno pisalo: »Radost«.

— Stvar je posve nova — tumačio mu je Gustav — ali imao sam dobre veze pa sam ih dobio — reče pokazujući na žene. — Kako su mi objasnili, riječ je o nekim zahvatima u visceralnom mozgu. On je, između ostalog, centar emocija, a ovdje je slučaj o pomjeranju samo prema jednoj emociji, razumiješ?

— Ne, ne razumijem — reče Gib.

— One su kloni — nastavi Gustav. — Ja sam ih samo unajmio od Instituta u Roku. Ne cijelu populaciju, razumije se, za sada samo ljubav, radost i srdžbu. Strah i tugu uzet ću kad završim s ove tri. Vidiš, radim samo s osnovnim emocijama — reče kuckajući olovkom o papir — ali

postoji mogućnost da dobijem i izvedene...

— Mole li se znati što će ti to? — Gib će s dosadom.

— Pa već sam ti rekao da pišem novi roman — reče Gustav nestrpljivo. — Zar ne vidiš kakva je ovo prilika? Kao da sam dobio mogućnost da jednu ličnost rastavim i proučim svaku emociju zasebno. Pazi, naivčino — reče upirući prstom — ne kažem da imaju samo jednu emociju, ali sve su druge potisnute u korist jedne emocije. Cure stavljam u simulator događaja radi nekih prizora i očekujem zanimljive stvari. Zapravo — reče zastajući — htio bih da ujutro budeš s njima, dok ja budem sređivao prve rezultate.

— Ne sjećam se da si me obavijestio o svojim planovima.

— Zato sam te danas i zvao. Kao što vidiš, nisu roboti i ne mogu ih jednostavno isključiti.

— Zar u tom romanu nema muških lica?

— Koliko ja znam, kloniranje je dopušteno samo na ženama.

— Zar ne bi bilo jednostavnije da se malo krećeš među ljudima? Uvijek sam mislio da pisci teže autentičnosti.

Gustav ga odmjeri prezrivo. — Što ti znaš o umjetnosti? — kao da mu je govorio pogled.

— Hoćeš li ili nećeš?

— Dobro znaš da čekam poziv iz Roka — Gib će prkosno. — Ah, da. Ta tvoja glupa ideja. Šest mjeseci u nekom, tko će ga znati kakvom paklu. Pare se mogu zarađivati i na drugi način. Nitko pametan se tamo ne prijavljuje. I da je bar korisno! Kao najobičniji glupan očitavaš instrumente i...

— Zato su me i uzeli — prekine ga Gib hladnokrvno.

— Zašto? — Gustav ga pogleda iznenađeno. Djevojke su zainteresirano pratile diskusiju.

— Zato što sam glupan. Pametni pišu romane i postaju asistenti astrofizike.

— Asistenti astrofizike? Otkud ti to? Hajde, prenaglio sam, ne ljuti se — Gustav promijeni ton. — Nećeš me valjda sad napustiti? Svakako bi mi

mogao pomoći, bar pet tih dana.

Gib pogleda djevojke. One uzvratiše pogled.

— A što bi zapravo bila moja dužnost? — upita. Uistinu, i nije bilo pravoga razloga da odbije.

— Samo da budeš s njima. Preskupe su da bih riskirao da im se nešto dogodi. Možete pričati, ili kartati se. Imaju rječnik i inteligenciju prosječne dvadesetpetogodišnje osobe. Izgledaju kao prave, vidjet ćeš. U neku ruku, one su službenice Instituta — gorljivo je tumačio. — Rezervirao sam jedan terminal u bibilioteci za sutra ujutro — doda, vtdeći da Gib šuti.

— Ti kao da si znao da ću pristati.

— Pa, argumenti, mi nisu bili loši — nasmije se Gustav pokazujući prilike u zelenim kutama. On, koji cio život nije smio pogledati ženama u oči.

• • •

Prvo što je uradio idućeg jutra bilo je da otkaže sastanak s Meritom.

— Opet ti je Gustav uvalio neki posao? — sarkastično je pitao Merit.

— Točno — hladno odgovori Gib. — Ovaj put dadiljam.

— Dadiljaš?! Koga?

— Tri cure — lakonski će Gib. — Ako budem imao vremena, javit ću ti se prije polaska. Zdravo — reče i brzo prekine vezu, dok je Merit uzalud pokušavao izgovoriti tri rečenice istovremeno.

Samo pola sata poslije stajao je s mnogo manje samopouzdanja na dovratku Gustavove blagovaonice. Djevojke su upravo doručkovale. Na prvi pogled bilo ih je nemoguće razlikovati.

— Dobro jutro — reče mu jedna.

— Dobro jutro — on se zbunjeno osmjehne i sjedne.

Damast se bijelio, porculan tiho zveckao, srebro prigušeno sjajilo. Samo se u jednoj pojedinosti prizor razlikovao od stranice nekog luksuznog časopisa za muškarce: izbor manekena vjerojatno bi bio drukčiji.

Jele su šuteći. On se nalakti na stol i, gledajući nekamo put prozora, uze grickati komad tosta, iako je već bio doručkovao. Imao je nelagodan dojam da se nalazi na čajanci na koju nije bio pozvan.

— Bit će najbolje da se nešto dogovorimo — reče djevojka do njega polako odlažući pribor. — Mi nismo zaostale kao što misli tvoj rođak. U stanju smo da se brinemo za sebe, a ti se posve slobodno možeš posvetiti svojim poslovima.

Gib bez riječi uze još jedan komad tosta.

— Čekaj... — prekine je druga. — Gib vjerojatno nije planirao danas ništa da radi... — ona ga pogleda upitno.

— Zapravo nisam — reče on oprezno.

— Ja bih voljela da razgledam grad — ona mu se osmjehne. — Naravno, samo ako i ti to želiš.

— Što? — Gib ju je gledao s nevjericom.

— Da me povedeš u šetnju.

— Je li to neka šala? — on se nasmije budalasto.

— Dripac! — vrisne bijesno ona koja mu se prvi put obratila.

Ljubiteljica šetnje sasvim se neprimjereno osmjehivala.

— Znam kako ti je — prela je treća, meko mu stežući ruku. — One su ponekad tako luckaste da se pitam...

On gnjevno istrgne ruku i izleti kroz vrata što su vodila u vrt. Zar on uvijek mora biti nečiji otirač? Neka nađu neki drugi poligon za svoje pomjerene emocije! — Umorno se spustio na hladnu, kamenu stepenicu i zagledao u zelenu svježinu pokošenog travnjaka. Sutra će reći Gustavu da se nosi i on i njegove djevojke.

Vrala iza njega se otvoriše i jedna zelena kuta mine mimo njega. Gib tek tada spazi da je pod širokom krošnjom jabuke stalak s nedovršenom slikom. Djevojka prijeđe preko travnjaka, mirno sjedne i dohvati kist u ruke.

Gib je sjedio nepomičan; sunce se pelo sve više, pčele su brujale, a stepenica je postajala sve tvrđa. Trebalo je da se odluči: naprijed ili natrag?

Na kraju se s uzdahom digne i krene preko travnjaka.

— Naš poklon Gustavu — reče ona ne okrećući se.

— Zanimljivo — promrmlja on. Bila je to nevjerojatna mješavina boja koja ga nije podsjećala ni na što.

— Ja sam Myra — reče ona okrećući se. Lagano mu se osmjehivala. Bilo je nešto u tom osmijehu što ga je odvajalo od neprikladnog obličja i neugledne odjeće.

Gib se nasloni na drvo.

— Pričaj mi nešto — reče Myra. O šetnji više nije bilo ni spomena.

• • •

Sljedećih dana Gib je, kao po nekom prešutnom dogovoru, najviše vremena provodio s Myrom. Druge dvije djevojke su ga pomno izbjegavale i on im je na tome bio zahvalan. Myra je bila sasvim dovoljno društvo; ona je znala da šuti i da sluša; polako joj je počeo otkrivati ono što je skrivao od svakoga. Ono što ga je najviše očaravalo bio je njezin smijeh, tako poznat, pa opet poseban. Učio je on nje.

— Sve je stvar stava — uvjeravala ga je jedne večeri. Sjedili su na stepenicama još toplim od sunca. Gotovo neprimjetno, to je postalo njihovo omiljeno mjesto.

— Gledaj na to ovako: ti nisi pjegav, imaš divan ten, a po njemu su rasuti rascvjetani krokusi.

Gib se nasmije, a onda se odjednom sneveseli. Kako mu je samo postala draga ta krhka bijela lutka! Da li je ikad imao pravog prijatelja dok nije sreo Myru?

— Nedostajat ćeš mi — reče Myra kao da mu čita misli. — Ponekad sam tako osamljena — nastavi tiho. — Hermiona je bolesno patetična, a Lora...

— Myro, nešto ću pokušati... ako uspijem, ako slučajno uspijem, hoćeš li poći sa mnom?

Myra nježno podvuče svoju ruku ispod njegove. Oči su joj svjetlucale u tami, a lubanja se bijeljela na mjesečini.

• • •

Gibova ušteđevina brzo se istopila. Lažni dokumenti i odjeća za Myru stajali su mnogo. Myra se sad zvala Myra Klaib i trebalo je da stigne u Rok na sam dan njihova leta u nepoznato. Gib se pouzdavao u sreću. Bit će im i te kako potrebna! Usprkos prerušavanju, postojalo je nešto u Myrinu držanju, u njezinim očima, pa čak i u njezinom govoru, što ju je odvajalo.

Dane je provodio između prostorija Kompanije za istraživanje i eksploataciju planeta i planetoidnih tijela, i hotelske sobe. Za izlaske nije imao ni volje ni novca. Sad, bez Myre, osjećao se u gužvi glavnoga grada čudovišno sam.

Neki stariji službenik pomno mu je objašnjavao svaku točku ugovora.

— Na vlastiti rizik idete sami ili u društvu jedne osobe koju sami odabirete — čitao mu je jedan stav. — To znači da je za ovakvu bazu gdje ideš dovoljna i jedna osoba. Planet je još u razdoblju istraživanja, ne znamo kakve ćemo imati koristi, i hoćemo li uopće imati neke koristi, ali imajući na umu psihološke teškoće, Kompanija ti nudi sve olakšice. Ako želiš društvo, mi snosimo trošak za još jednu osobu. Što si odlučio?

— Moj pratilac zove se Myra Klaib.

— U redu, sinko. Sam ili u društvu, uvijek na vlastiti rizik. Ovdje potpiši — reče gurajući mu jedan papir.

Poslije toga činilo se da se sve odvija vrlo brzo. Drugog jutra se još nemirno ogledao po zračnoj luci u potrazi za izmijenjenim Myrinim likom, a poslijepodne su već, zajedno s ostalim posadama, opremom i novim zalihama, bili ukrcani na brod.

— Propalice i kurve — brzo je Gib ocijenio ostale posade. ...

Donekle je mogao odahnuti; među tako šarolikom skalom disharmoničnih tipova Myra više nije bila toliko upadljiva. Za svaki slučaj osamili su se u svojoj kabini. Gib je bio uzbuđen, ovo je bila avantura s pravom aromom. Više nije mogao zavidjeti ni Gustavu ni Meritu. Imao je više od njih, imao je...

— Zovu nas da pogledamo planet prije spuštanja — upozorila ga je Myra.

— Već?! — začudio se Gib. — Nikad mi vrijeme nije prošlo tako brzo.

Zapravo mu nije bilo ni važno kako izgleda planet. Ali Myra je zurila zadivljeno u svjetlucavu bijelu loptu iza koje su na tamnoj pozadini blistale milijarde golih zvjezdanih glava.

— Nikad nisam vidjela nešto ljepše — prošaptala je prislanjajući hladan dlan na okno.

Svoga prethodnika sreli su na izlazu iz broda. Prošao je pokraj njih, okrznuvši ih pogledom, i ne pokušavajući uspostaviti kontakt. Prvi put Giba nešto zazebe oko srca i on nespretno stisne Myrinu ruku u rukavici. Trenutak su stajali na zaleđenoj neravnoj površini i promatrali iskrcavanje opreme i zaliha, a zatim su polako krenuli prema kupastoj izbočini što je predstavljala bazu. Ušli su u ustavu čekajući da se izjednači pritisak. Nakon nekoliko minuta ugledali su kako se srebrenasta traka broda gubi u tami.

Bili su sami.

• • •

Svakoga jutra Gib je malom letjelicom obilazio instrumente udružene u promatračke opservatorije i postavljene na različitim točkama planeta. Postavljao je novu opremu, nešto od stare premještao, klasificirao uzorke tla što su bušilice izvlačile ispod debele kore leda. Da nije bilo Myre, dani bi prolazili nepodnošljivo monotono. Sad je opet izgledala kao prije.

— Mrzim ovu maskeradu — rekla je čim su stigli i stala skidati kompliciranu crnu periku.

— Meni je svejedno — promrmljao je Gib, a tako je i mislio.

Bilo je posve svejedno kako je izgledala dok je s njim razgovarala, i dok se smijala onako kako je samo ona umjela. Gotovo neopazice postala je njegova droga, otvoreno je sebi priznao; više nije mogao bez nje. Kada je i kojeg je časa to shvatio? I kojeg časa je napokon uvidio da se Myra promijenila?

Opažao je da je sve više rastresena, više ga nije slušala pažljivo, zaboravljala je važne stvari. Sate i sate provodila je na promatračkom oknu. Počela je pisati pjesme — o šiljatim vrhuncima i ledenim kristalima planeta.

Gib je postajao uznemiren, slabo je spavao i neprestano pokušavao doznati što nije u redu.

— Ali sa mnom je sve u redu — ona bi se smješkala. — Ja nikada nisam bila sretnija.

On je propadao iz dana u dan. Naposljetku je počeo iz dna duše mrziti planet; on mu je oteo Myru. Bijela gruda snijega bez pravog imena, osim reda brojki u katalogu. Hladan, neugodan i jalov svijet koji je donosio dvadeset poena više jer su ga posade izbjegavale. Planet zaboravljen čak i od vlastita sunca čija je svjetlost jedva dodirivala površinu. Mala metalna ljuska njegove letjelice doimala se izgubljenom između nazupčenih vrhova što su parali nebo. Svugdje isto, ledene ploče zaustavljene nekad davno u gibanju, odraz zvjezdanog neba na golim liticama. Mir, mir, mir... zaustavljeno kretanje. Tišina koja je pozivala da je razbiješ. Jalova ljepota koju je mrzio.

Udaljavao se više nego što treba od letjelice i trošio kisik nepotrebno hodajući po teško prohodnim, neravnim pločama. Osjećao je potrebu da se neprestano kreće bilo kuda samo da bi tako porazio ovu mrtvu tvar. Jedan dan kad se osjećao naročito loše stao je u podnožju usamljenog kristalnog vrhunca koji je zavodljivo blistao i bijesno mu uzviknuo:

— Ja sam ipak živ, čuješ li, živ...

Ali zvuk se probio samo u jednom pravcu, kroz mikrofon...

— Gibe, je li sve u redu? — začuo je Myrin glas.

On iznenađen zastane. U jednom trenutku Myra je bila iščezla.

— Prokletnice...— prošapta i prekine vezu. Mrzio je nju i ovaj planet na kojem se osjetio odbačen.

— Gibe, moramo porazgovarati — rekla mu je te večeri Myra. — Što nije u redu? S tobom se nešto događa što ja ne razumijem. — Pažljivo ga je gledala.

On se divlje nasmija.

— Što nije u redu? Ne opažaš me... — on bijesno skoči na noge gurajući ruke duboko u džepove. — Cio dan si zabuljena u taj stravični planet koji me izluđuje! Nijedan normalan čovjek...

— Gibe! — prekine ga ona. Smješkala se kao da uživa u svemu tome. — Ali ja nisam normalan čovjek.

On se zaprepašteno zagleda u nju gotovo ne shvaćajući što želi reći.

— Ja sam MIR — prela je tiho. — Model 1 Radost.

— I onda?

— Emocije potisnute u korist jedne. Sjeti se samo što ti je govorio Gustav. Čista radost djeluje malo drukčije nego kad je prigušena brdom drugih emocija. Okreće se prema stvarima zbog kojih bi se inače pod pritiskom sa strane pretvarala u svoju suprotnost. Razumiješ?

— Ako sam te dobro shvatio — polako će Gib — ja sam te privlačio pjegama, tankim nogama i da ne nabrajam sve svoje prednosti. Ali — nastavi on sarkastično — s onim vani ne mogu se naravno ni usporediti. Koliko tu samo ima nevolje u usporedbi sa mnom!

— Pa ljudski je tražiti radost i u tužnim stvarima. Samo što o tome nitko ne razmišlja. — Ona slegne ramenima. — Već sam ti rekla da je to kod mene potencirano. Znaš li da najviše preljuba ima poslije pokopa. — Ona se nasmije.

— A ljubav? Jesi li ikad osjetila ljubav?

— Nemoguće Gib, onda više ne bih bila radost. On je poražen šutio.

— Pusti me da razmislim — reče napokon. Sljedećih mjeseci izbjegavao je Myru koliko je to bilo moguće na tako malom prostoru. Više nije mrzio ni nju ni planet: savršeno su pristajali jedno uz drugo.

• • •

Poslije povratka u Rok, Gib je bio vrlo zauzet. Njegova dnevna relacija bila je između Instituta za bio tehnologiju i Kompanije. Već trećeg dana nakon dolaska uspio je ugovoriti sastanak između Komercijalnog odjela Instituta i poslovnih ljudi Kompanije. Prepreku, što se pojavila odmah u početku, a zvala se Zakon o spolu, brzo je riješio. Jedan stav zakona zabranjivao je kloniranje muškaraca, a drugi je dopuštao ženama samo pomoćne poslove.

— Ali kad bi istraživačke poslove proglasili pomoćnim? — predložio je. — U neku ruku radi se samo o opsluživanju instrumenata, a svako

opsluživanje moglo bi se svesti pod pomoćni posao. Nije riječ o izmjeni Zakona kao što bi to bilo u slučaju kloniranja muškaraca već samo o pravnoj dosjetki koja ne bi smjela biti problem vašim stručnjacima.

I nije bila. Poslije mjesec dana potpisani su prvi ugovori. Gib je dobio proviziju za obavljeni posao i mjesto vanjskog suradnika Komercijalnog odjela Kompanije. Institut za biotehnologiju ugovorio je vrlo unosan posao, a Kompanija je u roku od godine dana trebala dobiti kompletan novi istraživački tim.

Jedno poslijepodne potražio je Myru u prostorijama Instituta. Osjećao se dužnim da je obavijesti o novostima. Napokon, da nije bilo nje...

— Gibe — poljubila ga je Myra — ni sam ne znaš kakvu si veliku stvar uradio.

Što se tiče njihova bijega, u Institutu su se pokazali vrlo obzirni.

— Proslijedit ćemo nalog o obustavi slučaja Gustava Hopa, književnika — obećali su.

Poslije mjesec dana prvi članovi novog istraživačkog tima počeli su da stižu. Prvi put u svojoj historiji Kompanija nije imala neprilike s osobljem: nije bilo nagađanja oko premije ili dodatnih poena, nije bilo neplanirane psihičke rastrojenosti i uništene opreme. Što se tiče Instituta za biotehnologiju, on je jedno vrijeme bio koncentriran samo na jedan proizvod, Model 1 Radost.

• • •

Ako čovjek nabavi sebi meko zainsko odijelo, da li je razmetljivac? Zapažajući poglede prolaznika, Gib je sebi postavljao pitanje do čijeg odgovora mu i nije bilo stalo. On je sad to sebi mogao priuštiti.

Upravo je bio posjetio Agenciju za nekretnine i sad je s nekoliko adresa u džepu obilazio mirna, zelenilom optočena naselja na kraju grada.

Dostojanstveno izvadi crnu cigaru, dok je mjerkao kuću koja je prva bila na popisu. Bijeli zidovi, kovano željezo...

Zaboga... A Gustav?!

Nema sumnje, bila je to Gustavova kuća, a na njoj je stajala velika zelena ploča: »Na prodaju«. Jedno je bilo sigurno, Gustav kuću nije

napustio dobrovoljno. Žurno se vratio u Agenciju i gurajući se na ulazu sa službenicom koja je već zaključavala vrata, ipak je uspio ući.

Na adresi koju je dobio nalazi se neki pansion, jedna od onih bezbojnih i bezobličnih zgrada zbog kojih nikad ne bi proklinjali Komisiju za rušenje.

— Da Gustav Hope, drugi kat, soba broj 42 — reče mu domar nehajno naslonjen na pult.

— Gibe, kad si došao? — poviče Gustav dirljivo obradovan dok mu je otvarao vrata.

Gib se zbunjeno otme zagrljaju.

— Prije nekoliko dana — slaga.

Gustav ga propusti u sobu. Bila je tc siva prostorija koja je posve odgovarala vanjskom izgledu pansiona.

— Kako si me našao?

— Preko Agencije za nekretnine. Tvoja kuća... Gustav tužno zakima. Djelovao je bljeđe nego inače.

— Upropašten sam... uzeli su je za naplatu duga. Ali ti naravno ne znaš što se dogodilo.

— Ne znam — reče Gib osjećajući se podlo.

— Jedna od onih djevojaka je nestala. Kao da je u zemlju propala! Baš onda kad si ti otputovao. Izveli su me na sud, čak me osumnjičili za seksualni delikt. Mene! — uzvikne on. — Ti me bar znaš, nikad nisam... No dobro, nije važno... Zaboga, kako ih mrzim!

— Koga?

— Žene! — reče Gustav ogorčeno i umukne. Bila je to suviše bolna tema da bi o njoj mogao razgovarati.

Trenutak su šutjeli, Gib u neprilici, a Gustav obuzet samosažaljenjem.

— A ti? — upita Gustav. — Vidim, dobro ti ide. Pa sjeti se koji put svog siromašnog rođaka — reče gorko.

— Slušaj — naglo se diže Gib — imam nekog posla okolo, doći ću

sutra. Ti nigdje ne izlaziš?

— Pa malo tumaram okolo, ali bit ću u sobi.

Našavši se ponovo na ulici, Gib osjeti olakšanje. Naravno, morat će odmah intervenirati u Upravi Instituta. Sedam dana od povlačenja tužbe, a Gustav još nije bio obaviješten!

Odjednom se zaustavi. Kakav sam ja to čovjek? — zapita se. Ja sam mu sve ovo priredio, trebalo je da ga ja i obavijestim. On lagano krene ulicom. Da je počeo, morao bi mu sve ispričati. Ako mu i oprosti krađu Myre, nikad mu ne bi oprostio žene-istraživače. Posrijedi su samo kloni, ali ipak...

Ne, neće mu on ništa reći. Neka primi službenu ispriku i obavijest o nepoznatom počinitelju. Uostalom, što ima loše u tome da Gustav ponovo živi medu ljudima? Ionako je već kasno, ne bi nikoga našao u Upravi.

On gurne ruke u džepove i napol umirene savjesti krene zviždućući niz ulicu. Vješto se provlačeći kroz gomilu, ude kroz osvijetljena vrata nekog plesnjaka. Miris likera, parfema i znoja ispunjavao je prostoriju. Plesači u laganoj odjeći tiskali su se na pokretnom podiju.

Myra je govorila da je sve stvar stava. Pa da vidimo, reče Gib sam sebi i krene prema grupi lepršavih djevojaka.

— Koja će plesati sa mnom? — upita osmjehujući se.

— Nije li ono Gib? — upita jedan mladić svoga susjeda, na suprotnom kraju sale.

Drugi se pažljivo zagleda.

— Ne bih rekao, ali đavolski sliči.

U noć

— Mislim da bih voljela opet vidjeti Sturski snijeg — reče Čami.

Oltis je zamišljeno prelazio viškovima prstiju po njenoj glatkoj kosi. Tri smeđe, čvrsto spletene pletenice, spuštale su joj se gotovo do pojasa.

Larkin podigne glavu, a onda se vrati brodskom kompjuteru s kojim je

igrao neku kompliciranu matematičku igru. Bio je to njegov način da pokaže Oltisu koliko je novca uzalud bacio; za ovakvu dokonu šetnju svemirom nije mu bio potreban profesionalac kao što je on. Ispočetka je to trebalo biti poslovno putovanje. Oltisu su isticali neki trgovački ugovori i on ih je namjeravao obnoviti, a usput se pokušati probiti na neka nova tržišta. A tu je počinjala Larkinova prava uloga: biti ne samo pilot već i onaj koji će namirisati pravi posao, pronaći potrebne ljude, poturiti novac na vruće mjesto. Na kraju, uglavnom zaboravljen od sviju, gledao bi negdje sa strane potpisivanje ugovora u nekoj provincijskoj trgovačkoj komori. A njegov bankovni račun zaokruglio bi se još jednom ništicom.

Ali u posljednjem trenutku Oltis se na brodu pojavio sa Čami i Popijem. Predomislio sam se, kratko je rekao, priuštit ću sebi mali odmor. Prvi poriv Larkinu je bio da se digne i napusti brod. U jednom smiješnom trenutku čak se osjetio ponižen. Onda je slegnuo ramenima: posao je posao. A Oltis će na kraju dobiti račun od kojeg će ga proći volja da i u budućnosti pravi ovakve šale. I tako su počeli lutati, bez nekog pravog cilja, osim ako se ciljem nije mogla nazvati Oltisova kabina gdje je provodio, zaključan sa Čami, najviše vremena. A sada je Čami htjela na Stur.

— Tata mi je obećao Egon — reče Popi nervozno. Stajao je iza Larkinovih leđa i uzalud se trudio slijediti komplicirane poteze.

— Oh, Popi — djevojka podvije noge udobnije se smještajući na kružnom naslonjaču — pomisli na sav onaj snijeg, šume, vatre... možeš praviti velike, bijele snjegoviće.

Dječak pocrveni. Smatrao je da je vrijeme pravljenja snjegovića odavno za njima.

— Ne volim snijeg — reče tvrdoglavo. — Ovo je prvi put da me tata nekamo vodi i hoću...

— Što vi kažete Larkine, zar ne biste mogli nekako zadovoljiti oboje? — upita Oltis pomalo lijeno.

— Sumnjam — odgovori Larkin. Podigao je pogled i monitor na kome su se obrtale jednadžbe se zatamnio. — Morali bismo sjeći Senzor, a to je zatvoreni sektor, kao što znate. Oni su konvencionalisti i traže da se prije prelaska njihovog teritorija najavite nekom njihovom predstavništvu. Ima ih po svim većim lukama. Ali takvih ovdje nema.

— Gluposti — reče Oltis. — Nećemo zbog toga kvariti zabavu. Zar ne

možemo bez te dozvole?

— Ne — reče Larkin odlučno. — Ne želim da nas okolo gone njihove patrole.

Oltis pogladi čamino rame. Njegovo usko, bijelo lice odavalo je zadovoljstvo.

— Onda izaberite neku luku i spustite se čim prijeđemo granicu Senzora. Tu ćemo srediti formalnosti.

— Ne vjerujem da će im se to svidjeti.

— Učinite kako sam rekao. — Oltis ga pogleda iznenađeno. — Za to ste plaćeni.

— Radi se o nepredviđenom slučaju — mirno otpovrne Larkin — a u tom slučaju sljeduje me dvostruka premija.

— Imat ćete je — Oltis ga prostrijeli pogledom. Larkin mu dopise još jedan minus. Prvi, ali ne i jedini, zaradio je kad se pojavio na brodu u pratnji te žene. Sada, kao trgovac, morao je znati da on neće zbog nečijih hirova besplatno izlagati glavu. On zamišljeno pogleda Čami. Zavrtjela mu je glavu. Mala skitnica.

— Želim da se to sada zapiše u memoriju kompjutera. Oltis bez riječi krene prema terminalu. Popi je šutke gledao. Čami pažljivo pokupi oko sebe tanku paučinu haljine pa napusti prostoriju. Njezine potpetice sijevale su kao zlatna ticala.

Larkin se trenutak kolebao, a onda krene za njom. Nešto ga je gonilo da iziđe. Stropot iz pobočnog hodnika zaustavi ga u pola koraka.

— Zašto misliš da sam kurva? — meko ga upita Čami. Iza leđa su joj, kroz promatračko okno, sjali blistavi zvjezdani grozdovi. Neki su pripadali Senzoru.

Larkin se nasmije i odmahne glavom krećući dalje niz hodnik. Nadao se da ovo putovanje neće dugo potrajati. Na nekoliko minuta uđe u svoju kabinu, a zatim opet iziđe. Bio je nemiran, a to ga je ljutilo jer nije znao pravi razlog. U hodniku se još osjećao Čamin miris. On prođe ne okrećući glavu.

Oltis i Popi više nisu bili kod kompjutera. Larkin na brzinu provjeri

ugovor; bio je u redu. Onda se usredotoči na zadatak. O Senzorskim planetarna bilo je malo podataka. Bilo bi najbolje da se spuste u neku njihovu veću luku čim prijeđu granicu sektora. Ali činilo se da na pravcu njihovoga kretanja nema ni jedne. Bio je nervozan i nije uspijevao uspostaviti pravi kontakt s kompjuterom. Onda odjednom zastane. Mjesto za hodočasnike... možda je to ono što traži. Na ekranu zatitra nekoliko općih podataka; nedovoljno da se donese bilo kakva odluka. On nemoćno uzdahne. Morat će riskirati. Takvi planeti su obično vrlo posjećeni. Budući da je u blizini granica vjerojatno je promet velik. Možda će tu Oltis zaista uspjeti srediti prelazak.

Larkin se osvrne oko sebe. Osjećao je miris, njezin miris. Ali prostorija je bila prazna.

• • •

Larkin tiho prokune. Oko njih se pružala zemljana ravnica; nigdje kosmodroma, nigdje visokih kula. Stotinjak metara lijevo od broda dizalo se iz tla, poput nabreklih bradavica, mnoštvo kupa. Doduše, viđao je on i čudnijih crkvi od ove. Kad su već ovdje trebalo je provjeriti.

On zabrani Popiju, koji je radoznalo zurio van, da izlazi iz broda i ostavi poruku Oltisu. On i Čami nisu se pojavljivali.

Larkin izađe iz broda, pa se odmjerenim koracima zaputi preko ravnice. Obrise građevina pri tiskala je teška, crvena izmaglica. Zrak je bio čist i topao. Zudno povuče nekoliko gutljaja pustivši ih da mu polako klize niz grlo. Tlo je bilo rahlo i tamno, ali nigdje se nije vidjelo nikakvo raslinje.

Niz tamnosmeđih kupa zatvarao mu je horizont. On priđe prvoj građevini i prijeđe rukom po površini: bila je zemljana. Između kupa vodili su uski utabani puteljci. Mjesto je izgledalo primitivno, ali on je sumnjao da je pravo naselje, jer iz njega nisu dopirali nikakvi znakovi života. On trenutak razmisli, a onda se uputi jednim puteljkom. Senzor je bio visoko civiliziran i dobro kontroliran sektor, nikad se još nije čulo da je netko bio napadnut na njihovom teritoriju; u najgorem slučaju mjesto je bilo napušteno. Put je vijugao između kosih, smeđih zidova i poslije destak metara izbijao na neveliku čistinu koja se doimala kao trg.

Nekoliko ljudi ležalo je oko zgarišta velike vatre. Larkin priđe jednome i provjeri mu bilo. Činilo se da spava. Svi su bili Senzorci: mali, vitki i tamnoputi.

Osjećaj opasnosti pritisne mu potiljak. Naglo se digne i zaokruži pogledom po čistini. Jedan čovjek stajao je kraj tamnog ulaza u jednu kupu i promatrao ga. Kad je opazio da ga je Larkin vidio, on se pokrene prema njemu. Kao i ostali, nosio je kratku, svijetlu tuniku. Njegovo mršavo lice izgledalo je kao oblikovano od zemlje na kojoj je stajao. Samo mu je kosa odavala godine.

— Vidio sam vaš brod — reče on tečno na galaktiku ne pomičući ni jednu crtu lica. Glas mu je bio tih i melodiozan.

Larkin se predstavi i objasni mu svrhu njihovoga dolaska, ničemu se ne nadajući. Bilo je očito da su se spustili na pogrešno mjesto.

— Pogriješili ste — kimne starac — ovo nije mjesto za strance. Ali sad je to ionako svejedno. — Njegove zasjenčene oči radoznalo su ga promatrale. — Morate napustiti brod prije večeri.

— Zašto mislite da ćemo ostati ovdje do večeri? — oprezno upita Larkin.

— Ne mislim ništa — tiho se nasmije Senzorac. — Ali za vas će biti bolje da učinite kako sam rekao.

— Pretpostavimo da iz nekog razloga zaželimo ostati. Zašto bismo morali napustiti brod?

— Objašnjenja ne bi ništa promijenila ni pomogla. Ako ne izađete iz broda, neće vam više biti ni potrebna. — Njegove krupne oči bile su bezizražajne.

Larkin se vratio na brod zabrinut. Poruka je bila netaknuta, Oltis i Čami nisu se još pojavljivali, a Popi je dokono sjedio na rampi promatrajući kupe. On naredi dječaku da se povuče u svoju kabinu, a zatim uđe u komandnu sobu.

Brzo preleti rukom preko komandi. Ostale su nijeme. Stane pokraj promatračkog okna bespomoćno zureći u kupe. Nije bio iznenađen. Još dok je hodao preko ravnice, dok je gledao igru sjenki i tražio svjetlucanje skrivenih antena, znao je da je brod mrtav.

— Što se događa, Larkine? — upita Oltis raspoloženo s vrata. — Jeste li sredili prelazak? Ovdje baš ne izgleda živahno, bit će mi drago kad se maknemo.

Larkin bez riječi prođe pokraj njega i uputi se u svoju kabinu. Nekoliko trenutaka poslije izišao je sa dopola punom torbom u rukama. Oltis ga je slijedio niz hodnik.

— Priznajem, Oltise, da sam bio prokleta budala kad vas nisam ostavio još ondje na kozmodromu, kad ste se pojavili sa svojom pratnjom. Svojim hirom navukli ste nas na Senzor, i budite zadovoljni: sad ćete tu i ostati.

— Što to znači Larkine? — upita Oltis dok mu je lice tamnjelo.

— To znači da nam je brod pod paskom i da ne možemo mrdnuti sa ovog mjesta. Rečeno nam je da moramo napustiti brod do večeri, ali ja ću to učiniti smjesat. — Okrene se i siđe niz rampu. — Ah, da ... možete smatrati naše ugovore nevažećim. I one s dvostrukom premijom također.

Oltis je bez riječi gledao za njim. Popi se pojavi iza njegovih leđa, potrči i stigne ga desetak metara od broda.

— Larkine... Larkine, zašto nas ostavljaš?

— Na žalost dijete, ne mogu to učinit ni kad bi htio. Ovo mjesto je suviše malo za takav pothvat. — On stane i uhvati Popij a za rame. — Vrati se ocu i spakiraj svoje stvari. Ne zaboravi energetske tablete.

Popi zastane, a Larkin nastavi velikim koracima preko ravnice.

Po drugi put toga dana on zađe među kupe. Čudnovata nepomičnost neba, tla i građevina stvarala je dojam da se kreće nekom golemom maketom. On prijeđe preko male čistine, koja je ovog puta bila prazna i uputi se dalje. Puteljci su vijugali kroz labirint smeđih zidova. Tu i tamo sretao je skupine od troje-četvero ljudi; sjedili su na tlu, dokono se smijali i ćeretali. Činilo se da ga ne opažaju, ali on je osjećao njihove brze, ispitivačke poglede.

Sve to nije imalo nikakvog smisla; ovo nije bilo selo, grad ili bilo kakvo uobičajeno naselje. Larkinu nije nalikovalo ni na što, pogotovu ne na hram. Ali negdje tu krio se odgovor na njihovo zatočeništvo. Ušao je kroz tamne otvore nekoliko kupa — nitko ga nije sprečavao — bile su prostrane i žalosno prazne. Izišao je nimalo pametniji.

Prolazio je pokraj skupina ljudi postavljajući sebi bezbroj pitanja. Kako su stigli ovamo, gdje su im brodovi? Ili su možda domorci? To mu se činilo još nevjerojatnije. Taj pusti krajolik nije se uklapao u sliku ljudske

zajednice. Pokušavao je brojiti ljude u skupinama kraj kojih je prolazio, ali bilo je to teško. Nije ih mogao razlikovati, pa je zacijelo pokraj nekih prolazio više puta. Mjesto se doimalo nestvarno, kao fatamorgana, dokona igra gospodara, narančasto-crvenoga sunca što je polako klizilo nebom.

Nagovještaj straha skvrči mu želudac. On nemilosrdno potisne taj osjećaj. Potražit će opet onog starca. Ovaj put morat će odgovarati na pitanja.

U tom se trenutku iz jedne skupine kraj koje je prolazio izdvoji visok, svjetloput čovjek. Larkin ga radoznalo pogleda: bilo je očito da nije Senzorac. Napravi nekoliko koraka, pa se osvrne; čovjek ga je slijedio.

— Čuvar me je zamolio da vam objasnim neke stvari. Sreli ste ga jutros. — reče došavši do Larkina. Oči su mu bile svijetle i plave, doimale su se gotovo neprirodnim u mekoj, smeđoj sjenci. — Vjerovao je da ćete lakše prihvatiti nekoga tko ne izgleda kao Senzorac.

Negdje u daljini odzvanjao je Oltisov glas. Larkin se nasmija u sebi, ako ništa drugo napravit će dosta buke.

— Izgleda? — upita.

— Moji roditelji nisu bili Senzorei. Ime mi je Ow.

On čučne na zemlju, a Larkin, shvativši to kao poziv, učini isto.

— Vi ste nam onesposobili brod?

— Ne, ne... — odmahne glavom Ow — to vam i želim objasniti. Iako... teško je to učiniti prihvatljivim jednom strancu. — On se opusti i nasloni na zid. — Možda je najbolje da objašnjenje prepustim velikom istraživaču Cirilu Kasparu. Prvi ljudski otisak na ovom planetu ostao je od njegovoga stopala. Slušajte! — On zaklopi oči i počne monotono govoriti. — Prvi dojam: beskrajna zemljana pustinja, beskrajno, kružno smeđe more. Ali da li tlo može biti pustinja? Ne čeka li u njoj neko skriveno sjemenje koje ne žeđa za običnom vodom? Već treći dan pada kiša, ali prljavi potočići vlage nestaju među grumenjem zemlje kao da ih dolje čeka neka žedna neman.

— Pomalo arhaičan stil — promrmlja Larkin. — Što je to?

— Cirilov »Dnevnik«. Želite li da nastavim? Larkin šutke kimne.

— Izlazim na kišu i hodam. Između kapi sustižu me mirisi: kotarica

jabuka iz nekog sna, rumeni hljebovi, livada u proljeće. Da li je to san, tlapnja... ili nešto treće? Hodam danima po toj ravnici vođen više instinktom nego razumom; da sam ga slušao sad bih već bio točkica na nebu, a u registru bi stajao šturi opis planeta. Dišem slobodno, iako mi je prvih dana to bilo nemoguće; postotak kisika se povećava, počinjem se pitati: da li zato što je nužan meni? Noću, dok spavam, moj um i dalje osluškuje, čujem tihe mrmore i siguran sam: nesigurni koraci neke zapretane svijesti. Sad se već pitam kakav će biti naš prvi razgovor, razgovor bez riječi.

— Možda bi bilo bolje da mi nastavak prepričate — prekine ga Larkin. — Ovako bi moglo prilično potrajati.

— Kako želite — odmahne Ow glavom smješeći se. — Kao svi veliki ljudi, Ciril je imao sluha ne samo za činjenice, nego i za poeziju. Ali možda vas to zamara. Dakle, Ciril je uspio uspostaviti kontakt s planetom. Onda je još to bila samo beba, svijest u začetku. Napustio je planet i vratio se s nekoliko novih, odabranih ljudi. Oni su bili prvi učitelji planeta. Ne znam da li je toj ili narednoj generaciji učitelja postalo jasno da bi sve bilo jednostavnije kad bi se sjedinili s njim. Umom i tijelom. Zapravo, nisu izmislili ništa novo. U procesu stvaranja njegove prvobitne svijesti, svi životni oblici, čini se prilično primitivni, stopili su se, kao jedinke nestali. Tako su i oni učinili isto. I otad taj proces traje. I mi ga danas nastavljamo. Zato smo ovdje. Da li vam moram reći da je to čin ljubavi?

— A naš brod?

— Vaš brod? Planet ga je prisvojio čim ste se spustili. Iz jednostavnog razloga što nitko tko je došao ovamo nije zaželio i da ode. Osim Cirila, ali i on se vratio.

— I tako će naš brod zajedno s posadom postati obrokom monstrumu iz vaše loše priče. Hvala što ste se potrudili. Ali čovječe, zar očekujete da ću ja u to povjerovati?!

Oltisov glas čuo se sasvim blizu.

Ow slegne ramenima pa ustane.

— Ne znam da li će vam nešto drugo preostati. Čini mi se da vas traži vaš prijatelj. Pokušajte ga malo smiriti.

— A, tu ste Larkine — vikne Oltis. U ruci je čvrsto stiskao neki papir.

Po blijedom čelu iskakale su mu graške znoja.

— Pokušao sam ovim domorocima dokazati moje pravo na brod, ali ovi luđaci... — on bijesno udari nogom o zid jedne kupe. — Kakvo je ovo mjesto? — Sjedne pored Larkina. — Na površini ništa, nekoliko prevrnutih ćupova i izgladnjelih mačaka. — Oltis ponovo skoči na noge. — Reći ću vam što je ovo... osjećam vonj metala ispod površine, Larkine. Vojna baza... tko zna čija. I znate što? Oni nas neće pustiti odavde — njegovo lice pobijeli još jače. Činilo se da će se svakog trenutka srušiti.

Larkin ga povuče ponovo na tlo, a onda otkopča torbu i iz priručne apoteke izvuče špricu.

— Da, bez sumnje će vam nedostajati vaša kabina i krevet. — On naglo povuče Oltisov rukav na gore i bez milosti mu zarije iglu u mišicu.

— Što... to... ti... — Oltis ga je zaprepašteno gledao.

Larkin ga je čvrsto držao osjećajući kako se tijelo u njegovim rukama polako opušta. On ga nimalo nježno spusti na tlo. Mišići lica još su se nekontrolirano trzali.

— Hoćete li biti uz njega kad mu se vrati svijest? — zabrinuto upita Ow koji iskrsne negdje iz sjene.

— Ne, ali potražit ću djevojku i dječaka — odgovori Larkin zatvarajući torbu.

On se digne i pode u pravcu odakle je Oltis dotrčao. Sjene su se već stale izduživati i ublažavati oštre obrise kupa.

Mliječno plavo nebo razlivalo se iznad ravnice. Larkin uzdahne. Sve se doimalo savršeno pitomo i nevino.

Dvadesetak metara dalje nabasa na Čami i Popija. Tražili su Oltisa.

— Bio je veoma neugodan prema onom starcu što ga nazivaju čuvarem — reče Čami. Bila je u tamnom kombinezonu koji je isticao obline njenog tijela. Popi je hodao ispred njih. Dječak je bio tih. — Pitao ga je čemu služe ove kupe. Zašto moraju nečem služiti?, odgovorio je čuvar. Zar vam se ne čini da dobro pristaju krajoliku? Lijep odgovor — reče ona zamišljeno. Ovo Larkine — ona povuče dlanom preko jednog iskošenog zida — ovo je živo. Osjećam kako živi... pulsira... i ne bojim se — ona ga brzo pogleda i zašuti.

Larkin je hodao gledajući ispred sebe.

— Ne možeš me prevariti — progovori ona ispod glasa. Nije ga gledala. — Znam da me želiš, želiš me od prvog trenutka kad si me vidio na brodu. I sada, dok ti mozak brzo radi tražeći neki izlaz s ovog mjesta, ti osjećaš moju kožu ... znojiš se, Larkine. Ali ne možeš me imati i zato me mrziš.

— Tu smo — reče Larkin zaustavljajući se. — Spavat će još bar dva sata. Potrudite se da ne pravi probleme kad se probudi. I ovako ih imamo dosta. Ako vam zatreba pomoć, vičite. Bit ću tu, u blizini.

On se okrene i brzo zamakne iza jedne dugačke, tamne sjene. Čuo je kako ga Popi doziva i tihi Čamin glas kako umiruje dječaka, ali nije se osvrnuo.

Bio je umoran; sljepoočice su mu tupo bubnjale. Hodao je destak minuta, a onda se zavali u sjenu jedne kupe, proguta nekoliko energetskih tableta i nasloni glavu na torbu, lu tia i zida zračila je omamljujuća toplina. Nije ni osjetio kad je zaspao.

• • •

Netko je vikao i uporno ga udarao po leđima. On otvori oči, u trenu se prisjećajući svega. Bilo je mračno, ali njemu se činila da je prošlo svega nekoliko časaka otkako je legao.

— Oltis... — proječa Čami. — Moraš ga spriječiti! Napravit će neku glupost. Popi je otišao.

— Otišao? Kamo? — upita on skačući na noge.

— S njima... poveli su ga sa sobom. — Uhvati ga za ruku i oni potrče kroz tamu. Blijede zvijezde nejasno su osvjetljavale put. On istrgane ruku: više ga nije morala voditi, čuo je Oltisov bjesan glas na kraju naselja. Netko ga je pokušavao smiriti. Onda strka. Tišina. Krik, bezbroj malih piskutavih krikova kao kod uhvaćene životinjice.

Čuvar i Ow stajali su na rubu ravnice. Kao da se između zvjezdanog neba i ravnice ispriječio neki neprozirni plašt, nad njom je vladala potpuna tama. Na zvuk koraka oni se okrenuše prema Larkinu i Čami. Jezičci vatre pucketavo su se dizali uvis.

— Stanite — reče umorno čuvar.

— Oltis? — upita Larkin napeto zureći u tamu. Negdje iz mraka dopiralo je prigušeno jecanje.

— Pokušali smo ga zaustaviti — reče Ow.

Oni se spustiše na tlo blizu vatre. Nešto sasvim neodređeno sprečavalo je Larkina da potrči prema zamirućem glasu.

— Jutros, čim ste došli, dogovorili smo se da ova skupina povede sa sobom dječaka — reče čuvar netremice ih gledajući.

Larkin je sjedio posve mirno. Osjećao je bilo u grlu.

— Vi ne možete ovdje ostati — nastavi čuvar tiho — morate otići prije ili poslije, a ovdje... ovdje postoji samo jedna vrsta odlaska.

— Popi?

— Da, dječak. — Starac zahvati šaku zemlje i baci je na vatru. Plamenovi sunuše uvis. — Ova skupina morala je otići noćas. Do dolaska sljedeće proći će neko vrijeme. Vaši odlasci biti će vrlo bolni, ili spori. Ali vi ste sami odgovorni za to. — On se zagleda u tamu. Netremice je zurio nekoliko trenutaka kao da nastoji proniknuti kroz mračni veo. — Riješili smo da poštedimo toga dječaka — nastavi. — Oni su ga jednostavno ponijeli svojom energijom. On nije ništa osjetio. Pokušali smo to objasniti njegovom ocu. Nije prihvatio.

— Što je odlazak? — upita Larkin mirno.

— Pokušao sam vam to već objasniti — odgovori Ow. — Spajanje s planetom, fizičko i psihičko spajanje.

Larkin trenutak razmisli.

— Moglo bi se reći da je ovo neka vrsta planetezimala?

— Što nazivate tim imenom?

— To su planeti u nastajanju, gromade različitih veličina koje se međusobno ili uništavaju ili spajaju u veća tijela. Ovaj planet također skuplja materiju.

— I svijest... — prošapta Čami —... on živi... Larkin je pogleda. Činilo

se da je Oltisova sudbina nije naročito pogodila. Netremice je gledala u tamu. Oči su joj se sjajile.

— Ali kako je sve počelo? — nastavi on. Svjesno je nastojao zanemariti Cirila Kaspara i njegov mističan »Dnevnik«, pokušavajući da u svemu tome pronađe bilo kakvu, makar i klimavu logiku. — Planetezimali nastaju u razdoblju stvaranja sustava. Ovaj je stvoren prije najmanje pet milijardi godina.

— Zašto vam je važno da sve objasnite? — upita čuvar blago. — Godine, čestice, sile... sve vam to neće pomoći da shvatite.

Iza obzorja je polako svitalo. Larkinu se ote prigušeni uzvik. Mrlje krvi ležale su kao tamni lišajevi na tlu.

— Oltis? — upita muklo. Osjećao je kako mu iz želuca nadire mučnina.

Čuvar kimne.

— Zato smo ga pokušavali zadržati. Odlazak zahtijeva pripremu. Tko predaje samo svoju materiju...

— Brod — promrmlja Čami — gdje je brod?

Larkin se okrene prema mjestu gdje su se jučer bili spustili. Broda više nije bilo. Krpe tamne prašine ležale su na blistavo svježemu tlu.

Nepomično su sjedili. Larkinu više nije bilo do razgovora. Krvava stopala polako su blijedjela. Kao da su samo sačekala da ih oni vide.

• • •

Otada su prošla gotovo dva mjeseca. Larkin je rijetko viđao Čami, kao što je rijetko viđao Owa ili čuvara. Ow ga je pokušao nagovoriti da pripremi svoj odlazak; hladno ga je odbio. Nije želio da upozna NJU, odbio je da misli na odlazak. Ponekad je viđao Čami kako promiče između kupa. Kombinezon je bila skratila otkrivši duge, tamne noge. Vjerojatno je spavala s Owom, ali što se to njega tiče? Čvrsto se zatvorio u sebe, satima je igrao beskrajne matematičke igre ili spavao dugo i bez snova, nemilosrdno crpeći svoje zalihe tableta.

Brada mu je prekrivala mršavo lice. Zaliha energetskih pilula bila se iscrpila. Sad mu je hranu i tekućinu zamjenjivalo bljutavo tkivo smeđe mase što ju je čuvar iskapao na rubu naselja.

Jednoga dana, umjesto da ga zaobiđe, Čami mu priđe puteljkom. Šutke je pratio napredovanje njezine izduženo sjenke, dok mu se ova nije sasvim približila, i, padajući preko njega, zaklonila mu sunce. Čami je trenutak stajala, a onda sjedne do njega.

— Što želiš? — upita on neljubazno. Same od sebe, nozdrve mu se raširiše upijajući njezin miris.

— Večeras odlazimo — odgovori ona mirno.

— Ostajem sam, znači.

— Ti i čuvar.

— Plašiš li se? — upita on netremice je gledajući.

— Kao i ljubavi — nasmije se ona podrugljivo.

On zašuti, položi joj ruku na rame pa je okrene prema sebi. Privuče joj glavu i prodre jezikom u topla i vlažna usta. Ruka mu sklizne niz njezino tijelo, tražeći skrivena mjesta ispod kombinezona. Nije se opirala. Možda zato što ga je žalila ili zato što mu je htjela nešto pokloniti prije odlaska. On je odgurne.

Ona polako obriše usta. Obrazi su joj bili crveni od njegove brade.

— Znaš li zašto nikada nisi uistinu posjedovao ženu, Larkine? Sila, novac, brak, to su tvoje monete. Nikad nisi pogodio pravu cijenu, nikad nisi ponudio sebe.

On se spusti na tlo i zaklopi oči. Čuo ju je kako se diže i odlazi, popravljajući kombinezon.

Netko je ponovo bio nad njim, tamna sjenka padalo mu je na kapke. On uzdahne i otvori oči.

— Danas je, čini se, dan posjeta — reče. Ow čučne ispred Larkina.

— Slušaj — reče nemirno — ti znaš zašto nisam otišao sa svojom skupinom. Trebalo je da vam pomognem da se pripremite. Mislim da sam ti pokušavao...

— Da, znam. Ne treba da te grize savjest, ja jednostavno nisam za te stvari.

— Znam. Žao mi je.

— Do đavola, nije mi potrebno ničije sažaljenje — prasne Larkin.

— Izvini — reče Ow polako se uspravljajući.

— Čekaj! — Larkin se pridignu. — Pitam se da li je ovo jedini ovakav planet u sektoru? Ne planira li možda Senzor na ovaj način svoju budućnost?

— Da li je to sad važno? — Ow odmahne glavom i udalji se bez pozdrava.

Larkin se digne i počne besciljno odmjeravati korake između kupa. Crveno sunce visilo jt naizgled nepomično iznad njegove glave.

— Koliko ti je još preostalo — vikne on odjednom zabacujući glavu prema njemu — jedna, dvije milijarde godina?

I u kakvo će se čudovište dotad izroditi to mjesto? On pogne glavu pritišćući rukama zaslijepljene oči i spusti se na tlo ne mareći što je nasred puta. Zapravo ga se sve to ne bi trebalo ticati. Senzorci imaju pravo da rade sa sobom što hoće... Ali ne i sa njim! Bijesno udari šakom po tlu, a onda se odjednom opusti. Što to radi? Želi li završiti u ludilu? Polako otvori oči, pa se nesigurno digne. Ow je imao pravo. Sve to sad nije bilo važno. Oni su noćas odlazili. Možda je trebalo da se oprosti? Ali što da se kaže onima što odlaze u smrt? Pusti to, reče sebi, zaboravi. On razlije u glavi svoj svijet brojki, zakriljujući planet, kupe, Owa, Čami, pa i sebe.

Sutradan ujutro potraži čuvara. Starac je sjedio na rubu ravnice, okrenut obzorju. Mršava koljena izvirivala su mu iz nabora tkanine, ruke nepomično počivale u krilu.

— Oni su sad besmrtni — reče tiho, ne okrećući se. — Bar u ljudskim mjerilima. Jeste li razmišljali o tome?

— Nisam — reče Larkin grubo. Spusti se pokraj čuvara i odupre se dlanovima o tlo. — Želim vam postaviti dva jednostavna pitanja. Prvo, jesam li siguran dok ne prijeđem rub naselja? Drugo, zašto se to zbiva samo noću?

Čuvar je šutio.

— Pokušajte prihvatiti — reče poslije nekoliko trenutaka — to da je

ovaj planet više ljudski od bilo kojeg drugog čovjekovog staništa. Ako postoji ovo naselje i ako je odlazak samo noću, budite sigurni da je to radi nas, ljudi, naših strahova i nedoumica. Nama treba priprema, zato je naselje; nama treba zagonetka, zato je noć.

— Znači da ne mogu biti posve siguran — reče Larkin, — Ako je planet toliko ljudski kao što kažete, onda zacijelo i vara posve ljudski. Možda me istopi ovdje, usred dana.

— Na to vam ne mogu odgovoriti. Vi ste taj koji bi morali razgovarati s njim.

— Ne mogu — reče Larkin kruto.

— Znam. Ali vaša je, a ne njegova greška što se sad ovdje. — Čuvar se polako digne. Nabori na njegovoj tunici gotovo se nisu ni pomjerili. — Ostaje vam samo da čekate. Ne zaboravite, planet je između ostaloga i čovjek.

— Između ostaloga... — podrugljivo se nasmije Larkin.

Čuvar nestane između kupa, stapajući se sa popodnevnim sjenama. Larkin osta gledajući zamišljeno za njim. Sa sljedećom ili nekom drugom skupinom otići će i starac, ali njegovu ulogu, ma kakva ona bila, preuzet će netko drugi. Čini se da je ovdje svatko znao svoje mjesto. Osim njega.

Dani su ponovo prolazili monotono, stapajući se gotovo neopazice jedan s drugim. Koliko god je mogao izbjegavao je starčeve zabrinute poglede. Živio je u vlastitome svijetu, trudeći se da što manje sudjeluje u ovome što ga je okruživao.

— Sutra dolazi nova skupina — saopći mu jednoga dana čuvar.

— Što ja imam s tim? — Larkin mu okrene leđa.

Tek se poslije sjetio da nigdje nije vidio nikakve uređaje za komunikaciju. Odakle je starac mogao znati da dolaze novi? Ali bilo je mnoštvo kupa, a on ih vjerojatno nije obišao ni polovinu. Pa i da postoje takvi uređaji, da li bi mu to pomoglo? On slegne ramenima i prestane razmišljati o tome.

Te večeri nije mogao zaspati. Ležao je otvorenih očiju zureći u magličasto nebo i pokušavajući dokučiti uzrok svoga nemira. Negdje poslije ponoći digne se, pitajući se nisu li ga napokon izdali živci. Kratko

prošeta, a onda sjedne i nasloni se na zid. Omamljivala ga je toplina tla, no uporno mu se činilo da nešto neodređeno, neki magloviti hladni dah dotiče njegove obraze. Uznemiren, on opet ustane. Sad je brzo koračao. Uska traka hladnoće lijepila mu se za lice. Odjednom stane: nije ni opazio da je došao do ruba naselja.

Nad ravnicom je padao snijeg. Pahulje su bile velike i bijele, visoki smetovi sjajili su pod zvijezdama, a u daljini se nazirao slab odsjaj vatri.

Larkin uzdahne, zatvori oči i ponovno ih otvori. Snijeg je još bio tu. Trenutak je stajao nesposoban da misli ili da se pokrene.

Čami, dahne. Preplavi ga toplina. Zar nije radi snijega i lovačkih vatri željela poći na Stur? Bila je tu, mislila je na njega, htjela da mu pomogne. On ispruži ruku prema snijegu i načini nekoliko nesigurnih koraka.

Stani! Vikalo je nešto u njemu. Odjednom ga probije znoj i on odskoči natrag. Snijeg je i dalje padao, dostojanstveno i tiho. Larkin okrene leđa ravnici i trčeći pobježe od nje.

Satima je lutao među kupama, pažljivo izbjegavajući rub naselja, nigdje se ne zaustavljajući da sjedne ili legne. Povremeno je između kupa ugledao snijeg. Sniježilo je cijelu noć.

Jutro je dočekao iscrpljen. Kao kroz san vidio je kako se nekoliko letjelica spušta na ravnicu. Onda je zaspao. Spavao je košmarnim isprekidanim snom gotovo cijeli dan.

Kad se probudio bila je ponovo noć. Čuo je ljudske glasove kako se smiju i ćeretaju. On ustane, pridržavajući se za neki zid. Glava ga je žestoko boljela. Hodao je polako, izbjegavajući odsjaje vatri. Gotovo šuljajući se, on se približi rubu ravnice: činilo se nevjerojatno da je tu sinoć ležao snijeg. Ali on je znao da sinoćnja noć nije bila san. Bio je to poziv, a on ga je odbio. Stajao je nepomično na rubu ravnice gledajući u noć. Tama je bila tiha i neprozirna. U svitanje se opruzi na leđa i gledajući u blijede zvijezde zaspe.

Bilo je kasno poslijepodee. On se nasloni na lakat izmičući iz oštre sjene kupe. Kosa mu je bila puna zemlje i znoja. Topla i meka, ravnica se prostirala do obzorja.

Brod je ležao stotinjak metara od njega; srebrna oplata blistala je na suncu. Bio je siguran da je jučer vidio bar četiri broda. Noć je prošla i jedan

je još bio tu.

Polako se pridigne, pa ne skidajući pogled krene preko ravnice; brod je i dalje stajao na istome mjestu. Priđe mu sasvim blizu i pipajući oplatu klizne rukom po čvrstom i glatkom boku. Na brzinu ga obiđe nekoliko puta, a onda priđe ulaznoj rampi. To je želio, zar ne? Ali sve što je osjećao bila je tupa ravnodušnost. Trenutak se krzmao, a onda skine prašnjavu i znojnu odjeću i posve gol uđe u kabinu.

Prsti mu zaigraše po terminalu, duboko uzdahne dodirnuvši hladno čelo kompjutera.

— Pa na kraju sam ipak pobjedio, Čami! — promrmlja.

Kompjuter je tiho mrmorio. On obilježi nasumce pravac kretanja: što dalje od Senzorskog sektora. I zavali se u stolicu.

Bio je umoran.

Pamela Zoline:

The Heat Death of the Universe

Preveo Damir Žugec

Toplinska smrt svemira

1. ONTOLOGIJA: Grana metafizike koja se bavi problemima prirode, egzistencije ili postojanja.

2. Zamislite svijetloplavo jutarnje nebo, gotovo zeleno, s oblacima samo na rubovima. Zemlja se vrti i Sunce se prividno penje, planine erodiraju, voće trune, Foraminifera dodaje još jednu komoru svojoj ljušturi, nokti male djece rastu, kao što raste i kosa mrtvaca u grobovima, a u pješčanim satovima za mjerenje kuhanja jaja pada pijesak i jaja se kuhaju.

3. Sarah Boyle smatra da joj je nos prevelik, premda se svidio nekim muškarcima. Nos je plemenit i izvodi dobro proračunanu geometrijsku krivulju na čijem je luku koža vrlo napeta, te se kroz nju može vidjeti slabo bjelasanje kosti; nos ima istu arhitektonsku napetost i smislenost matematičkog računa kao i prsna kost na kosturu purana nakon blagdana. Sarino djevojačko prezime je Sloss, izmiješani njemački, engleski i irski potomak. U srednjoj je školi vrlo loše igrala ženski bejzbol i, osim što je bila posljednja u timu, uvijek je morala igrati centar; nitko nikad nije mogao dobaciti loptu do centra. Muzika joj je najdraža od svih umjetnosti, a od muzike J. S. Bach. Sarah živi u Kaliforniji, premda je odrasla u Bostonu i Toledu.

4. VRIJEME DORUČKA U KUĆI BOYLEOVIH U ULICI LA FLORIDA, ALAMEDA, KALIFORNIJA. DJECA TRAŽE ZASLAĐENE ZOBENE PAHULJICE. Uz malo protivljenja, Sarah Boyle servira svojoj djeci zaslađene zobene pahuljice, i već čuje truljenje u malim mliječno-bijelim zubićima, koštano zavijanje zubarske bušilice. Zubar je nizak, ugodan čovjek koji ponekad podsjeća Saru na ujaka koji živi u Ohiju. Jedna zdjela svakom djetetu.

5. Ako je može zamisliti kao apstraktan objekt pripadnika neke sasvim

odvojene kulture, čovjek opaža da kutija zobenih pahuljica može djelovati kao prekrasna stvar. Čvrsti pravokutnik uredno je spojen i klasičnih proporcija; po njemu su rasuta bogatstva najživljih boja: djevičanski plava, grimizna tamno-oker, dragocjeni pigmenti nekad rezervirani za svete sličice i korišteni za kozmeticiranje slijepih lica mramornih bogova. Veliko pakovanje. Neto težina 250 grama. »Izvrsne su!« kaže Tigar Tonny. Natpisi na kutiji obećavaju: energiju, vlastito bogatstvo prirode, beskrajno sazrijevanje. Na poleđini je maska Williama Shakespearea u Kansas Cityju, Detroitu, Tucsonu, San Diegu, Tampi. Shakespeare ujedno izgleda dražesnije i ponešto bezizražajnije nego što smo navikli vidjeti. Dvoje ili više djece već zahtijeva masku, ali Sarah odgađa tu solomonsku odluku do vremena kad se kutija isprazni.

6. Natpis jarko narančastim slovima objavljuje da je negdje u kutiji poklon iznenađenja, smješten među zlatnim pahuljicama. Do sada još nije otkopan, i djeca uzimaju više zobenih pahuljica nego što žele pojesti, velike, žute gomile, da požure otkriće. Čak i tako, na kraju objeda, nekoliko slojeva pahuljica ostaje u kutiji, i dar je još među njima.

7. Tu su čak i specijalna ponuda članstva u Tajnoj družini zubara, šifre i čaroban prsten; sve se to može dobiti ako se pošalje poklopac kutije uz 50 centi.

8. Tri reklamne ponude na jednoj kutiji zobenih pahuljica. Sarah Boyle drži da je to pretjerano. Vjerojatno postoji nešto zastrašujuće opako u vezi s tim pahuljicama, pa ih treba brzo prodati, maknuti ih s polica prije nego što se vijesti pročuju. Možda uzrokuju kod male djece posebno okrutnu vrstu raka. Dok Sarah prikuplja zdjelice s odštampanim zečićima i podacima o bejzbolu, još napola ispunjene mlijekom i splasnutim pahuljicama, u kutu svog uma zamišlja naslove: »Malo uništeno jato nacije, Ušećereni prst sudbine, Smrtonosna slatkoća kosi mališane«.

9. Sarah Boyle je živahna i inteligentna mlada žena i majka, obrazovana na dobrom istočnom sveučilištu, ponosi se svojom obitelji koja raste i čuva je sretnom i marljivom u kući.

10. ROĐENDAN. Danas je rođendan jednom djetetu. Poslijepodne će se održati proslava.

11. ČIŠĆENJE KUĆE, PRVI PUT. Čišćenje kuće. Sarah Boyle stavlja u sudoper zdjelice, tanjure, čaše i srebrninu. Trlja ljepljive mrlje na stolu obloženom mramorom uz pomoć sintetičke spužve posve plave boje, s

kojom ćemo se opet sresti. Na svim površinama stola nalaze se tragovi dječjih ruku u raznim veličinama; šećer i prljavština. Tragovi odbijaju svjetlost; pojavljuju se i nestaju u skladu s položajem oka koje promatra. Među smećem na podu nalazi se trokutasta polovica tosta namazana džemom od grožđa, pribadače zobene pahuljice, lutkino oko, prašina, pseća dlaka i jedno dugme.

12. Dok ne stignemo do statistički pogodnog planeta i počnemo komunicirati s tamošnjim stanovnicima, kakvi god oni bili, zelenih lica i sposobni za teleportaciju, raspolažući samo ovim malenim svijetom oskvrnutim komunikacijama, možemo li ikako pojmiti jednu odvojenu kulturu? Promatrajući metastaze zapadne kulture, to se čini sve manje moguće. Sarah Boyle zamišlja cijeli svijet koji je postao poput Kalifornije, sve topografske nesavršenosti otpuhnute mirisnim kozmetičkim brusom plastičnog kirurga; sve svjetsko stanovništvo na dijeti, podjednako opušteno s ružičastom i ljubičastom kosom i sunčanim naočalama. Zemlja ružičasta poput vagine i zelena poput avokada, stegnuta u grudnjak i opasana čudovišnim kompleksima super-auto-cesta, beskrajna i neograničena Kalifornija koja grli i preobražava cijelu zemaljsku kuglu, Kalifornija, Kalifornija!

13. PRVI DODATAK. PO PITANJU ENTROPIJE. — ENTROPIJA: Veličina uvedena u prvom redu zato da bi olakšala proračune i da bi se dobili čisto izraženi rezultati termodinamike. Entropijske promjene mogu se izračunati samo za povratan proces, i potom definirati kao omjer porasta topline doveden do neke apsolutne temperature na kojoj je toplina apsorbirana. Entropijske promjene za stvarne, nepovratne procese računaju se tako da pretpostavimo ekvivalentne teoretske promjene kod povratnih procesa. Entropija nekog sistema je mjera stupnja njegovih nezakonitosti. Ukupna entropija bilo kojeg izoliranog sistema nikad se ne može smanjiti prilikom promjene; mora se ili povećati (kod nepovratnog procesa), ili smanjiti (kod povratnog procesa). Prema tome, ukupna entropija svemira raste, teži prema maksimumu, što će dovesti do potpunog nereda među svim česticama u njemu (uz pretpostavku da svemir možemo smatrati izoliranim sistemom). Vidjeti pod »Toplinska smrt svemira«.

14. ČIŠĆENJE KUĆE, DRUGI PUT. Dok pere dječje pelene, Sarah Boyle ispisuje po cijeloj kući poruke samoj sebi; divlje, labirintske bilješke ukrašene strelicama, dijagramima, crtežima; graffiti na svakoj dohvatljivoj površini u očajničkom (ili herojskom?) pokušaju da nešto registrira, zabilježi, zamaskira, dovede u red, prisjeti i uskladi. Na izbrazdanom,

cvijećem ukrašenom bijelom plastičnom poklopcu posude za pelene napisala je čednim ružičastim večernjim ružem za usne poruku da odagna smradni amonijačni očaj. »Dušični krug je vitalan spoj organskih i anorganskih mijena na Zemlji. Slatki dah svemira.« Na zidu uz stroj za pranje rublja nalaze se Yin i Yang, mandale, te riječi: »Mnoge mlade supruge osjećaju se kao da su uhvaćene u klopku. To je suvremeni sociološki problem koji može djelomično biti objašnjen prazninom između promjene načina života i prilagođavanja društvenih usluga u novonastaloj situaciji.« Iznad peći Sarah je napisala: »U pomoć, u pomoć, u pomoć, u pomoć, u pomoć!«

15. Sarah ponekad označava brojevima ili slovima stvari u sobi, ispisujući odgovarajuće značajke na svaki predmet. U dnevnoj sobi ima 819 zasebnih, pokretnih predmeta, računajući i knjige. Ponekad ih označava njihovim imenima; tako je na njezinu kozmetičkom stoliću četka za kosu označena natpisom ČETKA ZA KOSU, kolonjska voda nazivom KOLONJSKA VODA, krema za ruke natpisom MAČKA. Sarah strasno voli dječje rječnike, enciklopedije i sve priručnike, zapanjena i umirena njihovom slikom cjelokupnosti i reda.

16. Na podu spavaće sobe napisane su dvije definicije iz rječnika, »BOG: objekt obožavanja«; »HOMEOSTAZA: neprekidno održavanje unutarnjeg rasporeda«.

17. Sarah Boyle pere pelene, pere rublje. Oh, mijenjanje plahti na bebinoj kolijevci! Počinje sklanjati dio igračaka, koračajući preko i oko organizacija igračaka koje djeluju čak naseljeno. Tu su različita vozila i medicinska pomagala, domaćinstvo i rat; cijeli zoološki vrtovi ispunjenih životinja, oštećenih i namirisanih od godina ljubavi; stotine malih figurica, plastičnih životinja, kauboja, automobila, svemiraca kojima djeca u svojoj igri prave podzemne i nadzemne svjetove. Jedna od najdražih Sarinh igračaka je babuška, ruska drvena lutka koja, kad se otvri, otkriva manju, ali u svemu osim veličinom jednaku lutku koja opet, otvorena, otkriva, itd., lekcija iz beskonačnosti, bar do broja od sedam lutaka.

18. Majka Sare Boyle umrla je prije dvije godine. Sarah Boyle smatra da je glazba jasan prikaz prolaznosti vremena, a da je to najoštrije prikazano Bachovom muzikom. Oči joj ponekad imaju boju već spomenute kuhinjske spužve. Prirodna boja njezine kose je smeđa; prije nekoliko mjeseci, jednog histeričnog dana obojila je kosu u crveno, tako da je sad dvobojna, s prugom u sredini, kao obojeni zidovi sirotinjskih kuća ili starih škola.

19. DRUGI DODATAK: TOPLINSKA SMRT SVEMIRA. Drugi zakon termodinamike može se izvesti tako da znači da ENTROPIJA zatvorenog sistema teži prema maksimumu, a da njena pripadna ENERGIJA teži prema minimumu. Držalo se da svemir tvori termodinamički zatvoren sistem, a ako je to točno, to znači da konačno mora doći vrijeme kad će se svemir »razmotati«, ostajući bez enrgije koju bi mogao koristiti. To se stanje označava kao »toplinska smrt svemira«. Nije, ipak, ni u kom slučaju sigurno da se svemir može smatrati zatvorenim sistemom u tom smislu.

20. Sarah Boyle vadi kokakolu iz frižidera i pali cigaretu. Od hladnoće i slatkoće tamnosmeđe tekućine ubrzo je boli grlo i trnu joj zubi slatki sok moje mladosti oči joj postaju staklaste od zasićenja ugljičnom kiselinom, i ona razmišlja o toplinskoj smrti svemira. Logaritmičnost onih dana kasnog ljeta, beskrajnih poput irske zmije koja se zauvijek uvija preko draguljima ukrašenih rukopisa, s repom u ustima, dok vrućina pritiska, napuhana, razara. Nebo iznad Los Angelesa toliko je ispunjeno i izbijeljeno raznovrsnim, sitnim česticama da gubi svaku boju i srebri se poput zrcala, odražava tlo koje nalikuje gulašu. Sve na svijetu postaje sve toplije i toplije, svaka materijalna čestica postaje pokretnija, uzbuđenija, dok se veze među njima ne pokidaju, ljepila prestanu djelovati, bocama spreja otpadnu čepovi. Sarah zamišlja kako se cijeli New York rastapa poput prizora s neke Dalijeve slike u veliku čokoladnu masu, veliku juhu, Veliku juhu New Yorka.

21. ČIŠĆENJE KUĆE, TREĆI PUT. Kreveti su pospremljeni. Čišćenje hodnika usisavačem, sag od izblijedjelog lišća čije se vitice i listovi uvijaju i međusobno isprepleću u grozničavoj i neprekidnoj ekstazi. Odjednom usisavač počinje puhati, umjesto da usisava, i pljuje klikere, lutkine oči, prašinu, kekse. Stari trik. »Oh«, veli Sarah. Beba urlajući traži malo pažnje, promjenu pelena, hranu. Sarah nogom udara usisavač, te on krklja i ponovo počinje raditi. .

22. ZA VRIJEME RUČKA PROLIVENA JE SAMO JEDNA ČASA MLIJEKA. Za vrijeme ručka prolivena je samo jedna čaša mlijeka.

23. Treba zalijevati biljke; geranije, zumbul, lavandu, avokado, ciklamu. Nahraniti ribicu, sretnu ribicu s kineskim zamkom i sirenom u akvariju. Kornjača izgleda sve lošije i lošije, vjerovatno umire.

24. Plave oči Sare Boyle, koliko plave? Mnogo plavije i drukčije kvalitete od metafora Prirode, koje su bile i motor i gorivo za tolike prethodne književnosti. Ukusna, suvremena, kisela, sintetička plava boja;

svjetlucavo plavetnilo neba s razglednica iz opojnih tropskih zemalja, dok se domoroci smiješe slonokosnim, dvosmislenim osmijesima, utisnutim na njihova tamna lica; obećavajuća, gusta, neprirodna plava boja jakih pilula za smirenje; hladna, okrutna plava boja one umjetne kuhinjske spužve; najdublji najnevjerojatniji azur unutrašnjih stijenki kalifornijskih bazena, obloženih pločicama i očišćenih od algi. Kemičari su u svojim kuhinjama skuhali, ohladili i destilirali tu plavu boju od tisuća bezbojnih kristala prekrasne građe, od kojih je svaki jedinstven i neusporediv; i sad ta boja šišti, vri i gori u Sarinim očima.

25. TREĆI DODATAK. O PITANJU SVJETLOSTI. — SVJETLOST: Naziv djelovanja uz pomoć kojega promatrani predmet djeluje na oko promatrača. Sastoji se od elektromagnetskih zraka s približnim rasponom valne duljine od $4X10^{-5}$ cm do $7X10^{-5}$ cm; različite valne duljine uzrokuju drukčije osjećaje u oku, što opet odgovara drukčijim bojama. Vidjeti pod »Viđenje boja«.

26. SVJETLOST I ČIŠĆENJE DNEVNE SOBE. Svi predmeti (njih 819) i površine u dnevnoj sobi prekriveni su prašinom, običnom sivom prašinom, kao da je to jazbina nekog golemog, olinjalog miša. Odjednom količina valova ili čestica vrlo jake sunčeve svjetlosti navire kroz prozor u sobu.i sve blista poput brojnih duga. Uravnotežena u sobi koja se pretvorila u čvrstu kocku svjetlosti, poput nekog drevnog kukca zarobljenog u jantaru, Sarah Boyle shvaća da je prašina zaista najljepša stvar u sobi, hrana za oči. Duchamp, otac misli, učvrstio je fiksirom nešto prašine koja je pala na jednu od njegovih skulptura, smatrajući prašinu njenim sastavnim dijelom. »Na tom putu ludilo leži, veli Sarah«, veli Sarah. Ponovo je opsjeda pomisao da zasnuje kućanstvo na dadaističkim principima. Sve prostorije ispunjene predmetima, novinama i časopisima bile bi dopunjene gnojivom, rajčicama na vješalici; konzervirani mladi grah u kanti za smeće dobio bi novo srce i povovo bi oživio, odašiljući zelene pucnjeve prema Suncu. Biljke bi divlje i krivudavo izrasle u prašumu oko kuće, prorasle žbuku, pokidale šindru na krovu, vrt bi ušao kroz vrata. Zlatna ribica bi uginula, ptice bi uginule, napunili bismo ih; pas bi uginuo od nedostatka pažnje, a vjerojatno i djeca — svi bi napunjeni sjedili u kući, prekriveni prašinom.

27. ČETVRTI DODATAK. O PITANJU DADAIZMA. — DADAIZAM (dada; francuski: »drveni konjić«) bio je nihilistički prethodnik nadrealizma, izmišljen u Zürichu za prvog svjetskog rata, kao proizvod histerije i šoka koji su trajali približno od 1915. do 1922. Bio je

namjerno antiumjetnički i antismislen, izmišljen zato da bi razbjesnio i skandalizirao, a njegov najkarakterističniji proizvod bila je reprodukcija Mona Lise, ukrašene brkovima i prostačkom skraćenicom OPS (čitaj: »Ona pohotljive stražnjice«), čiji je »autor« bio Duchamp. U ostale manifestacije bili su uključeni Arpovi kolaži od obojenog papira, proizvoljno izrezanog i izgužvanog; gotovi predmeti, kao što su sušilo za kosu i kotač od bicikla, koje je »potpisao« Duchamp, Picabijini crteži dijelova strojeva s neodgovarajućim naslovima, nesuvisla poezija, predavanje koje je jednoglasno držalo 38 predavača, te izložba u Kolnu održana 1920. u produžetku nužnika neke kavane na kojoj je gledaocima bila ponuđena mesarska sjekira da njome razbiju izloške — što su oni i učinili.

28. MJERILA ZA VRIJEME I OSTALE SPRAVE ZA MJERENJE. U kući Boyleovih nalaze se četiri zidna sata i tri ručna (uključujući i sat s likom Mickeya Mousea, koji ne radi), dva kalendara i dva rokovnika, tri ravnala, mjerna šalica, komplet crvenih plastičnih mjernih žlica koji sadrži stolnu žlicu, čajnu žlicu, polovinu čajne žlice, četvrtinu čajne žlice, i osminu čajne žlice, zatim pješčani sat za mjerenje kuhanja jaja, oralni i rektaini toplomjer, izviđački kompas, barometar u obliku kućice, iz kojeg se i u koji se vječito gone jedna starica i jedan starac, bez ikakvih rezultata, kupaonička vaga, dječja vaga, mjerna vrpca koja se može izvući iz punjene jagode od pusta, zid na kojem su označavane visine djece, metronom.

29. Sarah Boyle nakon ručka, dok čisti kupaonicu, pronalazi novu boru na svome licu. Bora je još jedva zamjetljiva, protegnula od sredine čela do vrha nosa. Nabiranjem obrva može jasno vidjeti kakva će biti jednom u budućnosti. Stavlja još jednu oznaku na zid, na kojemu je nacrtala tablicu. Bore na licu i ostale oznake smrtnosti — tako glasi naslov. Postoje trideset dvije oznake, uključujući i ovu posljednju.

30. Sarah Boyle je živahna i pametna mlada žena i majka, obrazovana na dobrom istočnom sveučilištu, ponosi se svojom obitelji, koja raste, i čuva je sretnom i marljivom u kući, zauzeta mnogim hobijima i društvenim aktivnostima, i tek povremeno podvrgnuta mučenjima u vezi s pitanjem vremena, entropije, kaosa i smrti.

31. Sarah Boyle nikad nije sasvim sigurna koliko ima djece.

32. Sarah misli od vremena do vremena; nju povremeno pohađa ta misao; tu i tamo Sari padne na um misao da još ima stvari kojima se može nadati, poželjnih ostvarenja osim čiste reprodukcije. Zrcalne reprodukcije nečije vrste. Bebe. Dok leži noću u krevetu, ponekad se sjeća čina rođenja,

uvijek boje i opipa crvenoga pliša na kazališnim stolicama, nestaje; cijepanje koje je uvijek pri određenom intenzitetu nestalo, te ustupilo mjesto krajolicima, ugodnom dahu znojne bolničarke. Drvena ruska lutka ima jarke, savršeno okrugle točke na obrazima; razdvaja se u sredini te otkriva drugu lutku, manju, no u svemu osim u veličini identičnu, s okruglim, jarko crvenim točkama na obrazima, itd.

33. Velika je sreća za ljudski rod, misli Sarah, što su djeca umilna kao što to već jesu. Inače bi brzo bila odbačena, budući da su takve pijavice, i vrsta bi izumrla u svom najljepšem cvatu, uz velebna dostignuća posljednje generacije na planu umjetnosti i potrage za visokom civiliziranošću. Najuzvišenije žene dale bi podvezati sebi jajovode u dobi od dvanaest godina, ili bi se možda sasvim obuzdale od ljubavnog čina? Svi bi interesi bili usmjereni prema poboljšavanju i usavršavanju svakog grozničavog smisla, svakog prolazećeg sata, bez kukavičkog ulaganja u besmrtnost preko neujednačenih i prečesto razočaravaj ućih plodova utrobe.

34. PETI DODATAK. LJUBAV. — LJUBAV: Tipičan osjećaj koji podrazumijeva sklonost ili odanost nekom objektu, o kojemu je svaka ideja emocionalno obojena i koji je sposoban, kao što je Shand istaknuo, da evocira bilo koju iz cijele ljestvice primarnih emocija, u skladu sa situacijom u kojoj je objekt smješten ili predstavljen — često, a kod psihoanalitičara uvijek — i korišten u smislu seksualne ljubavi, ili čak požude.

35. Sarah Boyle ponekad osjeća jedinstvo sa svojim tijelom, a ponekad potpunu odvojenost od njega. Razmatrajući dvojnost um—tijelo. Razmatrajući dvojnost vrijeme—prostor. Razmatrajući dvojnost muško—žensko. Razmatrajući dvojnost materija—energija. Ponekad, u krajnjim slučajevima, vlastito joj se tijelo čini poput životinje na uzici koju njezin um izvodi na šetnju u park. Stupovi na kojima leži iskustvo: Ruke su joj pomalo pjegave, a kad je vrlo umorna, pojavljuju se ljubičasti podočnjaci.

36. Kućni poslovi nikad nisu dovršeni, kaos uvijek vreba da će zakoračiti na neko područje koje je ostalo neočišćeno, prašuma ispunjena prljavim tavama i urlikanjem divovskih ispunjenih životinja—igračaka koje iznenadno podivljaju. Grozne staklene oči.

37. KUPOVINA ZA ROĐENDANSKU TORTU. Kupovina u supermarketu, s bebom ispred kolica i većim djetetom koje se pridržava. Svjetlo iz fluorescentnih svjetiljki u obliku posuda za ledene kocke mješavina je plave i ružičaste boje i svjetlija, hladnija i jeftinija od dnevne

svjetlosti. Vrata se otvaraju u trenutku kad posegnete rukom za njima. Miču se tantalovski, jezivo tiho. Hrenovke za proslavu. Čips, gumeni bomboni, papirnati stolnjak s rođendanskim uzorkom, pecivo za hot-dog, kečap, senf, trubice, baloni, kontinentalna instant kava, pseća hrana, smrznuti grašak, sladoled, smrznuti grah, smrznuta prokulica u smrznutom umaku od maslaca, papirnati rođendanski šeširi, papirnati ubrusi u tri boje, kutija zaslađenih zobenih pahuljica s maskom Wolfganga Amadeusa Mozarta na poleđini, kruh, mješavina za pizzu. Zvuci nametljive muzike naviru kroz golemu trgovinu, većim dijelom zaobilaze mozak i djeluju izravno na jetru, krv i limfu. Zrak je lagano namirisan aluminijem. Vrhnje, čaj u filter-vrećicama, slanina, meso za sendviče, džem od jagoda. Sarah je sad pred policama proizvoda za čišćenje, a beba počinje tuliti. Oko nje su cijele biblioteke različitih proizvoda koji se nude. Opet se vraća dio one iste stare histerije koja joj je grimizno obojila kosu, i ona je ne odbija. Postoji trenutak kad ona može odabrati smjer, kao kad stoji na kredom nacrtanom znaku X, usred goleme kajzerice, i ona ne bira smirenost i mjeru. Sarah Boyle počinje odabirati — metodično, dobrovoljno i s pažljivim zanosom — po jedan od svakog proizvoda za čišćenje koji se prodaju u trgovini. Čistač prozora, čistač stakla, laštilo za mjed, čelična vuna, osamnaest različitih vrsta deterdženata, sredstvo za dezinfekciju, čistač WC-a, omekšivač vode, omekšivač rublja, čistač odvoda, odstranjivač mrlja, laštilo za parket, laštilo za namještaj, laštilo za automobil, šampon za sag, šampon za psa. Šampon za ljude sa suhom, masnom i normalnom kosom, za ljude s peruti, za ljude sa sijedom kosom, zubna pasta, zubni prašak. Čistači zubala, dezodoransi, sredstva protiv znojenja, antiseptici, sapuni, čistila, strugala, čistači pećnice, odstranjivači šminke. Kad se isti proizvod pojavi u različitim veličinama, Sarah uzima po jedan od svake veličine. Za iste proizvode odabire cijele male obitelji posuda: velika boca šampona za oca, boca za majku, boca za stariju sestru — tek malo manja od boce za majku — i vrlo malena boca za mlađega brata. Sarah ispunjava troja kolica za kupovanje, i treba joj pomoć da sve to otkotrlja kroz prolaze. Kod blagajne njezin smijeh i histerija još prijete da će se izliti, dok plavokosa službenica bez obrva, poput Mona Lise, glumi ravnodušnost i nezainteresiranost. Račun iznosi 57 dolara i 53 centa, i Sarah treba napisati ček. Pri povratku kući, dok je beba svezana u automobilskom sjedalu, a papirnate vrećice nagomilane na zadnjem sjedalu, Sarah plače.

38. PRIJE PROSLAVE. Gospođa Boyle, svekrva Sarah Boyle, stiže na proslavu rođendana svoga unuka. Donosi igračku, žutu drvenu patku na uzici, izrađenu u Austriji; patka kvače dok je se vuče po podu. Sarah puni

papirnate čaše gumenim bombonima i čokoladom, a gospođa Boyle sjedi za kuhinjskim stolom i priča joj. Priča o različitim stvarima. Priča o svome vrtu koji izvrsno napreduje, osim što rijetka crna puzavica, navodno iz Hong Konga, ima bolest koja joj potkopava neke od najnježnijih izraslina na korijenju i gosti se lišćem drugih biljaka. Priča o rasprodaji posteljine koju misli obići sljedećeg utorka. Priča o svojoj susjedi koja ima rak i polako umire. Njezina susjeda je katolikinja koja nikad u životu nije bila bolesna, ni jedan dan, sve dok je nije napao rak, i sad kopni naočigled, vrtoglavom brzinom. Liječnik kaže da joj u tijelu vlada kaos, kaos, stanice divljaju posvuda, kaže gospođa Boyle. Kad sam je posjetila, jedva me prepoznala, jedva govori, ne može se držati čistom, kaže gospođa Boyle.

39. Ponekad se Sarah jedva može sjetiti koliko ima slatke, male, debeljuškaste dječice.

40. Kad je običavala stajati u centru, daleko od ostalih igračica, obično je izmišljala pjesme i pjevušila ih u sebi.

41. Ona razmišlja o smaku svijeta ledom.

42. Ona razmišlja o smaku svijeta vodom.

43. Ona razmišlja o smaku svijeta atomskim ratom.

44. Mora postojati nešto više od svega toga, misli Sarah Boyle od vremena do vremena. Što može učiniti čovjek da bi opravdao svoj život? Ili, malo manje ambiciozno; da bi promijenio, makar u kretnji trunke prašine, tok i optok svijeta? Ponekad Sarah sanjari o herojskom pothvatu, o novoj simfoniji u kojoj bi se koristili strojevi i svi izmišljeni instrumenti, koja bi bila istodobno velebna i prihvatljiva za svakoga, koja bi izliječila krvne raskide; o seriji slika koje bi izmijenile, zapanjile i smirile pomahnitali svijet umjetnosti u njegovoj trci bez daha; o novom romanu koji bi obnovio jezik. Ponekad Sarah razmatra mistično, promjenljivo i nejednako, i čini se da bi jedna promjena, koliko god sićušna, bila dovoljna. Pretpostavlja se da kornjače žive mnogo godina. Urezati ime, datum i možda neku riječ nade na kornjačin oklop, a zatim je osloboditi neka obiđe svijet, ne bi li taj jedan čin mogao stati na kraj besmisli?

45. Gospođa Boyle, Sarina svekrva, ima rijedak brk, poput Duchampove Mona Lise.

46. ROĐENDANSKA PROSLAVA. Mnogo djece u odjeći pastelnih boja sjedi oko dugoga stola. Izmoreni su i prekomjerno uzbuđeni od igara

koje su vatreno igrali, neki su zajapureni i mokri, ostali neprirodno blijedi. Ova opća uzbuđenost u kombinaciji s papirnatim kapama za proslavu koje nose, čini da se doimaju poput raskalašenih gnomova na terevenki. Vrijeme je za tortu. Golema čokoladna torta u obliku rakete na lansirnoj rampi, prekrivena plavim i ružičastim sladoledom, unesena je u prostoriju. U tišini koja nastaje, slavljenik počinje plakati. Prestaje plakati, odabire sebi želju i puše u svijeće.

47. Jedno dijete ne želi jesti hrenovke, sladoled ni tortu, već moli zobenu kašicu. Sarah mu daje zdjelicu zaslađenih zobenih pahuljica, i trenutak poslije dijete se guši. Sarah ga lupa po leđima, i ono pljuje malu zelenu plastičnu zmiju s crvenim staklenim očima. Dar iznenađenja. Sva djeca je žele.

48. NAKON PROSLAVE SVA DJECA IDU U KREVET. Vrijeme za kupanje. Sarah gleda nagost djece, ružičaste i kliske poput tuljana, vrištave poput tuljana; prskanje, roktanje i pljuskanje trešnjastocrvenoga mesa po malinastocrvenome mesu odjekuje u kupaonici prepunoj pare obloženoj sedefastim pločicama. Nagost djece toliko je savršenija od nagosti odraslih! Nema mošusnih, kovrčavih stidnih dlaka da označe ključne točke, nema čvornatih zahvata zategnute kože, sala i oblina da oplemene kralja svih zvijeri. Sva dobro uhranjena gola djeca doimaju se jestivo. Sarini zubi zuje u glavi pri sjećanju na krvave gozbe, prethistoriju. Ljudska mladunčad previše nalikuje mladunčadi drugih vrsta u svojoj ljepoti, a ta usporedba čak i nije u njihovu korist, mnogo su nezaštićenija i nepodatnija od druge mladunčadi. Takva ružičastost, takva krajnje naga ružičastost; ti otvori uredno urezani, uokvireni malo tamnijom bojom, neprestani zahtjevi za dojkom, vremenom, mnogim vrstama mlijeka.

49. ŠESTI DODATAK. WEINER O ENTROPIJI. U Gibbsovu svemiru red je najmanje vjerojatan, kaos najvjerojatniji. Ali dok svemir u cjelini — ako zaista postoji cjelokupan svemir — teži prema kolapsu, postoje lokalna područja čiji se smjer čini suprotnim od smjera većeg dijela svemira i u kojima postoji ograničena i povremena tendencija za organizacijom porasta. Život za sebe nalazi mjesto u nekima od tih područja.

50. Sarah Boyle zamišlja u oku svog uma čišćenje i uređivanje cijeloga svijeta, pa čak i svemira. Ispunjavanje golemih svemirskih prostora mirisnom čudotvornom pjenom za temeljito čišćenje. Dezodoriranje smrdljivih pećina i vulkana. Ribanje kamenja.

51. SEDMI DODATAK. KORNJAČE. Mnoge različite vrste

mesožderskih kornjača žive u svježim vodama tropskih i umjerenih zona različitih kontinenata. Najsjevernija od evropskih kornjača (proteže se sve do Nizozemske i Litve) je evropska barska kornjača (Emys orbicularis). Duga je od 20 do 25 cm i može doživjeti sto godina.

52. ČIŠĆENJE NAKON PROSLAVE. Sarah nakon proslave čisti kuću. Žvakaće gume i rastopljeni sladoled cure s papirnatih tanjura i prave rupe na papirnatom stolnjaku kroz odštampane ruže. Jedna je muha umrla raskošnom smrću u lokvi sladoleda od jagoda. Vlažni žele-bomboni ostavljaju mrlje na svemu čega se dotaknu, te konačno postaju bezbojni, mutno-bijeli poput nakupine ukroćenih ili usnulih crvića. Plastične vrpce vise s napola pojedenih komada plave torte. Naokolo su prosipani uski japanski papirići s rečenicama za proricanje; na papirićima su otisnute neobične izreke koje su odabrali prividno jednojezični Japanci. Gomile profinjenih žutih ljudi provode velik dio svoga života proizvodeći te banalne predmete i ispisujući tisuće finih papirića besmislenim i nerazumljivim porukama. »Sve su vlasi kose na tvojoj glavi prebrojane«, piše na jednoj. Većina balona je prsnula. Netko je zasadio hrenovku u teglu s narcisom. Nekoliko balona napunjenih helijem pobjeglo je svojim vlasnicima, pa sad jašu strop. Na drugom japanskom papiriću piše: »Carevi konji susreću goru smrt; brojevi, brojevi«.

53. Vrlo je umorna, s ljubičastim podočnjacima, s grimiznim podočnjacima. Njezin ujak iz Ohija obično je imao isto takve podočnjake. Sarah odlazi u kuhinju da prostre stol za sutrašnji doručak, zatim opaža da kornjača pluta u svojoj posudi, nepomična, na površini vode. Sarah Boyle je gura olovkom, no kornjača se ne miče. Sarah stoji nekoliko minuta i gleda mrtvu kornjaču na površini vode. Opet plače.

54. Sarah i dalje plače. Odlazi do frižidera i vadi kartonsku kutiju s jajima, bijelim jajima ekstra veličine. Baca ih jedno po jedno na kuhinjski pod popločan četvrtastim jagodama. Jaja se divno lome. Postoji tajno udruženje zubara, a svaki od njih ima brkove, specijalnu šifru i čaroban prsten. Sarah opet počinje plakati. Uzima tri tanjura sa zečićima i baca ih na frižider; oni se lome, a potom je pod prekriven krhotinama, djelićima nepotpunih zečića. Uho, oko, šapa. Kalifornija. Kalifornija. Kalifornija. Totalna ENTROPIJA svemira, dakle, raste, teži prema maksimumu, dovodi do potpunog nereda čestica u njemu. Sarah plače, usta su joj otvorena. Baca staklenku džema od grožđa i razbija njome prozor iznad lavaboa. Oči su joj plave. Počinje otvarati usta. Držalo se da svemir tvori termodinamički zatvoren sistem, a ako je to istina, to znači da konačno mora doći vrijeme

kad će se svemir »razmotati«, ostajući bez energije koju bi mogao koristiti. Ovo stanje označava se kao »toplinska smrt svemira«. Sarah Boy]e opet počinje plakati. Baca staklenku od jagoda na peć; otpadaju komadići cakline i opet počinje krvariti. Bach je imao dvadesetero djece. Koliko djece ima Sarah Boyle? Usta su joj otvorena. Usta joj se ponovo otvaraju. Otvara vodu i puni lavabo deterdžentom. Ispisuje na kuhinjski zid: »William Shakespeare ima rak i živi u Kaliforniji«. Ispisuje: »Zaslađene zobene pahuljice su hrana za bogove«. Voda se pjeni u lavabou, prelijeva se preko ruba, curi na jagodasti pod. Sarah osjeća da će početi plakati. Usta joj se otvaraju. Ona doista počinje plakati. Ona plače. Kako itko može reći postoji li samo jedna ili mnogo riba? Sarah počinje razbijati čaše i tanjure, baca šalice i lonce za kuhanje i posude s hranom koji se razbijaju i lome i šire po cijeloj kuhinji. Pijesak i dalje pada vrlo tiho u pješčanom satu za mjerenje kuhanja jaja. Starac i starica u barometru nikad ne ulove jedno drugo. Sarah uzima jaja i baca ih u zrak. Iznova počinje plakati. Otvara usta. Jaja lete polako kroz kuhinju, u luku, poput loptice za bejzbol hitnute visoko u proljetno nebo, promatrane izdaleka. Uspinju se sve više i više u tišini, oklijevaju na zenitu, a zatim počinju padati u daljinu, polako, polako, kroz jasan, čist zrak.

Miroslav Simić:

Sunčana veza

Bijeli se zora, a Oliver nemoćno pruža ruku prema zeleno obojenoj klupi. Ne zna koliko dugo je ležao na stazi od lemljenog kamena, i ne zna da li je krenuo ili se vraća.

— Isuse! — promrmlja pošto se uspentrao.

Na mjestu gdje je zjapila legendarna rupa, ruglo grada (bar je takav bio otisak tog mjesta u njegovu mozgu), šepurio se novnovcat sunčani sat: elegantna sivkasta greda nad brojčanikom s rimskim brojkama, zgodne stazice s travom između i živa ograda umjesto nezgrapne drvene.

»Momci rade, rade...« pomisli i prihvati slabačkim rukama svoju golemu glavu i sabra sve snage da bi prešao ulicu i dokopao se podstanarske sobice.

Udahnu duboko, osovi se na noge, zadrža se nekoliko psihološki odlučnih trenutaka, pa kad se uvjeri da su šanse da se skljoka minimalne, krene u avanturu.

• • •

— Ustaj, protuho! — zaori se moćan glas.

— Tko... — skoči Oliver s ležaja.

Na vratima ugleda svog dobrog prijatelja Brambsa, studenta muzike. Protrlja oči i sjede natrag.

— Mogao sam umrijeti... — prošapta.

— Nema više leškarenja, oblači se odmah! — razgalami se Brahms bacajući mu odijelo. — Vodim te na riblju čorbicu, pa na dugu šetnju! Nastaviš li tako otpjevao si svoje!

— Otpjevao sam svakako! — progunđa Oliver, ali ipak poče da se odijeva.

Desetak minuta poslije bili su na ulici, izloženi plinovima iz bezbrojnih automobila i zaglušeni nesnosnom bukom. Brahms pokaza na gomilu preko puta, očito zaokupljenu novim elementom u nazovi-parku.

— Dilejo — reče — hajd'mo do rulje, čini se da se događa nešto zanimljivo!

Pasivni Oliver neodređeno odmahnu rukom:

— Mora da je svečani skup, otkrivanje novog sunčanog sata ili tako nešto...

— Ne bih rekao! — Prijatelj ga pogura ispred sebe. Iz iskustva je znao da je Olivera teško prisiliti na akciju — ta on je čekao kraj »ovog sumornog svijeta«. Ili bar svoj.

Okupljeni su bili sve sami lokalni političari, ali atmosfera nije bila nimalo svečana.

— Javni satovi su moj resor, i ne dopuštam da se išta odlučuje mimo mog znanja! — gestikulirao je jedan proćelavi.

— Dobro, dobro — umirivao ga je gradonačelnik — važno je da je ona ružna rupetina zatrpana i da smo dobili jednu funkcionalnu cjelinu! Vjerujem da su to napravili ovi iz Komunalnog!

Pogleda u jedinog mršavka među njima.

— Priznaj, kako ste to izveli za samo jednu noć?

— Pa mi, eto... — izbjegavao je komunalac odgovor. Čini se da nije znao je li to za pohvalu ili pokudu.

— Dobro, dobro — opet ponovi glava grada. — Postavit ćemo ovdje govornicu i sve ostalo, i sutra ćemo to proslaviti.

Okrene se i pođe praćen trojicom smiješnih sekretara. Skupina radoznalaca postajala je sve veća, a ta mu vrst publiciteta baš nije prijala.

— A tko će plaćati održavanje — zavapi ćelavko.

— Djeco — oslovi ih gradonačelnih blago. Pogled nije bio prijazan. — Važne odluke se ne donose na ulici!

— Onaj komunalac laže! — reče Brahms i munu Olivera da pođu dalje.

— Uvjeren sam da oni nisu ovo napravili!

— Nešto mi je čudno na ovom satu... — gunđao je Oliver.

— Znam šta: ispod sata je skrovište bande koja pravi rakiju šećerušu, a ti si vrlo osjetljiv na te mirise! Polazi, naša riba u čorbi će se fosilizirati!

• • •

Već je kasno, trgovine su odavno zabravile vrata. Oliver se polako vraća od dragstora ka svome domu. U vrećici nosi bocu alkohola, u duši malo grižnje savjesti — obećao je Brahmsu da večeras neće piti, niti tražiti društvo srodnih.

— Jebi ga — opravdavao se — pola obećanja sam održao: sam sam.

Trudio se da ne gleda prema satu i šetalištu. Tri puta je danas prolazio i svaki put mu je nešto smetalo. Uostalom, što se manje bude zamajavao... Boca tako lijepo mućka.

Pogleda niz ulicu i uvjeri se da nema šansi da se zalepi za neki skupocjeni blatobran. Baš je stupio na sivu masu uzmreškanu točkovima autobusa kad mu odjednom sinu:

— To je to! — uzviknu glasno i vrati se osamljenom sunčanom satu.

— Znao sam da tu ima neka »mina« — mrmljao je i pipkao promrzlim prstima glatku površinu »igle«. — Ovaj krš se ponaša kako ne dolikuje pristojnom sunčanom satu — pokazuje uvijek točno vrijeme! U travnju, prije podne, a to ne štima!

Pažljivo se zagleda u korijen stupa. Jasno se vidio prostor za njegovo kretanje.

— Luda kuća! — mrmljao je dalje. — Ako se prilagođava upadnom kutu sunčevih zraka, to mora kontrolirati kakav kompjuter, a to je, blago kazano, iluzorno u ovom mjestu!

Dok je još pretumbavao tu misao po glavi nenavikloj na razmišljanje, oblaci odlučiše da se načas razrijede. Mjesec rasprostre svoje blijede zrake po ionako nestvarnom prizoru.

Oliver kratko kriknu, kao da je na kraju sjene ugledao grofa Drakulu: tamna linija pokazivala je na crtu između jedanaest i dvanaest, a to je

odgovaralo stvarnom stanju!

Uzbuđen iznenadnom tjeskobom Oliver u tri skoka odskoči do svoje omiljene klupe.

»Što je mnogo, mnogo je!«, pomisli. »Ne znam tipa koji bi to mogao napraviti!«

Sjede.

Iz ofucane »vijetnamke« izvuče iskrivljenu cigaretu bez filtra i šibicu, zapali i uvuče dima koliko god je moglo stali u prilično atrofirana pluća. Promatrao je vrećicu s pićem ostavljenu u podnožju »igle« i razmišljao da li da se nalije odmah ili kad dođe kući.

Prizor načas zatreperi i sve nestade: sat, stazice i brojke, ostavivši satno travu da leluja.

Šokiran, Oliver se pridiže. Otvorenih usta gledao je u zjapeću rupu.

— Da sam bar pio... — promrmlja.

Ova večer bila je puna iznenađenja, možda i za tipa koji je tvrdio da ga više ništa ne može iznenaditi. Prinese ruku sa cigaretom usnama i gle — sve je opet bilo tu!

Oliver s nevjericom pogleda u žar, pa još jednom povuče. Naravno, ništa se nije desilo. Tko je još vidio da pušenje izaziva takve posljedice.

Priđe i oprezno stade na kameni brojčanik. Sve je izgledalo stabilno. Pođe da zgrabi vrećicu i da bježi, ali đavola — vrećice nije bilo!

»Zavjera!«, pomisli Oliver. »Zavjera Lige za borbu protiv alkoholizma.«

Odmah odbaci ovu misao jer spazi da je cijeli plato čist, a još maloprije bio je ispunjen kutijama cigareta, praznim bocama i ambalažom od sokova.

Osvrtao se tako još nekoliko minuta, ali više se ništa zanimljivo nije događalo, pa napokon sleže ramenima i krenu put sigurnog doma. Nije se usuđivao da se okrene, a uši su mu registrirale svaki noćni šum stostruko jače.

»Bar ću održati riječ datu Brahmsu...«, pomisli.

• • •

Nekoliko je dana Oliver zvrjao oko malog parka, izbjegavajući pri tom i pijane prijatelje i Brahmsa. Nije imao volje ni da pije, ni da uvjerava nekog temeljnog, dobro uzemljenog tipa u postojanje čuda. Uostalom, već dugo mnogi sumnjaju u njegov razum pa je bolje da šuti.

Eto, sada je opet pozna noć, mjesec je pun i podrugljiv, a on sjedi na sredini kamenog brojčanika. Sjena kazuje da je jedan sat.

Vrijeme je ovdje uvijek točno, a to nije normalno ni za mehaničke satove, a svake noći sat-uljez iščezne, ostavljajući travu da čezne kao desni za omiljenim a natrulim zubom. Nekad ga nema samo po nekoliko sekundi, a jedne je noći letio po nekoj Nevidiji više od jedne minute.

Baci pogled na prastari ručni sat i zapanji se kad kazaljke počeše da vitlaju kao sumanute, Osvrnu se oko sebe i prestravi se: onog sumornog grada, izboranih ulica i oronule zgrade u kojoj je stanovao i čekao kraj više nije bilo. Sve je to zamijenila neka plavičasta svjetlost, prvi put opažena, a ipak nekako poznata, možda za pijanih noći.

Ne može se reći da nije očekivao nešto slično, ali očekivanje i doživljavanje nikad se ne mogu sravniti.

Sve stade i zgusnu se u neki drukčiji svijet.

— Pazi sad! — dreknu prilično nervozno jedan snažni tip u plavom kombinezonu.

Oliver je zvjerao okolo diveći se preciznoj arhitekturi zgrade.

— Čisti plato! — obrecnu se onaj tip na pomoćnike, a sam se zaleti na pridošlicu i maznu ga pesnicom.

Oliver se nađe na koljenima, zbunjen. Krv mu je punila usta.

— Gotovo! Pali! — zapovijedi tada razbijač, a onda se okrene Oliveru: — Vidim li te još jednom ovdje, prebit ću te namrtvo!

Pomoćnik potegnu nekakvu sklopku, i opet sve postade plavo, a zatim ona ista noć u rijetko posjećenom parku.

Oliver se jedva pridiže, pljucnu krv i odgega do one legendarne klupe.

Ništa mu nije bilo jasno — ni gdje je bio, ni zašto je dobio po ustima. Druga dimenzija? Budućnost? Novi svijet? Svejedno, bio je očito

nepoželjan, ma gdje to bilo.

Ustade i pođe kući, bacajući jedan dug pogled ka zvijezdama. Bio je sklon da vjeruje da je bio ondje gore.

• • •

— Hej, Oliveru! — mahnu Brahms ka prijatelju koji se vrzmao po parku kao mačak oko svježe slaninice..

Pozvani se zatečen trže, na silu se nasmiješi i raširi ruke. Shvatio je da nema šansi da izbjegne objašnjavanje svojih nesuvislih postupaka.

Noć je bježala zajedno sa sjenom sunčevo-mjesečeva sata, a Brahms je razjapljivao čeljusti i prežvakavao čudnu priču svog rasinhroniziranog prijatelja.

Oliver poslije niza depresivnih i apatičnih godina ponovo leti. Govori o uvijek uspješnom prolazu sata pri vremenskim kontrolama u bilo koje doba dana ili noći, što je izvan svake pameti; kad opisuje noćne obilaske i ostavljanje zanimljivih uzoraka za grubijana s one strane, riječi samo žubore.

Nije ni opazio da se prema njima zaletio policajac, zamoren od besposlenog tapkanja po svojoj četvrti.

— Šta čekamo, momci? Da padne strop? — zapita bez pozdrava. — Legitimacije!

Oliver, već svikao na ponoćne masaže, zavuče ruku u džep i pruži ofucanu ispravu policajcu, a zbunjeni Brahms je preturao po pohabanom odijelu, a onda sliježe ramenima.

— Nemam.

— Gdje stanuješ? — namrgodi se predstavnik vlasti.

— Tri ulice niže...

— Trk i donesi legitimaciju! — naredi mu oštro, a Oliveru vrati njegovu. — Ti, pijanduro, briši, i da te više ne vidim!

Brahms se odmače do ugla i nastavi da promatra prizor koji nije obećavao sretan završetak.

— Ne idem — odlučno reče Oliver. — Ovo je mjesto na kome teži moje cjelokupno biće!

Policajac, nenaviknut na rješavanje psihološko-egzistencijalnih problema, promijeni boju lica, okrene se nervozno, naglo uhvati noćobdiju za ruku i savi mu je iza leđa. Drugom rukom posegnu za pojas i uze lisice. Jedan kraj je odmah uspio da nabije na Oliverovu ruku, pa poče da manevrira pokušavajući da prijestupnika veže za sebe.

Za razliku od Olivera nije spazio da se zgrade i ulice uvijaju i lelujaju u očitom neskladu s pozitivnim zakonima, da plava boja nezadrživo prodire, i da se i on, i taj grešnik, i smiješni sat smještaju na neka mjesta izvan pameti.

• • •

— Za ime svijeta, dvojica! — uzviknu osoba zadužena za premještanje sata.

— Pazi, jedan je naoružan! — pokaza pomoćnik na revolver u futroli na policajčevu ramenu.

Šef smjene pritisnu dugme i zaori se sirena za uzbunu.

Oliver se otrže od zabezeknutog policajca i priskoči jednom od komandnih pultova. Grozničavo preleti očima svjetlucavi uređaj i pronađe ono što mu je bilo tako potrebno — metalni prsten zavaren za nogar. Slobodna lisica caknu i zarobi ga. Sa svih strana jurili su uniformirani tipovi i gnjevno psovali, a Oliver se samo šutke smiješio ukočenom policajcu. Jedan krupni ga je drmusao, on se samo cerio i trzao od mučkih udaraca. Stigao je i da mahne u pravcu suputnika, sada opkoljen na satu kojim su i stigli dovdje.

• • •

Nepunu minutu je na mjestu sata bila legendarna rupa, a onda se on opet stvorio ondje, šokiravši Brahmsa. Na ploči se nalazio ukočeni policajac na rubu histerije zbog iskustava koja je upravo stekao.

— Gdje je Oliver? — upita Brahms.

Policajac je još koju sekundu tupo gledao, a onda su mu oči opet poprimile poznatu oštrinu, svojstvenu samo vlasti.

— Otjerao sam ga kući! — reče.

— Ali, nestao je zajedno s vama!

— Nitko ovdje nije nestao! — odbrusi policajac. — Jesi li donio legitimaciju?

— Ali... — mucao je Brahms.

— Bez »ali«, briši! Brahms se zguri i pođe.

Nakon nekoliko koraka se ipak okrene:

— Je li O. K.?

Kruta maska popusti za tren i policajac potvrdi glavom. Iza zgrada izrastalo je sunce i usmjeravalo prve zrake ka povijenoj igli, i lijepo se moglo vidjeti koliko je sati.

Ana Sevastjanova:

Epizody iz žyznji Retikusa

Preveo Ivan Paprika

Epizode iz Retikusova života

Helikopter je lebdio nad šumama i poljima, čas se uzvijajući uvis, čas propadajući u zrakoprazni prostor, dok je daleko na obzorju greben šume raščešljavao lake bijele oblačiće.

Dobro sam upamtila te oblačiće i šumu. I jezera puna svjetlosti od sunca na zalazu, i humke, i brda, i strme obala rijeke i dugačke sjene, što su skrivale putove drevnih ratnika i još drevnijih ledenjaka, i jedra ribarskih brodica i tajnu poroda majčice Volge... I plave iskre na raženim poljima.

Da, da, plave iskre, njih se najbolje sjećam, jer su me upravo one zajedno s divljenjem prema kruhu hranitelju (»kruščU«, kako su govorili naši stari) dovele ovamo na Vladaj.

Mjesec dana prije toga bila sam u nekoj tvornici prehrambenih proizvoda. Dotukli su me njeni golemi pogoni, gdje se priprema kristalno proziran hranjivi rastvor, i mnogotonski visoki reaktori, u kojima se žive stanice svinjetine, govedine, jesetre i drugih životinjskih prehrambenih proizvoda razmnažaju nevjerojatnom brzinom. Osupnuo me isto tako i otpremni pogon u kojem se pakiraju proizvodi i joj neohlađeni otpremaju pneumatskim kanalima u gradove prema strogo određenu planu.

Prošlo je već više od sto godina, otkako su se pojedine stanice živog tkiva počele dijeliti i brzo razmažati u umjetnim uvjetima. Od toga vremena iz menza, restorana i domaćih kuhinja potpuno su nestali razni nadomjesci mesnih i ribljih proizvoda.

Upitala sam, kako to da je Zemlja i dalje sva pokrivena poljima, oranicama, njivama? Odgovor me neobično začudio. Rekli su da su životinjske stanice doduše mnogo kompliciranije od biljnih, ali su i dinamičnije, pa ih se može natjerati da se brže razmnažaju, dok su biljne stanice, a među njima posebno žitarice, ne mogu razvijati ako nemaju

dovoljno sunca, zraka, kiše i vjetra.

Eto, zbog toga sam se našla na poljima Valdaja.

I danas čuvam bilježnice za zapisima i bilješkama, što sam ih pisala na brzinu, te nalijepljene novinske izreske. Zbog toga mi i lako isplivaju iz sjećanja uspomene o tom službenom putu. Toliko lako kao da se sve to zbivalo jučer.

Iste večeri, čim sam stigla, sjedila sam uz hrpu svježa slame, koja se još nije stigla ni ohladiti, pa još miriše mirisima njiva i polja. Valjka Malinjin, dvadesetogodišnji kombajner, veseljak i vjetropir, pripovijeda mi kako se stabljika žita kose, zapravo režu, laserskim zrakama, kako su strojevi, koji »beru zrno« vrlo pažljivo, jednim jedinim dodirom, neobično točni.

— Vjerujem — rekla sam — samo mi ipak nije jasno kako to da suha stabljika ne izgori kad je dodirne zraka »vruća« punih tisuću stupnjeva Celzija?

Na to moje pitanje, koje sam postavila i s određenom namjerom, Valjka mi i ne odgovara potpuno shvatljivo. Uostalom, to nije ni čudo. Ta čija glava, ako nema dovoljno stručnog znanja, može shvatiti postojanje čudotvorne zrake, vruće i osljepljujuće, koja krhku stabljiku žitarice reže svojom vrelinom, a da se ne pojavi ni najmanji trag dima, a kamoli da se stabljika zapali? Trenutačno isparivanje djelića stabljike i svojevrsna eksplozija u minijaturi — eto to je princip rada laserske oštrice.

— Recite mi, molim vas, je li tako jednostavno upravljati i laserskim kombajnom? Da li i taj stroj kada iznevjeri? I kakve su posebne koristi od takvog kombajna? — obasuta sam ga prozaičnim pitanjima koja ipak nisu ništa manje zanimljiva.

— Naš je kraj ispresijecan humcima, brdima i brdašcima, uvalama i jarugama. Uostalom, to ste i sami opazili.

— Hajde ne lupetaj, što znače takvi humci za naš kombajn? — prekine ga brigadir. — Ništa oni ne znače za ovaj naš kombajn. Zlata on vrijedi. Kreće se po uvalama i jarugama kao da pliva... Što se pak tiče upravljanja, reći ću vam u tri riječi: njime može upravljati i običan robot. Ah, upravo sam se sjetio, sad baš provjeravaju jednog takvog robota. Došla su s njim dva inženjera.

Eto, tako sam prvi put čula za Retikusa. Što se tiče imena, dobio ga je

po institutu koji ga je konstruirao: Robot Elektronski Tomskoga Instituta Kibernetike i Upravljajućih Sistema.

U tim je ispitivanjima sudjelovao i Malinjin, što mi se činilo sasvim naravno. Ta valjalo je, među ostalim, naučiti Retikusa kako se upravlja kombajnom. Drugi ili treći dan otkako sam stigla, počela sam shvaćati kakva je zapravo Valjkina uloga u tim ispitivanjima. Valjka Malinjin bio je čovjek »zlatnih ruku«. Sve je znao i mogao učiniti... Tako bi se dogodilo, dok bi se inženjeri oko nečega sporili, Valjka bi Retikusa dovodio u kondiciju koja se tražila od njega.

Zaslužio je potpuno povjerenje inženjera jednog dana kada su Retikusa našli kako sjedi na obali jezerca s udicom u rukama, dok je na leđima imao standardnu ploču, zapravo plakat s natpisom: »Ovdje je ribolov zabranjen«. Svi su se strahovito začudili kad se ustanovilo da ga je svemu tome naučio Valjka.

Odmah su sazvali sastanak, na kojem su Valjku dobro ispreskakali, zbog te njegove, kako su rekli, nesretne ljubavi prema ribljoj juhi.

Na svu .sreću, pozvali su na sastanak i inženjere. Uostalom, morali su, kad su oni bili zaduženi za Retikusa. No inženjere je više zanimalo kako se dogodilo da je Retikus, dakle stroj koji misli, mogao izvršiti dvije sasvim suprotne zapovijedi. Jedna od njih — plakat, za koji Retikus nikad ne bi dopustio da mu se stavi na leđa prije nego što se upozna s njegovim sadržajem, i ona druga — suprotna onome što ja pisalo na plakatu — Valjkina pouka kako se baca štap s udicom, kako se stavlja mamac i prati kretanje plovka.

Od toga ste dana mogli često vidjeti Valjku i Retikusa zajedno, pa se Galja, crnooka sovhozna električarka, počela ljutiti na Valjku. Veli, odviše vremena posvećuje robotu, pa više gotovo da i ne opaža nikoga drugog.

— O O O —

Vrijeme je moga službenog puta prošlo, obavila sam sve svoje zadatke, pa sam sada još jedino uživala u posljednjim darovima Valdaja — jasnim večerima i otegnutoj domaćoj pjesmi, dok je iz daljine dopiralo trubljenje mjesne električne željeznice. Na poljima su se pak palile sve nove i nove vatre... to su laserski kombajni plovili toplim valovima zemlje, kao kakvi marsovski brodovi.

Odjednom je užitak, što sam ga doživljavala promatrajući sve to, prekinuo štropot pretpotopnog motocikla što je poskakivao po rupčagama. Vozio ga je Retikus kojemu se na ruci njihala torba što je je nemarno objesio. Bila je to torba što sam je često viđala u Galje. Jasno sam razabrala kako Retikus pjevucka s poznatom Valjkinom intonacijom: »Valdaj, ti moj Valdaj«.

Retikus po svojoj vanjštini nije bio ništa posebno. Nije na njemu bilo ni sjajnog emajla ni krasnih šarenih tastera. Sav se doimao radno i svakidašnje. Njegove oči, zapravo receptori, izražavali su samo poslovnost.

Dovoljno je bilo da otvorite vratašca na njegovim prsima pa da vam postane jasno da je u njegovu stvaranju sudjelovalo vrlo mnogo ljudi. I ne samo ljudi kao pojedinaca, nego i kompletni konstruktorski biroi. Eto, tako se on rađao.

Napokon je došao i onaj dugo očekivani dan kad je ispitivanje bilo dovršeno, i kad su bili potpisani svi potrebni spisi, i završeni svi opisi konstrukcije, a upute o upotrebi štampane u mnogo primjeraka. I kad sam u redakciju već predala sve svoje članke.

Retikus je opravdao sva očekivanja i sve povjerenje ljudi koji su ga konstruirali i najzad mu dali i svjedodžbu da smije živjeti i raditi. Na ispitima je upravljao laserskim kombajnima, automobilima, valjaoničkim strojevima, a isto je tako uspješno pregledao stručne i druge časopise i davao vrlo iscrpne sadržaje pročitanih članaka, te ocjene o njima.

Prilikom konačnog ocjenjivanja robota bilo je u dvorani vrlo tijesno. Jedan od vodećih konstruktora, Tropinjin, podsjetio je u svom završnom govoru i na Walterovu eleklronsku kornjaču, te na problem govora koji je u to vrijeme bio posebno u modi.

— Od samog smo početka bili pristalice toga da se pred svaki pa i ovaj razumni stroj postave vrlo veliki zahtjevi — rekao je na kraju. — Analiza glasova, tih malih opeka od kojih su sastavljene riječi, pokazala nam je put kojim je valjalo krenuti ako smo željeli stvoriti jednostavne i ekonomične misaone strojeve.

Neki su pokušali iskoristiti ovu priliku da proglase Retikusa »nezakonito rođenim«. Govorili su da je suviše jednostavan a da bi bio i perspektivan. Govorili su da on u sebi ne utjelovljuje nikakve nove ideje, nego je samo obično rješenje zadataka što proizlaze iz općih zakonitosti. Kako su

ispitivanja prošla uspješno, to će loše utjecati na kibernetiku kao relativno mladu znanost. I tako dalje i tako dalje. Da budemo kratki, njihov je konačni zaključak bio da će priznanje i forsiranje Retikusa usporiti razvitak znanosti kao cjeline, a posebno same kibernetike.

Na kraju se netko našalio i predložio da sam Retikus kaže što o tome misli. Nastala je velika galama, a mnogi su se i gromko smijali. No svi su ubrzo zašutjeli jer se Retikus zaista javio:

— Ne znam ima li uopće smisla da se o tome sporimo? Ta sjetite se samo da roboti o kojima je pisao Karel Čapek nisu spriječili da se pojave i Asimovljevi zakoniti roboti. Uostalom, tko poživi taj će se i uvjeriti.

Svi su se smijali: i docenti, i inženjeri, i laboranti i stenografkinje.

— O O O —

Tri godine poslije toga naletjela sam ponovo na Retikusa. Ovaj put u Velikoj knjižnici na Mjesecu. Nije mi bilo ni nakraj pameti da bih ga ovdje mogla susresti. Evo kako je bilo. Dobila sam zadatak da o toj knjižnici napišem opsežan izvještaj, zapravo prikaz njene organizacije i rada. U tom sam prikazu nastojala izazvati kod čitatelja dojam o golemosti te knjižnice, koja je i savršeno organizirana. Sačuvala sam taj svoj pregled čak u rukopisu, a počela sam ga opisom rada mlade knjižničarke Dane Codrove i Valentina Popova, upravitelja jednog od mnogobrojnih odjela knjižnice:

Nije prošlo ni pola sata kako ju je pozvao, a ona je već stigla, sva nekako laka, jednostavna i staložena, u čupavu puloveru što joj se kao saliven pripijao uz tijelo. Odvojivši oči od knjiga, pogledao ju je strogo kao da je pita, nije li možda na trenutak zaboravila kako njezin posao zahtijeva da stalno bude pažljiva i završeno sabrana? Grešku, svakako, nije teško ispraviti, jer će svaka knjiga u roku od svega nekoliko minuta stići pneumokanalom do svakog čitaoca u bilo koje mjesto na Zemlji. Ali, ako dođe do greške, što da kažu čitaocu? Svaka greška znači izgubljeno vrijeme, minute srdžbe, što se sve slijeva u sate. A što ako čitalac uopće ne opazi da je dobio pogrešnu knjigu? Jučer umalo da jednom čitaocu nisu poslali roman Sologuba, umjesto knjige Solloguba koja po sadržaju, načinu pisanja itd, nema baš nikakvo veze s romanom. Valentinu je jasno da su mnogim greškama krivi u prvom redu sami čitaoci. Narudžbe napišu polučitljivo i ti hajde sad pogodi što je ono pravo...

Ona je sjedila spustivši oči, dok je on kopao po nekakvim pismima i

svaki čas popravljao frizuru. I govorio. Naravno, nije lako raditi u najvećoj knjižnici na svijetu. I, uz to, koliko li je do sada samo knjiga izdano..., kako da onda ne pogriješiš? Ta zamislite samo sto milijardi svezaka. Na Zemlji ih nije moguće smjestiti na jednom mjestu, iako su mnogi smatrali svrsishodnim jedino to da knjižnica bude na Zemlji. Ipak su se na kraju odlučili za Mjesec. Ovdje nema vlage, gravitacija je mala, lako je ostvariti potpuni vakuum, znači — idealno mjesto za spremište knjiga. Danas se već mnogo toga predlaže kao zamjena za knjige. Foto-ploče, elektroprojektori i slično... No kako da ne uzmeš u obzir da se čitaocima ipak najviše sviđaju staromodne knjige štampane na papiru? I kada su sagradili Kanal, većinu su knjiga preselili na Mjesec. Tako je niknula Knjižnica: stotine kilometara tunela, dvorana, hermetiziranih eskalatora, transportera i pneumatskih cjevovoda. Tisuće i tisuće pulsirajućih arterija u Mjesečevu tijelu.

Naravno da Valentin zna kako nije lako ovdje raditi prve godine. Neka mu oprosti što je s njom tako rezak, jer nije se dogodilo ništa strašno. Čitalac će dobiti Sologubljevu knjigu . Evo je ovdje u kutu njegova kabineta. Otpremit će je ona osobno. Četiri minute po Kanalu, tri minute u magnetovodu i knjiga je kod čitaoca.

Poslije ovoga razgovora, našoj je Manki počeo pomagati Biretikus, knjižničarski robot, i upravo tu sam ponovo naišla na starog prijatelja Retikusa.

U Knjižnicu je stiglo pismo radio-poštom, a u njemu molba. Mislim da će biti najbolje da je citiram od riječi do riječi:

»Poštovani suradnici Knjižnice! Još se nikad nisam obraćao vama. A moram priznati, ni čitao nisam baš koliko bi trebalo. Bar je tako bilo do sada.

S time je svršeno. Počeo sam, naime, shvaćati kakav je to užitak pročitati dobru knjigu. Evo, već četvrtu godinu radim u sovhozu, iako sam po struci — univerzalni radnik. Slobodne večeri poslije napornog radnog dana volim provesti uz novu zbirku stihova, prenijeti se u davna vremena, što ih opisuju historijski romani, ili se pak pretvoriti u glavnog junaka kakve dobre i zanimljive drame.

Nedavno sam preko radija slušao stihove koji su mi se posebno svidjeli. Na žalost, zakasnio sam na emisiju, pa ne znam tko je autor. »Valovita raž na mjesečini...« sjećam se samo toga stiha. Lijepo vas molim, ako je moguće, da mi pošaljete kompletnu zbirku pjesama toga autora.

Vaš Retikus,
sovhoz Valdajske zore«

Zajedno s ostalima i ovo je pismo stiglo Biretikusu. Pošto ga je pročitao, Biretikus se zamislio. I poslao stihove svome subratu preko reda, usprkos tome što je to bilo najstrože zabranjeno.

No sve je svršilo sretno. Pozvao ga je zajedno s Danom njihov šef. Kazna — obična opomena. Naime, pravila nisu predvidjela ovakvu situaciju, pa prema tome ni kazne.

Kad sam već bila ovdje, razgledala sam i stare narudžbe, što ih je dobivala Knjižnica. Među njima naišla sam i na jedno zanimljivo pismo. Naravno, za mene zanimljivo. Napisao ga je Valentin Malinjin. I on je tražio da mu pošalju svezak Jesenjinovih pjesama na istu adresu na koju su otišli i stihovi za Retikusa. Nadam se da ste se sjetili da su stihovi koje je citirao Retikus bili također Jesenjinovi.

I tada sam se počela pitati: tko utječe na koga, Malinjin na Retikusa ili Retikus na Malinjina? Bez obzira na to što je Retikus robot.

Rajka Blašković:

Dosadnjaković

Vratih se s kupanja neraspoložena i nesretna. Nisam ga vidjela. Čvrsto mi je naručio da dođem, a on sam nije došao. Zeznuo me.

Ne znajući da li bih se ljutila ili brinula, sjedoh na klupu u dvorištu i utonuh u velike misaone kombinacije. Dakle, što to on izvodi ?

Nebom prozuji nešto svijetlo. Pokušah analizirati što bi to moglo biti, ali me prekide nova misao. A da nije bolestan, Zaista, ako...

Iza drvarnice začuje se tup udar. Pomislih da bi trebalo otići i vidjeti tko to izvodi kerefeke, ali bijah suviše utonula u razmišljanje.

Hm! A ako mu se nešto dogodilo? Na primjer, pao s krova ili... trešnja? I ima lijepu, plavu, veliku čvorugu na glavi?

Netko me povuče za majicu. Okrenuh se. Do mene je stajao čovječuljak izbuljenih žutih očiju. Bio je ćelav i imao potpuno zelenu glavu. Čulo se iz njega nekakvo cijukanje, kao da mi nešto želi reći.

— Ma odi, njofra, nosi se! Vidiš da razmišljam! nehajno ga otpravih i nastavih razmišljati o onom dasi sa čvorugom na glavi. Ili, još bi zgodnije bilo da je pao s bicikla. Zaista! Može biti! Ionako vozi kao da ima dvije lijeve noge!

Ponovo me netko povuče za majicu i opet, okrenuvši se, nađem se oči u oči s onim buljookim stvorom.

— Gle ga što se uznapastovao! Ma stari, ideš mi na živce! — izdeklamiram mu povišenim tonom i okrenem leđa. Dakle, ako je stvarno pao s bicikla, onda bar ima razbijen nos i nogu u gipsu, oguljene laktove i potres mozga. Iz iskustva znam da frajer ni padati ne zna kako treba. A kako li tek bicikl izgleda!

I opet osjetih da me netko povlači odostraga. Okrenuh se naglo jer sam već znala da je to onaj cijukavi zeleni dosadnjaković i izderah se koliko me

grlo nosilo:

— Ma čuj ti, dosadna žabasta nakazo! Ako ti kažem da si dosadan i da mi ideš na živce, onda se otkači! I ne dotiči me više tom svojom kljakavom hvataljkom! — I opet mu okrenuh leđa. Eh, što su današnji ljudi dosadni! Onog koga trebaš nema ni u obliku magle, a onih koje ne trebaš pun ti je šešir! A uostalom, što se ja tu živciram? Nije ga bilo, pa što! Pao s krova na tintaru, spljoskao nos na biciklu, i dobro! Vidjet ću ga ionako sutra, pa makar i u gipsu!

Okrenuh se u najboljoj namjeri da napokon odgovorim na ono cijukanje i vidim što taj čovječuljak hoće. Ali, on je nestao. Pa gdje je iščezao? Eh, što su ti današnji ljudi! Tu ti dosađuju dva sata, a kad napokon zineš da mu odgovoriš, njega više nema! Eh!

Iza drvarnice zagrmi i opet nebom preleti neko svjetlo. No, mumljajući ljutato i ulazeći u kuću, bijah suviše razočarana ljudima, a da bih na to uopće obratila pažnju.

Požutjela SF-godina 1949.

Murray Leinster:

The Lost Race

Preveo Momir Lukšić

Iščezla vrsta

Jimmy Brigs potpisao je pristupnicu za »Carilvju«. Po svemu sudeći, to je trebalo biti normalno, premda, na žalost, dugotrajno putovanje. Namjeravao se ženiti i ovako mu je dugo putovanje odgovaralo da poveća svoju već priličnu uštedevinu. Znao je da »Carilya« s teretom za novu bazu Svemirske straže putuje na Cetis Alfa Dva i da će se kretati novom rutom, uz jedno do dva obavezna spuštanja. Činilo se da će to biti putovanje baš kakvo njemu treba. »Carilya« je bila nov novcat brod, nosivosti pet tona korisna tereta, s osam članova posade i na besendijsko gorivo. Zarada će biti dobra te će se on nakon povratka moći oženiti.

Međutim tek poslije pozitivnih psihotestova i potvrde o podobnosti, doznao je kad se već bio ukrcao — budući da je preuzeo dužnost, više nije smio napuštati kosmodrom — da je Danton glavni brodski inženjer. To ga nije oduševilo. Danton je bio oženjen prisnom prijateljicom Jimmyjeve zaručnice pa je Jimmy znao kakvim životom ona živi. Bilo je kod nje dosta toga za žaljenje, čak i više od njezine sadašnje zle sreće, a Danton je i bez toga bio dovoljan razlog da svatko požali što se nije ukrcao na neki drugi brod. Čim se Jimmy pojavio na brodu, Danton se prema njemu odnosio ironično i odmah počeo ispipavati što radi njegova žena Jane.

—Nisam vidio Jane — rekao je Jimmy. — Bio sam suviše zaokupljen vlastitim poslovima! Izbivat ću godinu dana. Sally i ja imali smo mnogo toga posvršavati. Kad se vratim, namjeravamo se vjenčati. Nije mi bilo do toga da se raspitujem o tvojoj ženi. Sjećam se, vidio sam je na trenutak na video-telefonu. Nešto je bila telefonirala Sally. Rekla je da si se ukrcao i to je sve.

Danton je škripao zubima.

—Nismo još ni uzletjeli — bjesnio je — a već je cijelom svijetu rastrubila da me nema.

—Sally je njezina prisna prijateljica — obrecnuo se na njega Jimmy. — Zar to mora i pred njom tajiti? Slušaj, Dantone! Ja imam posla, a ti ako nemaš povjerenja u Jane, najbolje zatraži razrješnicu i iskrcaj se.

Otišao je odložiti svoje stvari. Saznao je da će dijeliti kabinu s Kenom Howellom. Opsovao je kada je Howell provirio sa svog ležaja. Za tog Howella Jane se namjeravala udati. Posvadili su se, a on se bio ukrcao. Linija za Centaure. Kad se vratio, ona se već bila udala za Dantona. Jimmyjeva djevojka Sally bila je ogorčena. Govorila je kako je Danton obmanuo Jane, i da bi ga trebalo strpati u zatvor. No stvar je bila svršena. Jane se udala za Dantona — i što je, tu je. Jimmy baci svoju vreću i reče gnjevno:

—No, bit će tu cukreno putovanje! Znao si da će se i Danton ukrcati?

—Nisam — odgovori Howell. — Da sam znao, ja se ne bih ukrcao.

—Vidio te? — ustrajao je Jimmy.

—Vidio me je — reče Howell hladnokrvno. — Cerekao se kako je ovaj put bar siguran da se neću motati oko Jane.

Bijesan, Jimmy je šutio i odlagao svoje stvari. Samo po sebi svemirsko međuzvjezdano putovanje nije baš neopasno. Za živce. Monotonija dugog putovanja neizbježno pothranjuje razdražljivost. Među članovima posada svemirskih brodova kolale su priče o iščezloj vrsti koja je počinila samoubojstvo putujući predugo svemirom. Nije to bila samo šala. Značajnijeg opuštanja nema ni kada se završi putovanje. Čovjek se opusti jedino ako se iskrca s razrješnicom.

Razlog je, zna se, besendij, savršeno gorivo za svemirske brodove atomskog broja 107, čijom se fisijom može upravljati. Dva kilograma besendija dovoljno je brodu kakav je »Carilya« za put od četiri tisuće svjetlosnih godina, punom brzinom. Međutim, kilogram tog goriva stoji dvadeset milijuna, pa se razvila lihvarska crna burza. Gorivo za svemirske brodove skuplje je od samih brodova i tereta koji prevoze, nije ga teško otuđiti i čovjek ga s malo sreće lako može iznijeti. Zbog toga je uvedena vrlo stroga kontrola. U svemiru čovjeka muči dosada i bori se sa živcima. Na tlu ga dononoćno nadziru. Sve to nije lako izdržati.

Putovanje s Dantonom ne može biti ugodno. A kako je tu još i Howell, nema dvojbe, bit će eksplozivno. Vrlo ogorčen, Jimmy je razmišljao o budućnosti. Ravnodušan nije mogao biti. Jer kada je »Carilya« uzletjela, dok su promatrali kako se površina Zemlje preoblikuje iz prividne ravni u monstruoznu zdjelu da bi, napokon, zatreperila kao golema lopta, uz njega je kod prozora na krmi stajao i Danton. Kada se Zemlja ukaže u obliku lopte, ušli ste u svemir.

— Eto — zarežao je Danton kroza zube — sada je Jane sigurna. Ne mogu je nadzirati! Ali ni s Howellom se ne može spetljati. Baš ima peh!

Jimmy je bio otišao. Imao je posla sve dok »Carilya« nije oprezno zaobišla ekliptičku plohu detektora meteora i usmjerila se prema Dabli. Krenula je punom snagom. Dok se kreće punom brzinom, sigurna je od bilo kakve izvanjske nezgode, ali ovisi sama o sebi. Bilo bi vrlo loše da se štogod dogodi daleko od odredišta. Brzina leta punom snagom višestruko je veća od brzine svjetlosti. Četverostruko većoj floti Svemirske straže trebalo bi šest mjeseci da pretraži prostor duž puta koji bi brod prevalio u jednom danu. Ne stigne li »Carilya« u luku, traganje bi prema tome bilo nekorisno, Bila bi proglašena nestalom. I točka.

Jimmyja to nije zabrinjavalo. Svemirski putnik se toga ne boji. O kvaru stroja razmišlja kad se dogodi. Međutim, ljudi ne postaju suludo agresivni samo u tamnici. Zatvoreni u trup od berilij čelika jure beskonačno kroz bezoblično ništa. Takva je, zapravo, vožnja punom brzinom. Ljudima pucaju živci i svađa plane ni zbog čega. Bilo koja od stotinu tisuća teorija o iščezloj vrsti može na svim svemirskim putovanjima postati dobrodošli povod da se ljudi svakodnevno potuku. Nerijetko čovjek histerično skoči kroz zračnu komoru, po zdravom razumu bez ikakva razloga. Mnogi brodovi stignu u luku s posadom spremnijom za duševnu bolnicu nego za zamoran pregled koji moraju proći da bi se utvrdilo nisu li u svojim stvarima sakrili nešto brodskog goriva. Često ih svlače do gola. A situacija na »Carilyji« bila je loša već od samog početka.

Ipak, nakon tjedan dana putovanja zatreptale su zvijezde, a »Carilya« se nalazila nekih pedeset milja od Dable, važne astronavigacijske stanice. »Carilya« se prijavila pomoću svemirskog radija, pa je, naravno, i posada imala prilike poslati osobne poruke na Zemlju. Poruke će otići prvim brodom.

Jimmy je poslao poruku. Opazio je da Howell nije poslao ništa. Danton je nemilo režao na Jimmyja kada je »Carilya« ponovo krenula na tjednima

dugo putovanje kroz sablasnu polustvarnost kretanja punom brzinom.

—Javio sam se Jane — smijuljio se Danton. — Rekoh da smo Howell i ja lakše ozlijeđeni u jednoj nezgodi. Ona će to protumačiti da smo se potukli. Zna ona mene! Pomislit će: ako je ovako počelo, jedan od nas se neće vratiti! I neće znati koga da očekuje! Vraški će se izmučiti.

Jimmy upita hladno:

—A ti si odlučio da se jedan od vas ne vrati?

—Da, baš tako sam odlučio — režao je Danton. — Odlučio sam. Prišunjat ću se da vidim što se zbiva! Neka se to već jednom raščisti.

Jimmy je slegnuo ramenima i otišao. Danton nikada ne bi priznao da naginje ubojstvu. Ako i ima takve namjere, smislit će lukav plan kako bi izgledalo da se Howellu desila nesreća. A vremena ima gotovo punu godinu dana suludog putovanja. Psihologija ljudi u svemiru jednaka je psihologiji ljudi u tamnici. Prazni, smišljaju sumanute zlobe i planiraju nemoguće akcije. Jimmyju se činilo najvažnijim upozoriti Howella, naravno zaobilazno.

—O čemu razmišljaš? — upitao je Howella tobože nehajno. — Ne čitaš previše. Ne kockaš. Šutiš. Čime to zaokupljaš mozak?

Howell ga je pogledao i slegnuo ramenima:

—O Dantonu ne razmišljam, ako na to ciljaš — reče hladno. — Pobjesnio bih. Razmišljao sam, razmišljao, nije da nisam, ponekad. O Jane i onoj njegovoj prljavoj igri kad je uvjerio Jane da sam se uoči jednog putovanja oženio nekom kosmodromskom flundrom. No bilo bi to besmisleno pamtiti.

—Pa o čemu onda razmišljaš? — uporno će Jimmy.

—O iščezloj vrsti — reče Howell hladnokrvno. — Pročitao sam sve što je o iščezloj vrsti ikad napisano, čuo sam sve one fantastične teorije nastale na prednjim palubama brodova. Uspoređujem ih i odbacujem sve što je proturječno da vidim hoće li išta ostati.

Jimmyju je laknulo. Čovjek koji se bavi iščezlom vrstom može poludjeti — događalo se to — ali takav čovjek nije opasan. U strasnim, a jalovim raspravama znaju planuti svađe i to su jedini rezultati takvih istraživanja. Iščezla vrsta, to je onaj neznani soj inteligentnih bića koja su izgradila sada

razorene gradove na Marsu, uništene uređaje na Titanu, opustošena naselja na planetima sustava Centauri i ostavila ruševine na Siriusu Četiri i Arkturu Tri i na nekoliko stotina drugih planeta s kisikom u atmosferi. Možda su gradili i na Zemlji. Ako i jesu, zemaljska klima je tisućama godina brisala i izbrisala im tragove. Ruševine, ostaci njihova graditeljstva, nađeni su u području promjera dvije tisuće svjetlosnih godina. Poznavali su metale i razvili legure. Gradili su putove, kopali kanale, premještali nevjerojatne mase tla i kamenja. Zahvaljujući krhotinama njihove metalurgije, znatno je unapređena ljudska. Nedvojbeno su bili ovladali svemirskim putovanjima, a zacijelo su poznavali umjetnost, najvjerojatnije glazbu i književnost. Međutim, najgenijalniji su bili u razaranju vlastitih zgrada. Iza sebe ostavili su samo sitno kamenje i prašinu. Čini se kao da su prije nekih pedeset do stotinu tisuća godina brižljivo uništili svaki trag svoje civilizacije i počinili samoubojstvo. To je sve što se o njima znalo.

—Pa što si zaključio? — pitao je Jimmy. — Rado bih čuo kakvu novu pretpostavku.

—Nisu oni bili poput nas — reče Howell. — Spustimo li se mi na neki novi planet, netko će zasigurno uklesati u kakvu stijenu »john Smith, Zemljanin, bio ovdje 29. lipnja 1994«. Mi volimo ostavljati tragove, dokaze o sebi. Kad bismo znali da ljudski rod izumire, vjerojatno bismo se potrudili i sve poduzeli da, za nekoga, ili nešto, ostavimo zapise o sebi i da ih taj netko, ili nešto, nakon milijuna godina nađe i da nam se divi. Iščezla vrsta to nije radila. Oni su željeli nestati, iščeznuti. Željeli su da u svemiru bude kao da nikada nisu ni postojali.

—Misli se — primijetio je Jimmy — da ih je iz mržnje istrijebila neka druga vrsta.

Howell je odmahnuo glavom.

—Istrebljivači bi se, baš iz mržnje prema njima, hvalili i to bi onda zabilježili — reče hladno. — Obično razaranje ne bi bilo dovoljno. Džingiskan je gradio piramide od lubanja pobijenih neprijatelja da bi se pohvalio. Možda su sami sebi dosadili.

Jimmy mu tada rekne što je Danton poručio svojoj ženi Jane. Howell odgovori smireno:

—Pa što onda? Volio bih da mogu nešto učiniti za Jane, ali to nipošto ne znači nanijeti zlo Dantonu. Zapravo, on to čini vrlo temeljito sam sebi. Ja

se ne mogu tako temeljito osvetiti. On to čini umjesto mene. Ako me ubije, platit će to i zbilja me nije briga.

Začudo, Jimmy je bio uvjeren da Howell doista tako misli. Ipak je bio uznemiren. Putovanje je počelo i na njega djelovati. U prvih mjesec dana putovanja svi su se članovi posade otkrili i to svaki na svoj način. Danton je bio opsjednut, bolesno je sumnjao u svoju ženu. Sada ga je opsjedala i mržnja prema Howellu. Bila je to bolesna opsesija. Howell je razmišljao o iščezloj vrsti. Ostali članovi posade rezbarili su plastiku, ili pisali poeziju, radili su bilo što samo da ih ne uhvati ludilo od dosade.

»Carilya« je jurila punom brzinom. Dani su prolazili. I tjedni. Mjesec dana. Šest tjedana. Onda...

Usporili su i kroz brodske prozore zadivljeni promatrali zvijezde. Nestala su sva poznata sazviježđa, ali se bočno našlo žuto sunce s najmanje tri planeta. »Carilya« se usmjeri prema tom suncu. Njeni detektori meteora neumorno su češljali svemir. Svemirska straža je oskudijevala u ljudstvu i brodovima te je odobrenje za let uvjetovala sa dva do tri obavezna spuštanja radi podnošenja izvještaja o prvom kontaktu. Straža je grozničavo širila svoja istraživanja nadajući se da će otkriti neki ne sasvim uništeni grad iščezle vrste. Površno pretražujući, letjelo se od jedne zvjezdane skupine do druge. Zato su obavezivani i trgovački brodovi da obave pretraživanje ondje gdje trenutno Straža nije mogla. Nije to bilo osobito opasno. Iščezla vrsta nije iza sebe ostavila nikakvu drugu koja bi prema čovjeku mogla biti neprijateljska. Prva spuštanja bila su već toliko uobičajena da se mnogo teretnih brodova svake godine vraćalo s izvještajima o planetima poput Zemlje, koji bi se mogli kolonizirati. Kapetani tih bodova podnosili su zahtjeve za puno pravo vlasništva u svijetu velikom, a i bogatom koliko i postojbina ljudskog roda. I nisu to bili neosnovani zahtjevi.

Dok se »Carilya« približavala žutom suncu, pojavili su se četvrti i peti planet. Broj dva imao je mora, gomile oblaka i polarnu kapu. »Carilya« je skrenula prema njemu prilagodi vši brzinu manevru spuštanja.

Obavljene su sve provjere. Infracrveni skaner otkrio je velike ogoljene površine bez ikakve vegetacije. »Carilya« je zakrenula oko obline ovog svijeta da bi se spustila kraj mjesta koje nije moglo biti drugo nego još jedan uništeni grad iščezle vrste.

Kilometar dalje, Jimmy Brigs ugledao je nešto neobično. Bio je to

komad očuvanog auto-puta. Vodio je do jedne isto tako očuvane kružne površine. Pozvao je komadni most i izvijestio o opažanju, ali se »Carilya« nije ponovo podesila. Nastavila se spuštati, polako i oprezno, i napokon se spustila uz jedva zamjetljiv udar. Mirovali su. Gravitacija, očitavanje magnetskih i barometrijskih uvjeta. Analiza zraka. Nepotrebno, jer ruševine iščezle vrste nađene su samo na planetima s kisikom u atmosferi. Bakteriološki test. Onda...

—Ako želite, pogodno za iskrcavanje — čuo se kapetanov glas preko razglasa.

Jimmy Brigs bio je spreman izići i udahnuti svjež zrak. Stavljao je blaster u džep kad je u njihovu zajedničku kabinu ušao Howell.

—Čuo sam tvoj izvještaj o onoj smiješnoj stvari tamo s krmene strane — reče. Činio se zanesen. — I ja sam bacio pogled. Između toga i samoga grada kao da je nekakvo uzvišenje. Zato je vjerojatno taj objekt i sačuvan. Udar koji je razorio grad nije ga mogao zahvatiti. Naravno, neće biti lako, ali možemo pogledati.

—Svakako! — reče Jimmy. — To sam i ja pomislio.

Sreli su Dantona. Upravo je bio izlazio iz strojarnice. Slučajno, Jimmy već danima nije susretao Dantona. Na brodu ih je bilo svega osmorica, a kako se za vrijeme vožnje punom snagom ništa ne događa, moglo se desiti da čovjek neke članove posade uopće ne sretne. Danton je zaključao strojarnicu. Oči su mu sijevnule kada je pogledao Howella. Jimmy je shvatio da on, patološki ljubomoran, već dva mjeseca muči sam sebe. Kimne mu u prolazu i požuri u zračna komoru.

—Uvijek te zaboravim pitati — reče on oprezno — susrećeš li Dantona često?

Howell je odgovorio posve mirno:

—Nije bilo potrebno, a kad god mogu, izbjegavam ga. On igra prljavu igru i sam sebe izluđuje. Mislim da je njegova sumnja u Jane posljedica, a ne uzrok. Zaključio sam nešto o iščezloj vrsti što bi se moglo primijeniti i na njega.

Kad su izišli iz broda, opsežno je izlagao svoju teoriju. Jimmy je udisao mirise trave i bilja. Jedva da je i bacio pogled na četvorne .kilometre ruševina koje su nekada bile grad. Spustili su se na planet koji nije Zemlja.

To više nije bila novost, a pogotovo ruševine gradova iščezle vrste nisu više bile nikakvo čudo. Dvojica ljudi s »Carilyje« probijali su se kroz neku vrst mahovine visoke do koljena, tražeći cestu koju je Jimmy navodno ugledao iz broda. Putokaz je bio nasip visok stotinu stopa, oivičen trskom. Nakon četvrt milje nabasali su na izrovanu kamenu cestu.

—Proizlazi da je prekognicija činjenica — reče Howell klipšući pokraj Jimmyja. — Dokazano je da postoji proricanje budućnosti. To je funkcija podsvijesti. Osim slučajeva koji se mogu dokazati, postoje slutnje koje ne možemo razjasniti, a događaju nam se prilično često.

Jimmy je uživao udišući zrak. Potvrdno kimne glavom i pogleda ga u hodu.

—Točno! Slutnje su prekognicija — osim kad su voljno mišljenje — složi se on.

—Mi imamo svijest — nastavio je Howell. — Ona je također funkcija podsvjesti. Nije daleko od istine reći da je grižnja savjesti proboj iz podsvijesti koja u nadolazećoj nesreći vidi rezultat određenih prljavština što smo ih počinili. Na tome izrastaju Dantonove teškoće. Vlastita ga podsvijest upozorava na ono loše što se približava u budućnosti. To upozorenje ne može jasno pročitati. Ima prekogniciju katastrofe, ali ne može, ili ne želi prepoznati uzroke. On je, dakle, uvrijeđen. Ljubomora je oblik straha. Ako svijest od svih nas doista čini kukavice — jer svijest je zapravo prekognicija — onda će neke od nas načiniti bolesno ljubomornim.

—Pustimo sada Dantona — reče Jimmy. — Pogledaj!

U njih je zurila neka rogata životinja i bezglavo pobjegla. Zatim je raširila gigantska krila i odlepršala preko nedalekog ruba šume i nestala. Jimmy je promatrao.

—Vidim — reče Howell odbijajući razgovor o životinji ovom površnom primjedbom — ponio si blaster za svaki slučaj, je li? I ja, također... nego zaključio sam da je iščezla vrsta možda izumrla zato što je saznala budućnost. Ljudi imaju hrabrosti ustrajati jer ne znaju budućnost. Ali da su naši preci, na primjer, mogli saznati što će sve pretrpjeti u trećem svjetskom ratu, vjerojatno ga ne bi imali snage ni započeti. Ne znajući, oni su se s tim suočavali iz trenutka u trenutak, iz dana u dan. Tako su ga preživjeli i nisu poludjeli.

—Mmmm — promrmlja Jimmy potvrdno.

—Pretpostavimo da je iščezla vrsta potpuno sagledala budućnost! Recimo da su doznali neizbježnost posljedica nečega što su učinili. A ta je neizbježnost bila budućnost. Dožive li budućnost, to nešto ne bi mogli izbjeći. Pretpostavimo da su shvatili... uh... da je atomska energija koju koriste izmijenila njihove gene i da su osuđeni pretvoriti se u nakaze, a to ih je užasavalo. Reci što bi učinili?

Jimmy je gledao zaprepašten:

—Vjerojatno bi počinili samoubojstvo. — A onda reče odlučno: — I jesu!

—Ispravno — odvrati Howell. — Eto nove teorije o iščezloj vrsti. Možda je to besmislica, ali objašnjava sve, čak i razaranje gradova kako ni jedna vrsta, koja bi došla nakon njih, ne bi mogla obnoviti njihovu civilizaciju i doživjeti istu sudbinu.

Najednom, cesta više nije bila razrovana. Iza brežuljka hodali su neoštećenom cestom. Bila je obrasla zelenim puzavicama, ali je ostala cijela. Pred njima je bila zgrada bez krova, cijela, neoštećena, osim što su po njoj puzale povijuše.

Zašutjeli su. Jimmy je duboko uzdahnuo. Dospjeli su u umjetni amfiteatar koji je izgradila iščezla vrsta, a zub vremena nije ga oštetio. Ugledali su metalnu školjku veličinom i oblikom nalik na one u paviljonima za promenadne koncerte. Ispred školjke nalazilo se nešto slično maloj govornicu Gledali su i čudili se.

—Evo — reče Jimmy — to je ono! Jedina stvar koju iščezla vrsta nije uništila! Moramo to fotografirati. Predat ćemo fotografiju Svemirskoj straži. Poludjet će od sreće. Što bi to moglo biti?

—Izgleda — reče Howell šaljivo — kao katedra. Možda su slušali predavanja dok nisu poludjeli. Ali mene ono tamo zanima.

Probijali su se kroz bujnu vegetaciju do te »stvari« visoke otprilike jedan metar. Bila je od metala i sasvim nalik na sjedalo u koje ni jedan čovjek ne bi mogao udobno sjesti. Nagnuto pod oštrim kutom, sjedalo je bilo probušeno. Rupa kao za rep. Howell se uspe i nespretno sjedne prekriženih nogu. Počeo je teško disati.

Šuplji dio orkestralne školjke više nije bio prazan. Ispunila ga je gusta magla. Kovitlala se amo-tamo. Howell odskoči s tog zagonetnog sjedala.

Magla nestane istog trena. Pogledao je Jimmyja i osvrnuo se. Njuškali su naokolo u nevjerici. Onda Jimmy iznenada reče:

—Ja ću pokušati! — Uspeo se na sjedalo.

Magla se zakovitlala. Bila je mutno obojena i tu i tamo nazirao se obris nekog lika. Jimmy reče:

—Kapetan ovo mora vidjeti. Mora odmah doći ovamo.

Magla se razbistrila i — kapetan je bio tu! Stopila se u njegov lik. Stajao je izvan zračne komore »Carilyje« koja se također jasno vidjela u okviru metalne školjke. Bio je u prirodnoj veličini i trodimenzionalan. Govorio je s Dantonom. Jimmy sklizne sa sjedala. Kapetana, Dantona, broda, svega je toga istog časa nestalo. U hipu.

—Televizija? — dvoumio je Howell. — Još radi i nakon stotina tisuća godina?

Jimmy je bio zbunjen. Pomislio je na kapetana, poželio ga vidjeti — i ugledao ga je.

—Ja... pomislio sam na kapetana... — zastala mu je riječ u grlu. — Ja... misleći na njega, podesio sam ga na frekvenciju... Čekaj trenutak!

Uspeo se ponovo u sjedalo. Magla. Krajnja koncentracija. A tada je u zagonetnoj školjci na ovom bezimenom planetu — jedino je njegovo sunce bilo označeno brojem — ugledao prijemni ured na kosmodromu, ondje na Zemlji. Prepoznao je čovjeka koji je na nekome obavljao psihotest, a taj netko imao je psihomasku. Zaklopio je oči, odmahnuo glavom i ponovo ih otvorio. Ured kosmodroma bio je zbrisan. Gledao je dnevni boravak u kući Sally. Naišla je i ona. Dok ju je on žudno promatrao, prišla je malom terminalu koji joj je Jimmy poklonio i uključila ga. Na ekranu Jimmy je ugledao sebe, vlastitu sliku s video rekordera udaljenog stotine svjetlosnih godina, u snimci koju je bio načinio Sally za uspomenu. Odskočio je sa sjedala.

—Sally! Pa to dolazi čak sa Zemlje! — reče. — Pokušaj ti!

Howell reče nekako zagonetno:

—Shvaćam. Jedno biće može stotinama drugih pokazati sve što podesi na frekvenciju. Jedna osoba, odnosno jedan stvor mora time upravljati. — Zastao je. — Jimmy, vrati se i sve ispričaj kapetanu.

Jimmy je bio ošamućen. Okrenuo se i pojurio prema brodu. Televizija! Kroz svjetlosna stoljeća! Vidio je Sally kakva je bila u tom trenutku. Čudo vizije nadmašilo je čudo tehničkog sredstva koje funkcionira i nakon tisuću stoljeća. Doimao se kao mjesečar kad je stigao do broda i obavijestio kapetana o onome što su pronašli.

Došla je cijela posada. Kad su stigli, Howell je stajao po strani. Prvi je pokušao kapetan. Posadio se u to neobično, neudobno sjedalo. Stvorila se i razbistrila magla — vidjeli su to i svi ostali — a on je ugledao ured svemirske kompanije, vlasnika »Carilyje«. U trodimenzionalnoj sceni kretali su se i međusobno razgovarali ljudi koje je poznavao samo kapetan. Scena se naglo preobrazila. Neka debela žena — kapetanova supruga — kuhala je na induktivnom štednjaku. Scena zatreperi, a pred njima je teturalo neko dijete debelih nogu. Pokušavalo je dohvatiti igračku.

Kapetan je ustao sa sjedala. Gromko je useknuo nos.

—Radi. Ovo posljednje, to je bio moj unuk. Jadni mali debeljko. Hm, gle ti vraga...

No ostali su se već gurali oko sjedala. Posve su zanemarili tehničke aspekte ovog otkrića u želji da iskoriste njegovu ljudsku stranu. Sedam su tjedana bili u svemiru bez ikakvih vijesti od kuće. Čekalo ih je još dobrih četrdesetak tjedana bez komunikacija. Nije ih zanimalo čudo uređaja, kao ni još veće čudo da funkcionira. Gurali su se da što prije ugledaju svoje domove i obitelji, kao što bi se doživotno utamničeni ljudi gurali oko kristalne kugle.

Svi osim Dantona. I Howella. Howell je sasvim smiren stajao u pozadini i promatrao ostale. Danton se mračna pogleda, grizući usne, jedva suzdržavao. Howell se najednom uputio prema brodu.

U sumrak su i ostali, brbljajući, krenuli prema brodu. Zaostao je jedino Danton. Sat nakon zalaska sunca kapetan je poslao po njega. Opasnih inteligentnih bića ovdje nema — to je bilo nedvojbeno. Ima li, međutim, krvoločnih mesoždera, nije se znalo. Dvojica podmazivača krenuh su sa svjetiljkama po Dantona.

Doveli su ga. Izgledao je kao da je sasvim poludio. Bio je promukao kao da je sve vrijeme urlao kletve. Oči su mu bile zakrvaljene, pogledom je bijesno sijevao. Na usta mu je izbila pjena. Kada su ga dvojica podmazivača pustili, odbauljao je u svoju kabinu, zaključao se i

izbezumljeno mumljao promuklim glasom.

Jimmy je zatekao Howella kako zuri u strop kabine. Izraz lica bio mu je zagonetan. Jimmy reče:

—Ja to ne mogu vjerovati! Televizija bez odašiljača! I to brže od svjetlosti! Nemoguće, a ipak istinito!

—Možda i nije — reče Howell odsutno. — To jest, možda nije nemoguće, ali da nije istinito to je sigurno!

—Što? — Jimmy nije mogao povjerovati vlastitim ušima. — Nije istinito? Na temelju čega to tvrdiš?

Howell neodređeno odmahne glavom:

—Provjerio sam. Zato i kažem da nije istinito. Pomislio sam na svoju sestru i ona se pojavila tamo u onoj šupljini. Radila je uobičajene kućne poslove u sobi koju pamtim do posljednjeg detalja.

—I...

—Ta kuća u kojoj je ona živjela — reče Howell — kad sam je posljednji put posjetio, bila je određena za rušenje. U stvari, srušena je prije nego smo uzletjeli sa Zemlje. Ali ja nemam pojma kako izgleda njezin novi dom. Dakle, podsvjesno, zamislio sam je u sobi koju dobro poznam. Upravo to sam i vidio.

Jimmy je stajao otvorenih usta.

—Hoćeš reći da ta stvar jednostavno uzima slike iz naših glava i vizualizira ih na onoj školjci?

—Da — reče Howell. — Provjerio sam. Zamislio sam predsjednika svijeta i on se pojavio. Samo nikakve pozadine nije bilo. Ja, eto, ne znam nikakvu pozadinu za njega. Viđao sam ga jedino na ekranu. Tu nema dvojbe. Ta stvar jednostavno uzima slike iz naše glave, postvaruje ih i čini vidljivim. Ne samo pojedincu nego i ostalima. Vjerojatno se te vizije mogu i fotografirati. Te slike mogu nešto značiti jedino ako je osoba koja sjedi u sjedalu, recimo, vidovita. Odnosno, ako ima prekogniciju. Tada sve to postaje vrlo značajno!

Podigao je glavu i pogledao Jimmyja:

—Neki čovjek s nedvojbenom prekognicijom, vidovit čovjek, darom sagledavanja budućnosti... Ta spravica čini sposobnosti takvog čovjeka dostupnim ostalim ljudima. Utvrdiš li da netko ima moć sagledavanja budućnosti, a to se može učiniti, imaš sve. Možda je iščezla vrsta to postigla. Predviđati i provjeravati predviđeno. Tako dugo dok nisu postali sigurni da vide ono što dolazi...

Jimmy je sjeo:

—Kad dobro promislim, ipak je bolje ne imati moć stvarnog viđenja na daljinu. Što bi tada bilo s osobnošću? Nestalo bi intime.

—Imao ti pravo ili krivo, Svemirska straža će poludjeti! Napokon jedan ne samo neoštećen proizvod iščezle vrste nego još i radi.

—Svemirska straža će poludjeti? — pitao je Howell tmurno. — Što misliš kako se Danton osjeća poslije svega? Zaostao je da bi mogao sam promatrati slike. On ne zna da je to što vidi samo njegova fantazija. Ljubomoran je do ludila. Uvjeren sam da je svoja besmislena strahovanja vidio ostvarena do posljednjeg strašnog detalja. I što će se s njim dogoditi?

Bilo je jezivo i pomisliti na to. Jimmy je dugo ležao budan. Nije volio Dantona. Sally mu je vrlo uvjerljivo ispričala kako je obmanuo Jane i privolio je da se uda za njega. Možda je i ona kriva što je dopustila da je uplete u mrežu svojih spletaka, no nema sumnje — okajala je svoju glupost! Dantonov život mora da je najžešći pakao. Sva strahovanja, sve sumnje kojima je samoga sebe mučio zasigurno su se oblikovale tamo u onoj metalnoj školjci — u boji, trodimenzionalno i u prirodnoj veličini. Zacijelo se osjeća neizdrživo poniženim...

Uopće nije bilo sumnje što će uraditi posada »Carilyje« čim svane. Prvo spuštanje bilo je, prema zahtjevu Svemirske straže, izuzetno korisno, kao prekid teške monotonije putovanja svom snagom. Otkriće jednog artefakta iščezle vrste opravdava svako zadržavanje i zakašnjenje. Cjelokupna posada — svih osam ljudi — žurila je prema amfiteatru, noseći opremu koju je odabrao kapetan. Postavili su kameru da fotografira slike kad se oblikuju. Ostale kamere snimale su sve detalje tog amfiteatra. Ponijeli su i alat za sječu puzavica.

Bila je to neviđena scena. Neobična, nezemaljska vegetacija, čudna školjka od dvostruko bruniranog metala i ono zagonetno oblikovano sjedalo ispred nje, a osam ljudi u svemirskim odijelima bulji u sliku

kapetanova unuka koji se gega igrajući se kockicama. Dijete je doista na Zemlji, udaljeno mnogo milijardi milja, ali kamere koje ga snimaju zuje ovdje.

A onda se s milje udaljenosti začuo prigušen tutanj eksplozije. Nakon toga sablasno, oštro zviždanje čamca za spašavanje koji se propinjao put neba.

Osmorici je zastao dah. Instinktivno svi su se počeli prebrojavati. No, svi su bili tu. Zatim su, napustivši kamere i školjku, pojurili prema »Carilyji«.

Vrata zračne komore bila su otvorena. Iznutra je kuljao dim. Zjapila je otvorena i prazna kupola čamca za spašavanje.

Probijali su se kroz zagušljivi dim. Bliže strojarnici dim je postajao sve gušći. Kapetan se prvi probio u odjel u kome se nalazilo srce broda.

Brodski strojevi bili su razoreni. S ovog bezimenog planeta »Carilya« ne može uzletjeti bez novih strojeva.. Rezervoari za gorivo zjapili su prazni. Nestao je besendij. Ljudstvo je bilo na broju. Nitko nije nedostajao. Jedino nije bilo čamca za spašavanje. Nestao je s neopisivo dragocjenim gorivom. Bili su bez hrane, bez rezervi.

Kapetan je pozelenio. Nešto poput ovoga vjerojatno se nikada nije dogodilo, ali svemirski putnici strahovali su od sličnih katastrofa. »Carilya« je sada izgubljena. Nepovratno. Neće je ni tražiti. Potraga bi bila neracionalna, a proći će možda i tisuće godina dok neki drugi brod naiđe na ovaj planet. Odsječena, posada »Carilyje« bila je osuđena da skapa. Rekao je tmurno:

—Čini se da nismo pronašli samo ostatke iščezle vrste. Možda je i neki preživjeli od te vrste pronašao nas! I to da nam uzme gorivo, da nam razori strojeve i pobjegne u našem čamcu za spašavanje. Bezumno! Čamac za spašavanje ne koristi besendij! Rezerve su mu dovoljne samo za pola svjetlosne godine, čak i manje!

Howell reče:

—Ima još planeta, a možda i kakva kolonija preživjelih negdje u ovom svijetu. — Onda se obrati Jimmyju i reče cinično: — Možda je netko od njih prekognicijom prorekao naš dolazak i sve su unaprijed isplanirali.

Jimmyju je, međutim, nešto nevjerojatno palo na pamet. On reče razmišljajući:

—Ma čekaj! Ovo je dim nitfiola — zemaljskog eksploziva. To je naš proizvod! Neko inteligentno biće moglo bi promatranjem naučiti kako da otvori komoru čamca za spašavanje, da ga pokrene i čak da njime upravlja. To je stvar fizike! Ali otkud da zna što je eksploziv? Pa to je kemija! Kako je bez analize mogao znati da je to eksploziv?

Howell je skočio. Jimmy pojuri kapetanu da mu saopći svoj zaključak, ali ga Howell zaustavi:

—Čekaj! — reče on oštro. — Stani! To što si rekao, pa to je stravično!

Kapetan je primijenio mjere za slučaj najveće opasnosti. Straža kod zračne komore. Patrole od po dva čovjeka dobile su zadatak: pročešljati područje neposredno oko broda ne bi li pronašli bilo kakve tragove inteligentnog života. Izvještavat će pomoću voki-tokija. Za to vrijeme, otvorit će se teret, potražiti oružje i sve što bi u ovakvoj situaciji moglo koristiti.

Howell i Jimmy krenuli su zajedno. Oprezno su se udaljavali od broda, a onda Howell reče otvoreno:

—Mi ćemo natrag do one školjke. Kamere još rade. Zaustavit ćemo ih i pogledati što su snimile.

Jimmy je počeo shvaćati situaciju koja ih je snašla. Napušteni za sva vremena. Imaju brod kao sklonište, skladište i sav onaj teret opreme za bazu Svemirske straže, no bez imalo nade da odavde odu. Nikada više neće vidjeti Sally. Ona nikada neće saznati što se s njim dogodilo. Mislit će da onesposobljena »Carilya« nemoćno pluta dok njezina posada skapava.

Howell je krenuo ravno prema školjci u kojoj se snimaju slike. Zaustavio je kamere. Dvije je sakrio i povezao povijušama uz sjedalo, tako da se uključe ako bi netko sjeo u sjedalo.

—Imao sam predosjećaj — reče on zlobno — ali ne iz podsvijesti. Ono o eksploziji, to ti je pametno. Svatko je od nas mogao postaviti tempiranu bombu i razoriti strojeve. Bilo tko mogao je podesiti tajmer i automatski otvoriti spremište te izbaciti čamac za spašavanje bez posade.

—Ali kakve mu koristi — bunio se Jimmy — i on bi kao i ostali bio

osuđen na propast!

—Dva kilograma besendija — reče Howell — vrijedi četrdeset milijuna. Lako ga je prodati bilo gdje na crnoj burzi. Pa ako je to čovjek određene vrste — eto mu kojekakvih zadovoljstava.

Howell je bio bijesan. Vidjelo mu se to na licu. Vratio je natrag povijuše tako da je izgledalo kao da ih nitko nije doticao. Kamere skrivene iza njih snimit će sve što se pokaže u metalnoj školjci.

Nastavili su pažljivo tragati za znacima neprijateljski raspoloženih inteligentnih bića. Ništa nisu našli. Istina, nailazili su na čudna stvorenja. Vidjeli su ptice bez krila — naime, pernate životinje sa zubima. Jednom su ugledali nešto slično malom gušteru koji je pleo mrežu od neke ljepljive tvari. Prošli su zatim pokraj rupe na tlu promjera pet centimetara i čuli piskutavo cvrkutanje nalik na ptičje. Inteligentnom životu, međutim, nije bilo ni traga.

Kod broda se u međuvremenu grozničavo radilo. Sva osmorica bila su osuđena na smrt. Za koju tisuću godina možda će se neki brod spustiti na ovaj planet. Mogao bi, ali nije pouzdano, pronaći zarđale ostatke »Carilyje«. Međutim, za čovječanstvo oni su bili mrtvi. Baš kao da su fizički mrtvi. Bilo je besmisleno puniti blastere radi obrane »Carilyje« od srodnika iščezle vrste, odnosno stvora koji je razorio brodske strojeve i pobjegao u čamcu za spašavanje. Svi su oni izgledali kao osuđeni kriminalci. Ali svaki je reagirao drukčije. Danton se doimao kao luđak, divlje je sijevao očima. Svi su, međutim, užurbano radili iz očaja.

Ni ostale izviđačke dvojke nisu pronašle nikakve tragove inteligentnog života. Podvečer krenula su još dva izviđačka para. U jednom je bio Danton. Jimmyja je pozvao kapetan da provjere popis brodskog tereta ne bi li pronašli korisne predmete. Jimmy je ironično upozorio na jedan desantni mini-čamac koji je »Carilya« s ostalim teretom prevozila za bazu na Cetis Alfa Dva. Kapetan se tmurno složio:

—Istraživač — reče umorno. — Opsesija Straže: pronalaženje sačuvanih tragova iščezle vrste. Ljudstvo Straže je malobrojno. Slabo su plaćeni. Zato traže brodove dvosjede. Ako ne polude, imaju jednake šanse kao i krstarice sa četrdeset članova posade da otkriju skupinu zviježđa. Da imamo goriva, u tome bismo se mogli vratiti na Zemlju!

No, gorivo je nestalo. Jimmy i kapetan nastavili su odabirati sanduke

koje će poslije otvoriti. Radili su dok ih nisu izdale snage.

Jimmy je bio upravo pred svojom kabinom kad je naišao Howell. Vonjao je na prašumsku vegetaciju i bio blijed kao smrt. Donio je kolute s filmovima iz onih kamera.

—Našao sam ih uključene — reče oporo. — Donio sam filmove. Ali ti ih, Jimmy, nećeš vidjeti dok ih ja ne vidim!

Stavio je film u mikroprojektor, a okrenuo se tako da Jimmy nije mogao vidjeti. Bila je mrtva tišina. Gledao je nekih petnaestak minuta, a na licu mu se vidjelo da je strašno bijesan. Bio je to izraz krajnje okrutnosti. Izvadio je filmove i zapalio ih. Zadimili su se, smežurali i pretvorili u pepeo.. Zatim je sjedio šutke, grčevito stisnutih usana.

Dugo je trebalo da ustane i progovori:

—Danton se ponovo koristio onim uređajem uvjeren da vidi što mu zaista radi žena, a ja sam maločas zavirio u njegovu dušu. Budeš li, Jimmy, ikada u sličnoj prilici nemoj to učiniti! — Zastao je i dodao hladno: — Očito postoje dvije stvari koje pametni ljudi ne bi smjeli raditi: zavirivati u budućnost i jedan drugome u dušu.

Izišao je. Jimmy se trudio da odagna misao kako nikada više neće vidjeti Sally. Bio je sretan što se, radeći, iscrpio. Zaspao je.

Kada se sljedećeg jutra javio na dužnost, kapetan mu je izgledao nekako neobično odsutan i vrlo uznemiren. Rekao je kratko:

—Upravo mi je Howell izložio jednu zanimljivu teoriju. Kako je s njim? Vi ste u istoj kabini. Nije li on malo pretjerano maštovit?

—Ne bih rekao da je podložan iluzijama — odgovorio je Jimmy umorno.

Zaspao je i probudio se jednako umoran. Cijelu noć je sanjao Sally. Izgubila je svaku nadu da će ga ikada vidjeti. Neprekidno je plakala, a on nije mogao progovoriti da je utješi.

—Preostali čamac za spašavanje namjeravam poslati u zračno izviđanje — reče kapetan tiho. — Howell to predlaže — možda ima pravo. Prašumu oko nas moramo temeljito pretražiti. Dantona ću ostaviti na straži ovdje kod broda, a mi ostali idemo u prašumu na gusto pročešljavanje.

Jimmy je bio bezvoljan. Zahvatio ga je očaj. Razumne nade nije bilo. »Carilya« je olupina i nikada više neće uzletjeti. Nema goriva, nema strojeva, ništa se na da učiniti. Besmislica je i najmanja nada da bi ovuda mogao proći neki brod.

Ni ostali članovi posade nisu bili u boljem raspoloženju. Lansiran je preostali Čamac za spašavanje. Krenuo je na krstarenje iznad prašume. U njemu su bila trojica. Druga dvojica, među kojima Jimmy i Howell, krenuli su s kapetanom u pretraživanje prašume. Danton je ostao na straži kod broda s naređenjem da ispali zvručne bombe u slučaju bilo kakve uzbune.

Međutim, pješačka patrola nije stigla daleko. Kada su zamakli iz vidokruga broda, kapetan ih zaustavi.

—Smatram da ima nečega u onome što govori Howell — reče zabrinuto. — Nije vjerojatno, no hvatam se i za slamku. Nađimo mjesto odakle ćemo moći skriveni promatrati brod.

Howell je bio iskren:

—U dio toga ja sam siguran. Ostalo, psihološki, smatram vrlo vjerojatnim.

Načinili su velik krug. Stigli su do brežuljka koji je štitio amfiteatar i metalnu školjku od udara što je razorio grad. Tu ih je čekao čamac za spašavanje i ona trojica u njemu. Njih sedmorica uspeli su se suprotnom stranom brežujka. Kroz stabljike gigantske trave kojom je brežuljak bio obrastao vidjela se »Carilya«.

Čekali su i promatrali. Oko njih zrak je bio ispunjen kricima životinja, k3kve još nisu čuli. Vjetar je zviždao kroz goleme vlati trave iznad njihovih glava.

Howell reče Jimmvju prigušeno:

—Danton je pomoću one sprave htio vidjeti što mu radi žena. No, ugledao je samo svoju fantaziju. Međutim, on to ne zna. Misli, čvrsto je uvjeren, da je to stvarnost. Sasvim je izludio. On ne može podnijeti da provede cijelu godinu na putu do Cetis Alfe i natrag. Opsjednut je time jer sada drži da je stvar dokazana. Hoće što prije na Zemlju da ubije ženu. Alternative nema. Za njega je sve drugo besmisleno. Sjećaš se, rekao sam ti kako je Džingis-kan dao sagraditi piramidu od ljudskih lubanja? Danton želi upravo to. Želi se hvalisati. Uvjeren sam da će nas uskoro pozvati. Isto

tako on mora pobjeći pošto ubije ženu da bi mogao u tome uživati. — Howell je završio cinično: — Žalosno je to, Jimmy, hraniti se uživanjem u mržnji. Ja sam to prošao, žalosno je to!

Nastalo je neko komešanje. Jedan je čovjek zaprepašten nešto pokazivao.

Dolje, daleko, otvorio se na boku »Carilvje« jedan veliki utovarni most. To je učinio Danton. Istovarivač teret izbacivao je predmete. Kapetan bi se trgnuo kad god bi se amabalaža raspala. Tada se pomolio dug oštar kljun, zatim bok malog desantnog broda što se nalazio u teretu na »Carilyji«, i skotrljao se na tlo niz kosinu utovarnog mosta.

Gore na brežuljku žamor nevjerice: odjednom u beznađu nada.

—Ne miči se!— naredio je oštro kapetan. Zabrinut okrenuo se Howellu: — Sigurni ste?

—Sasvim siguran — reče Howell bez imalo sumnje. Pojavila se sitna figura Dantona. Otvorio je mini-brod i ušao, i onda se ponovo vratio na »Carilyju«. Zatim je opet ušao u mini-brod. Uskoro se začulo prigušeno brujanje, pa grmljavina besnedijskog goriva u pokusnom radu motora.

Ljudi na brežuljku počeli su vikati. Bili bi pojurili prema brodu da ih kapetan nije spriječio. Bio je ogorčen i bijesan.

—Imao si pravo, Howelle — promrsi. — Što sada?

—Zvučne bombe, uvjeren sam — reče Howell smireno. — Ne može on odoljeti. Mora se pohvaliti prije nego što ode. Ipak, ne vjerujem da namjerava ikoga od nas ubiti. Hoće nas žive da bismo ga mogli mrziti. To bi bila potvrda njegove moći.

Zujanje se prekinulo. Danton se motao naokolo. Začuo se omanji prasak, nešto je prošištalo nebom i eksplodiralo uz gromoglasnu detonaciju u zraku. Uslijedile su još dvije eksplozije. Poziv.

Kapetan je predvodio niz padinu. Posada, međutim, nije mogla ostati disciplinirana. Jedan je podmazivač potrčao naprijed. Za njim je krenuo stampedo. Jedino su kapetan, Howell i Jimmy silazili s nekim dostojanstvom. Kad su stigli do broda, Danton je stajao pred ulazom u mini-brod i režao pobjedonosno na svoje drugove. Uperio je u njih blaster. Bijedno i histerično molili su da ih ukrca.

Izobličio se kad je ugledao Howella i Jimmyja.

—Tebi govorim, Howelle — urlikao je. — Vraćam se na Zemlju! Uzeo sam gorivo, a čamac za spašavanje uklonio da se osiguram. Uspio sam! Ona stvar koju si ti pronašao otkrila mi je što radi Jane.

Bjesnio je, režao i govorio neizrecive stvari. Howell ga je mirno promatrao.

—Prizemljit ću se neopazice — bjesnio je Danton. — Prišunjat ću se kad me Jane ne očekuje. Ubit ću onoga koga s njom nađem pa bio to tko mu drago, a nju ću odvesti. Odvest ću je u svemir ovim brodom i ubijati polako. Održavat ću je medikamentima da ne umre. Ubijat ću je mjesecima dok ne skonča! A ti promatraj odavde i skapavaj tu.

Howell se smješkao ali bez zlobe.

—Ni govora, Dantone! Stvar koju sam pronašao ne pokazuje što se dešava na Zemlji! Pokazuje ono što je u tvojoj glavi. U tvom mozgu. Načinio sam fotografije dok si sinoć po drugi put gledao svoju maštu. Imamo fotografije i ovog mini-broda. Mislio si da ga pomoću te iste sprave provjeravaš. Znao sam i gdje si sakrio besendij. Ne ideš ti nikamo. Ništa tebi, Dantone, neće uspjeti! Ne možeš otići jer ja sarn podesio komande. Motore si mogao aktivirati, ali čamac ne možeš pokrenuti! Čak sam...

Danton je ustuknuo korak. Onda je bijesno kriknuo. Podigao je blaster i uperio ga na Howella. S te daljine spalio bi i kapetana i Jimmyja, ali kapetan je bio brži. Opalio je i Danton je planuo, pretvorio se u buktinju. Howell reče žalosno:

—Nepotrebno, kapetane. Isključio sam i njegov blaster. Ne bi on mogao pucati. Ipak, možda je ovako najbolje...

Dva dana poslije, nakrcan prema propisima fotografijama artefakata iščezle vrste, »Carilyje«, strojarnice broda, optičkih podataka o situaciji i njenim uzrocima uzletio je mini-brod. Kapetan je ostao čekati brod koji će donijeti nove strojeve. S njim su ostala i četiri člana posade. Kako je spašavanje bilo osigurano, nisu imali ništa protiv plaćenog odmora. Mini-brodorn putovali su samo Howell i Jimmy. I to komforno — koliko je to u svemiru uopće moguće.

Za vrijeme vožnje svom snagom Howell je bio šutljiv, a Jimmy sretan i pričljiv. Mnogo se plaća za let čamcem za spašavanje. Kada se prizemlji,

moći će se oženiti. Čeka ga šest mjeseci odmora prije nego što se ponovo bude morao ukrcati. Bio je na vrhu svijeta i koju svjetlosnu godinu iznad njega.

Howell ga je slušao vrlo pažljivo i strpljivo. Međutim, dan prije nego što će prekinuti vožnju punom snagom i ponovo ugledati zvijezde, on reče:

—I ja imam planova, Jimmy. No moram ti reći što sam otkrio o iščezloj vrsti. Razgrćući gustiš da bih načinio one posljednje snimke, našao sam kostur jednog od njih. Evo fotografije. Pogledaj!

Jimmy je pogledao. Više su to bili tragovi kostiju, ali sasvim prepoznatljivi. Bilo je otisaka rđe od metalnih predmeta što ih je ovaj pripadnik iščezle vrste imao na sebi kada je umro.

—Nesumnjivo antropoid — reče Howell. — Vidiš? Ali ima rep. A bio je vrlo civiliziran! Ovo je pojas. O lubanji se ne može mnogo reći, jer očito je sam sebi raznio glavu pošto je grad uništen, a on ostao jedini preostali predstavnik svoje vrste. Vidiš li?

Jimmy je pažljivo promatrao sliku. Bilo je to doista izvanredno: otkriti ne samo proizvod nego i skelet pripadnika iščezle vrste. Međutim, bio je suviše zaokupljen vlastitom romancom. Howell ga je promatrao smješkajući se.

—Stvorili su izuzetnu civilizaciju na području promjera dvije tisuće svjetlosnih godina. Izgradili su uređaj koji im je nepogrešivo pokazivao što je u mozgu pojedinca. Ako se u sjedalo posadi netko s razvijenom prekognicijom, kako smo vidjeli, može se sagledati i budućnost. Oni su to učinili. I ono što su vidjeli, nagnalo ih je da unište vlastitu civilizaciju i počine samoubojstvo. Sjećaš se?

— Pa naravno da se sjećam. To je tvoja nova teorija — reče Jimmy.

—Sada imam dokaze — reče Howell grubo. — Zaključio sam da su otkrili kako će atomska energija izmijeniti njihovu vrstu i potomke pretvoriti u monstrume. Radije su se poubijali nego da to dožive, a svoju su civilizaciju uništili da ni jedna kasnija vrsta ne bi doživjela njihovu sablasnu sudbinu. Pogledaj ovaj kostur. Što vidiš?

Jimmy nije shvaćao i Howell reče strpljivo:

—Sjeti se da su mutacije, posebno ako su posljedica radioaktivnosti,

izazvane promjenom određenih gena. Sada mutiraj nekoliko poznatih pojava na ovom skeletu. Pretvori rep u coccyx. Skrati kosti ruku, a bedrene zglobove pomakni tako da taj stvor može uspravno hodati. To su samo one najblaže mutacije. Mora ih biti i drukčijih što se ne može vidjeti samo na jednom kosturu. I ove su, međutim, dovoljne da takav delija u svojim, ovako mutiranim potomcima vidi monstrume. On i cijela njegova vrsta više su voljeli umrijeti nego živjeli i gledati kako im potomci postaju sablasni stvorovi — Howell se kiselo nasmiješi — odnosno: ljudi!

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI
DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Velemajstori ilustracije u SF-u:

Ludek Pesek

Ludek Pesek rodio se u Cehoslovačkoj, gdje je i živio sve do upada sovjetskih trupa u tu zemlju 1968, kad se iselio u Švicarsku. Pesek danas nema državljanstva, a u svome domu u malom mjestu na obali Ciriškog jezera stvorio je u toku dva desetljeća golemi opus likovnih djela, što impresionističkih krajolika dalekih nebeskih tijela, što nadrealističkih uprizorenja koncepata objektivne stvarnosti, koju je postavio u kozmičke okvire.

Početke Pesekove karijere treba potražiti već u njegovoj ranoj mladosti, jer je sklonost prema slikanju pokazao već u trećoj (!) godini života, kao i poslije, kad je risao krajolike Mjesečeve površine dok je, u srednjoj školi, profesor predavao o orbitama nebeskih tijela. Potkraj četrdesetih godina Pesek je već bio priznat i kao slikar i kao pisac. Napisao je tri romana i osvojio dvije evropske književne nagrade. Tek u četvrtome desetljeću svoga života napokon se odlučio da na krilima mašte napusti rodni planet, te uz pomoć slikarskoga pribora krene u svijet znanosti i fantastike našega svemira.

Pesekova romantična nagnuća, koja su se u njegovoj mladosti ispoljavale u želji da se popne na Kilimandžaro ili da biciklom proputuje Afriku, usidrila su se u dalekim svjetovima još daljega svemira.

Ludek Pesek posvetio je silno mnogo vremena učenju i istraživanju astronomije i mnoge je noći probdio pomno proučavajući nebeska tijela. Naročitu je pažnju posvetio našemu najbližem susjedu — Mjesecu. Skicirao je dijelove Mjesečeve površine, izračunavao visine i profile krajolika iz dužine sjenki na teleskopskim snimkama Mjesečeve površine u blizini kratera Hyginus. Bio je to početak Pesekovoga Mjesečevog i planetarnog pejzažnog slikarstva. Peseka je doslovce očarala spoznaja da zapravo uopće ne slika nekakav svijet mašte, nego svjetove koji u stvarnosti doista postoje.

U šezdesetim godinama, kad se Pesek posvećivao uglavnom Mjesečevim krajolicima, učenjaci su se još prepirali kakva bi trebalo da bude površina našega satelita. Neki su bili uvjereni da mu je površina pokrivena lavom i zgurom. drugi su smatrali da je Mjesec pokriven desetak metara debelim slojem prašine. Mišljenjima koja su se suprotstavljala kaosu na Mjesecu, Ludek Pesek je dodao svoje umjetničko viđenje, te 1963. izdao svoje likovne radove u knjizi Mjesec i planeti (The Moon and the Planets), koja je danas jedno od najcjenjenijih djela s područja astronomske Ilustracije.

Izuzmemo li klasične radove Luciena Rudauxa Na drugim svjetovima (Sur les autres mondes, 1937) i Cheslevja Bonestella Osvajanje svemira (Conquest of Space, 1949), mirne ćemo duše potvrditi da je knjiga Mjesee i planeti temeljno djelo kako astronomske ilustracije, tako i SF ilustracije uopće. Gotovo dvadeset od četrdeset ilustracija u boji posvećeno je izuzetno preciznim studijama Mjesečeve površine, koje se zapanjujući dobro podudaraju i s najnovijim astronomskim spoznajama. Osebujan Pesekov pristup slikanju astronomskih objekata vidljiv je već iz njegovoga ranog razdoblja. Naime, Peseka karakterizira izvanredna neposrednost realističkoga likovnog izraza, koji jednostavno znači to da i daleki planeti imaju krajolike koji se doimaju posve prirodno i koji su, znanstveno i umjetnički, posve uvjerljivi.

Djelo Mjesec i planeti ubrzo je prevedeno na mnoge jezike — danski, ruski, japanski, talijanski, francuski i još neke. Pesek je za tu knjigu dobio i posebnu nagradu na Bijenalu ilustracije 1966.

Ludek Pesek je poslije toga izdao i knjigu fotografija prirodnih i kulturnih zanimljivosti Libanona, a 1967. napisao je i dva SF romana: Dnevnik lunarne ekspedicije (Log of a Moon Expedition) i Zemlja je blizu (The Earth is Near). Ovaj posljednji objavljen je i u SAD, a za prvi, koji je uvršten među deset najboljih evropskih SF knjiga 1968, dobio je posebno priznanje. Te mu je godine objavljena i monografija Naš planet Zemlja (Our Planet Earth), u kojoj je Pesek u 40 ilustracija u boji oslikao nastanak i povijest našega rodnog planeta. Ilustracije su, istina, bile bolje nego u knjizi Mjesec i planeti, no monografija Naš planet Zemlja bio je tako loše distribuiran, da je danas pravi raritet.

Vjerojatno treba upravo tim dvjema knjigama pripisati to što je uredništvo mjesečnika National Geographic izabralo upravo Peseka da ilustrira članak Putovanje na planete (Voyage to the Planets) Kennetha F.

Weavera u kolovoskom broju 1970. Pesek je materijal za članak proučavao čak godinu dana, koju je proživio u SAD. Sastajao se s mnogim učenjacima i istraživačima, što mu je pomoglo da naslika 17 ilustracija, koje su bile u posvemašnjem skladu s dotadašnjim znanstvenim otkrićima. Odziv čitatelja na velebno predstavljanje astronomskoga ilustratora Ludeka Peseka na stranicama National Geographica bio je tako povoljan, da je revija angažirala Peseka kao stalnog suradnika, a astronomska ilustracija otad je postala sastavni dio uređivačke koncepcije te revije.

Iako je Pesek, dakako, bio opsjednut željom da nezemaljske krajolike oslikava što vjernije i da se pri tom koristi najnovijim znanstvenim dostignućima, upravo zbog neprestano novih znanstvenih otkrića i spoznaja neke je Pesekove radove nagrizao zub vremena. Kao primjer za to navedimo članak Putovanje na Mars (Journev to Mars) što ga je napisao Kenneth F. Weaver a ilustrirao Pesek, a objavio National Geographic u veljači 1973. Ludek Pesek je kao astronomski ilustrator, izuzetno slikovito prikazao krajolika na nama najbližem planetu, a u njihovoj pozadini naslikao modro nebo, koje se zbog rijetke atmosfere već nekoliko stupanja iznad obzorja stapa sa crninom meduzvjezdanog prostora. Tada znanstvenici nisu još bili suglasni u tome koje je boje Marsovo nebo. Jedni su smatrali da je crveno, drugi da je plavo. Tek je Sletanje sonde »Viking« na Marsovu površinu riješilo tu zagonetku: Marsovo je nebo crveno. Tako je tok vremena Pesekovim ilustracijama dodao i povijesnu dimenziju.

Pesekov likovni izraz označen je u prvome redu domišljatošću u odabiranju jedinstvenih motiva nepoznatih predjela. Pesekov pristup predstavljanja veduta koje još nije registriralo ljudsko oko izuzetno je izvoran, njegov način oslikavanja krajoličkih prizora svojom neobičnošću stvara dojam o neponovljivosti njegovih likovnih rješenja.

Nema sumnje u to da je Pesek, po izvornosti likovnih koncepata koje odabire, vodeći astronomski ilustrator SF žanra, što je posebno važno uzme li se u obzir da svaki likovni umjetnik koji prikazuje u svojim djelima strana nebeska tijela mora, zbog jednakih astronomskih podataka, unijeti u svoje slike vrlo mnogo vlastitoga.

Besekov izbor likovnih tehnika izuzetno je raznovrstan. Dok galerijskim izložbama namjenjuje uglavnom ulja, inače najčešće slika u tehnici tempere ili gvaša. Slikajući nebeski svod 1 oblake povremeno upotrebljava kistrasprskivač, da bi tek poslije toga dodao crte, što ih povlači olovkom ili običnim kistom.

Zbog slobode i prividne nepreciznosti njegovoga slikarskog poteza, koji često ne otkriva prepoznatljive pojedinosti na stranim krajolicima, pojedini se detalji zapravo oblikuju tek na nekoj novoj, podsvjesnoj razini spoznaje. Možemo, dakle, reći da Pesekov likovni stil, što ga karakterizira nedorađenost nejasno osjenčenih pojedinosti u stranim krajolicima, zapravo omogućava da se njegova likovna ostvarenja spoznavaju posredstvom subliminalne (»koja je ispod praga«) razine čovjekove svijesti i da se time svakome gledatelju omogućava izvoran i osoban kontakt s likovnim djelom. Lusek Pesek, slično kao i Lucien Rudaux, uobličuje impresionističke predodžbe u kojima se mogu tek naslutiti pojedinosti astronomskih objekata. Drugim riječima, taj je likovni umjetnik razvio krajnje osoban način slikarskoga oblikovanja, koji nema nikakve veze s fotografskim reproduciranjem u naturalističkome smjeru astronomske ilustracije.

Pesekova likovna djelatnost u posljednjem desetljeću vrlo je bogata i raznovrsna. U suradnji s piscem Peterom Ryanom, u izdanju kuće Penguin Books, izdao je četiri tanje ilustrirane knjižice: Putovanje na planete (Journey to Planets). Svijet oceana (The Ocean World), Planet Zemlja (Planet Earth) i NLP UFOS). Napisao je i ilustrirao knjigu Let u svijet budućnosti (Flug in die Welt von Morgen) ilustrirao knjigu o »svemirskome taksiju« (Space Shuttle). Dva značajna djela su mu i Slikovni atlas Sunčeva sustava (Biidatlas des Sonnensystems) i Sunčev sustav (Solar Svstem), gdje je surađivao s Peterom Ryanom. Obje su knjige većega formata i sadrže nekoliko desetaka Pesekovih ilustracija u boji, i one su vrhunac njegova likovnoga stvaranja.

Jedan od najvećih Pesekovih pothvata je suradnja na atlasu Naš svemir (Our Universum) što ga je izdalo National Geographic Society. Na 250 stranica toga veličanstvenog djela surađivali su i brojni drugi SF ilustratori: Michael Whelan, Vincent di Fate, Chris Foss, Syd Mead, Ron Miller i drugi.

Ludek Pesek priredio je mnoge izložbe svojih djela. Tu svakako treba spomenuti gotovo četveromjesečnu izložbu u planetariju u Stuttgartu prije četiri godine, gdje je izložio pedesetak ulja planeta Marsa, koja su vjerojatno posljednja riječ astronomske ilustracije o crvenome planetu.

Pesek je nedvoumno jedan od glavnih aktera koji su žanr astronomske ilustracije podigli iznad razine tehničkoga predstavljanja nebeskih tijela i uspeli ga do čistog pejzažnog slikarstva. Posebno je važno to da se Pesek

nije zaustavio kod svog dovršenog, impresionističkog viđenja oblikovanja stranih krajolika, nego je astronomskoj ilustraciji dodao još jednu dimenziju posve nadrealističkim zahvatima tako da dio njegova likovnog opusa ubrajamo u astronomski nadroalistički pravac.

Nadrealistički likovni izraz Ludeka Pescka očituje se naročito u seriji nestvarnih likova što ih je naslikao na Mjesečevoj površini. To su oblici iz zemaljske stvarnosti, koji upravo odudaranjem od okolne Mjesečeve površine postaju neslućeno izražajni. Na jednoj je slici usred Mjesečeva kratera naslikao srednjevjekovnu katedralu, na drugoj su ostaci amfiteatra kojemu usred kružne arene stoji drveni stol, a u pozadini se naziru pojedinosti Mjesečeve površine. Ne može se zaobići ni dirljiva slika usamljenoga cvjetića pred kojim se, na Mjesečevoj površini, upravo zaustavila divovska kamena gromada. Izvanredno dramatičan učinak Mjesečeva okoliša odražava najdublje osjećaje astronmskoga umjetnika, jer zemaljski simboli u potpunoj tišini svemira izražavaju dubok i vrlo osoban sadržaj. Upravo zbog toga Pesek nije nadjenuo ime nijednoj od tih ilustracija. On smatra da svako likovno djelo, pa i ono koje je izloženo javnosti u galeriji, posve osobna i intimna stvar svakoga gledaoca ponaosob, pa bi nazivi pojedinihslika samo okrnjili njegovo doimanje i doživljavanje likovne umjetnine. (Tako nemaju imena ni dvije ilustracije Ludeka Peseka na posljednjoj stranici omota ovoga broja SIRIUSA.)

Upravo u sadržaju što ga je astronomski ilustrator Ludek Pesek udahnuo u svoje ilustracije i jest prava vrijednost njegovoga stvaralačkog opusa. Kao što likovnome umjetniku koji slika ljudske likove nije dovoljno da do pojedinosti poznaje anatomiju čovječjeg tijela, tako je i astronomskome ilustratoru znatno premalo ako na slikarsko platno prenosi astronomske podatke o nebeskim tijelima.

Ludek Pesek je premostio upotrebnu komponentu astronomske ilustracije i jasno zacrtao put njenome daliem razvoju.

Žiga Leskovšek

Za SIRIUS...

● Doista ste bili marljivi u prosincu, dragi čitatelju! Poslali ste rekordan broj priča: 91! A evo kako stoji s njihovom kvalitetom:

● **Mudraci Saurije** već su se okupljali u SF pričama, no Vaša je obrada svježa i dobra. **Trikordist** također. **Dva života** Vam je jedan od najboljih priča u ovom mjesecu: dobro ste se sjetili da temu obradite kroz glavni lik djeteta, što nije baš često n SF-u. **Dopunsko testiranje, Raj, Isključi konkurenciju** i **Antika** su pomalo tanke priče, a takvih imam već podosta u čekaonici. **Dan fantoma** je prilično dobra politička satira, no svemirci u njoj ne čine je baš SF-om; i ta će priča malo pričekati svoj dan fantoma. **Mlado tijelo** je vrlo svježe obrađena ideja o pomlađivanju, dobro ste uklopili i pomalo orvelovske elemente u nju. **Zla sudba** je dabar krimić, no tu je fabulu Branko Pihač prije nekoliko godina obradio mnogo više sf-ovski (a SIRIUS to objavio); ipak, priča nipošto nije za koš, a **Dnevnik** Vam je a novoj verziji bez zamjerke. Od dvaju »ekoloških horrora« **Sonce** je pomalo neuvjerljivo, a **Smog** mnogo vredniji zbog drastičnog svršetka. U vezi s **Psihozom** moramo se nešto dogovoriti: jeste li za to da priču malo preradite — da možda majku u priči zamjenite nekom osobom koja bi djelovala manje šokantno, ili smatrate da je baš ta šokantnost bitna a priči? I jeste li za to da skratite opis razdoblja između pregleda i stvarne psiholize? Mislim da bi ta dva zahvata poboljšala tu inače najbolju priču u ovom mjesecu. Svakako javite što ste odlučili!

● Dakle: 14 od 91! A gdje su mi tolike stranice da sve to objavim?

...nije za SIRIUS

● **Skrivnost Diabola** uz sve kvalitete koje posjeduje, priča na žalost, ima toliko nedostataka i nelogičnosti da nikako nije objavljiva. Već i zbog toga što nema ni poante ni poruke. **Majhni zeleni** je neuspjela satira neuspješno skalupljena iz tri fabule: novinski izrezak, pretraga Zemlje, povratak svemirske letjelice. Ukratko: naivno, nejasno, plitko, Krogi«: lijepa Je samo Vaša želja da svijet bude pravedniji. Ostalo ne valja. **Pravljica** ima doduše glavu i rep, no to nije dovoljno daste u nekoliko crta opisali taj svijet u kojem otac priča djeci priču, našli biste i smisao i poruku u tome što Vam je Zemlja razorena. **Telefon** je bez veze (ne u ptt-ovskom nego u logičkom smislu: telefoni iz svemira dolaze oslobađati svoju braću na Zemlji!). **Dolgo, osamljeno** ima zanimljivu, iako ne i novu temu.

Glavna zamjerka: za toliku dužinu priče premalo ste rekli; uz to, suviše se gubite u sitnicama i pojedinostima posve nevažnima za priču. Javite mi svoju adresu! **Manchester Engleand**: previše jeftinog filozofiranja a lošoj obradi. **IT** i teme i fabule neupotrebllivi; stil i naracija kakotako. Trenirajte pisanje! **Primer za primer** mogao bi se ispričati s trostruko manje riječi, tada bi valjda izostali i banalni detalji i diialozi. **Nuklearni san** je u toj varijanti već odavno odsanjan (i odštampan). **Negostoljubivi planet**: SIRIUS će Vam se, nakon četvrte neuspješne prerade, očito činiti više nego negostoljubivim, no što se tu može: rekosmo da pojačate atmosferu priče, a ona je sad još slabija... **Ponovo živ**: štos je očito pokupljen iz filma (i knjige) »Dječaci iz Brazila«, a obrada ne valja, dok **Kad sam...** ima bijedan — štos. **Antunova priča** je loše ispričana (uz previše logičkih nedostataka), iako joj je ideja izvrsna; trebalo bi da je ispriča netko tko je mnogo vje štiji u psihologiji. **Čuvar** također ima dobru ideju, no oni koji su svladali međuzvjezdane letove teško će stradati od običnog projektila. **Ispunjena želja**: opet dobra ideja, ali nezrelo ispričana. **Srebrni letač** je, eto, doletio ponovo iako je već bio ocjenien sa NE. **Signal:** pokušajte sa svježijim idejama. **Najkraći put** je predug u dijalozima, no štos mu je dobar (i škakljiv). **Virus**: prve tri stranice prepolovite, pa ako to dobro učinite... **Bazalt**: zagonetan u Vašem slučaju (bolje reći: nerazumljiv) element na kraju priče ne čini je sf-om. **To vječno dvoje** nisu sf. a ostalo dvoje nisu priče. **Gospodar vremena** je stereotipno — smušeno — loša space opera. **Linija čovječanstva**: stil i naracija su na razini autorovih godina i mogu se poboljšati samo— starenjem. Priča se, doduše, teško prati, no već to što ste zamislili tako kompleksnu temu znači da ste nadareni. Pokušajte zasad s jednostavnijim temama. **Atlas svjetova**: tema ofucana, pa još jače dolazi do izražaja Vaš glavni nedostatak, tj. to što priče ne pričate nego prepričavate. **Kako vratiti izgubljenu djevojku** moglo bi se zvati Patnje mladog Vertera II a sa SF-om nema blage veze. **Vrijednost života** ima mane: spora je, pomalo patetična, čak i sladunjava, a i vrijednost!: Ideju. **Novi svet**: u ovoj ste verziji vrlo spretno izbjegli jednu zamjerku. Sad još da se odlučite hoćete li je CIJELU ispripovijedati u prvom ili u trećem licu... Sve za tvoju ljubav ostaje i dalje već odbijena priča koja pokazuje svu besmislenost generacijskih brodova. Odlučio sam i Pokojnik su krimići, a Koridor jest SF, ali neaktualan otkako je depozit ukinut. Tasa Nulti je krasna priča, ali ne za čitatelje SIRIUSA koji su već čitali Bradburyja. Muškarci Zemlje, Tri pitanja, Poziv odozdo, Lansiranje, Biće bolje, O državnom, Iz budućnosti, Atak i Zdravo, Halley — sve sami tanki štosovi, pretanki za SIRIUS. Moj život je filozofiranje a ne SF. Zmijski je logički nedosljedan. Smeh bogova je čitan i prije nego što ste ga

Vi napisali. Glasanje; spominjanje svemira nije dovoljan SF element. Selidba je krimić, Koliko vrediš dobra filozofska priča, a oboje nije SF. Najduži hitac je space opera osnovana na pogrešnoj pretpostavci da za individualnu borbu u svemiru nema boljeg oružja od klasičnih pušaka. Tahipluvia je već recenzirana (savjet: drastično skratiti, na mjeru vica). Meč je prilično dobra nadrealistička, ali ne i SF priča. Begstvo je čitano već i u boljim obradama. Moji ljudi nema elemenata SF-a. a Na nišanu — logike. Mat je priča za neki šahovski časopia, a Dan slobode, Cvetovi, Ljubof, Junaci stoljeća, Vojna tajna, Greška, Bio jednom, To je more, i Bliski susret luđačke vrste za dječje-omladinski. Nesporazumi I — II su napisani već više puta, kao i Za najkraću SF priču. Prokleta bila i Događaj u kinu su loši, a Otkriće stari štosovi. Zvezda je zapravo ljubavno-parapsihološka priča. S ljubavlju Flora horror (s dobrom atmosferom), no obje nisu SF, što nije ni Zombi, samo što ovaj posljednji uz to još nije ni razumljiv (s dobrom atmosferom također). Pravila igre su lijepo ispripovijedana, ali s rupetinora u logici: zašto ih drugi komandos nije uhvatio već prvog dana, nego se s njima zezao cijeli tjedan? A što sad upita se svatko tko dotiče ovu inače dobro i veselu ispripovijedanu priču (kraj treba bolje smisliti, panonski štos može se iskoristiti, tri stranice uvoda skratiti). Varijacije P imaju poznatu temu, no fabula ne bi bila nezanimljiva da nije ispripovijedana stilski grozno (rečenice ili prekratke ili kobasićasto preduge i nepovezane), uz nelogičan kraj.

● Kraj. Vaš B. J.